

SONJA KORTELAINEN & JARMO KOISTINEN (TOIM.)

Sovittelu – vaihtoehtoinen valinta

ADUCATE REPORTS AND BOOKS 5/2012

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

*Aducate – Centre for Training
and Development*

*Sovittelu – vaihtoehtoinen
valinta*

SONJA KORTELAINEN & JARMO KOISTINEN (TOIM.)

Sovittelu – vaihtoehtoinen valinta

Aducate reports and Books

5/2012

Koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate

Itä-Suomen yliopisto

Joensuu

2012

Kopijyvä Oy

Joensuu, 2012

Sarjan vastaava toimittaja: Johtaja Esko Paakkola

Toimituskunta: Esko Paakkola (johtaja, KT, sarjan vastaava toimittaja),

Jyri Manninen (professori, KT), Lea Tuomainen (suunnittelija,
proviisori), Tiina Juurela (suunnittelija, TL)

Kannen kuva: Sonja Kortelainen - "Sovinnon istuin"

Myynnin yhteystiedot:

Itä-Suomen yliopisto, Koulutus ja kehittämispalvelu Aducate

aducate-julkaisut@uef.fi

<http://www.aducate.fi>

ISSN 1798-9116

ISBN: 978-952-61-0915-2 (nid.)

ISBN: 978-952-61-0916-9 (PDF)

Sisällys

I JOHDANTO	7
ALKUSANAT	9
<i>Sonja Kortelainen</i>	
OIKEUS JA SOVITTELU	11
<i>Matti Tolvanen</i>	
 II RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU SUOMESSA	23
RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU SUOMESSA	25
<i>Leena Sopanen</i>	
SOVITTELU POLIISIN JA SYYTTÄJÄN TOIMINNASSA.....	37
<i>Leevi Makkonen, Pia Mäenpää</i>	
RIITA-ASIOIDEN TUOMIOISTUINSOVITTELUN NÄKYMÄT SUOMESSA.....	49
<i>Tuija Turpeinen</i>	
 III RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU VENÄJÄLLÄ.....	63
VENÄJÄN FEDERAATIOLOAKI RIITOJEN RATKAISUSTA SOVITTELUMENETTELYN AVULLA	65
<i>Svetlana Benjaminova</i>	
VENÄJÄN SOVITTELULAIN KÄYTÄNNÖN SOVELTAMISEN ONGELMIA.....	68
<i>Jelena Pereplesnina</i>	
SOVITTELIJOIDEN KOULUTUKSEEN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ VENÄJÄLLÄ	72
<i>Aleksandr Batalin, Pavel Djomin</i>	
SOVITTELUMENETTELYN KÄYTTÖKELPOISUUS LIIKE-ELÄMÄN RIIDOISSA.....	76
<i>Vladimir Gurejev</i>	

IV RIKOSASIOIDEN SOVITTELU VENÄJÄLLÄ.....81

KOKEMUKSIA SOVITTELUOHJELMIEN TOTEUTTAMISESTA ALAIKÄISTEN RIKOSASIOISSA PETROSKOISSA.....83

Svetlana Gladkih

SOVITTELUN TULOSTEN HYÖDYNTÄMISMAHDOLLISUUDET RIKOSASIOIDEN KÄSITTELYSSÄ YLEISISSÄ TUOMIOISTUIMISSA89

Olga Paltšun

ALAIKÄISIÄ KOSKEVIEN KONFLIKTIEN KÄSITTELY VIRANOMAISYHTEISTYÖNÄ.....92

Diana Jevstignejeva

LIITTEET95

LIITE 1: Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (Suomi) 97

LIITE 2: Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (Suomi)..... 107

LIITE 3: Federaatiolaki vaihtoehtoisesta riidanratkaisu- menettelystä sovittelijan välityksellä (sovittelumenettelystä) (Venäjä) 115

LIITE 4: Sovittelusopimuslomakkeet 125

4.1 Rikosasian sovittelusopimus (Suomi) 125

4.2 Riita-asian sovittelusopimus (Suomi) 127

4.3 Vahingonkorvaussopimus (Venäjä)..... 129

LIITE 5: Yhteistyösopimusmallit (Venäjä)..... 131

5.1 Yhteistyösopimus tuomioistuimen kanssa 131

5.2 Yhteistyösopimus sisäasiainministeriön kanssa..... 136

KIRJOITTAJAT 141

I
Johdanto

Alkusanat

Itä-Suomen yliopiston koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate toteutti vuosina 2011-2012 Sovitellen – sovittelutoiminta Suomessa ja Venäjällä -hankkeen Suomen oikeusministeriön myöntämällä lähialueyhteistyörahoituksella. Hankkeen toimintoja suunniteltiin ja toteutettiin tiiviissä yhteistyössä Pohjois-Karjalan sovittelutoimiston kanssa. Venäjän puolella Karjalan tasavallassa tärkeimpiä yhteistyökumppaneita olivat Venäjän federaation oikeusministeriön alaisen Venäjän oikeusakatemian pohjoisen filiaalın täydennyskoulutuskeskus sekä Petroskoin kaupungin lastenjärjestö Doroga-nuorisoliitto, jossa työskentelee sovitteluhelmien koordinaattori.

Pohjois-Karjalassa nuoriin liittyvien rikosten sovittelutapauksista on kokemusta jo 20 vuoden ajalta ja toiminta muuttui Suomessa lakisääteiseksi vuonna 2006. Venäjällä sovittelutoiminta on vielä ollut melko tuntematonta. Riitojen sovittelua yksityisoikeudellisissa suhteissa sekä työ- ja perhe-elämän riitojen sovittelua säädetään Venäjällä 1.1.2011 voimaan astuneella federaatiolailla ”vaihtoehtoisesta riidanratkaisumenettelystä sovittelijan välityksellä (sovittelumenettelystä)”, mutta tämän lain käytännön täytäntöönpano on vasta alkuvaiheessa. Rikosasioiden sovittelusta ei Venäjällä ole säädetty erillistä lakia lainkaan, mutta sovittelua on kuitenkin hyödynnetty eri alueilla erityisesti nuoria koskevissa rikoksissa.

Sovittelusta on Venäjällä teoreettista osaamista, mutta käytännössä toteutuksessa on monia ongelmakohtia. Muun muassa viranomaiset ovat tienneet vain vähän sovittelun mahdollisuuksista ja yhteistyö viranomaisten välillä on ollut kehittymätöntä. Hankkeen tavoitteeksi asetettiin sovittelutoiminnan tekeminen tunnetuksi erityisesti niille virkamiestahoille, jotka voivat esittää jutun käsittelemistä sovittelemalla, kuten tuomareille sekä muiden virkamiesten, kuten syyttäjien ja poliisien edustajille. Verkostoituminen paikallisesti sekä rajan yli koettiin tärkeäksi sujuvan toiminnan mahdollistamiseksi ja takaamiseksi myös jatkossa.

Hankkeen kaksivuotisen toteutuksen aikana asiantuntijoille ja virkamiehille järjestettiin useita tapaamisia, joissa käsiteltiin sovittelua ja oikeuskäytäntöjä rajan molemmin puolin. Tilaisuuksissa käytiin aktiivista keskustelua nykyhetken ongelmista ja niiden mahdollisista ratkaisuista. On erittäin todennäköistä, että sovittelun käyttö tulee Venäjällä jatkossa lisääntymään, ja myös Suomessa sovittelua voitaisiin tehdä vielä nykyistäkin tutummaksi suurelle yleisölle. Tähän julkaisuun onkin pyritty koamaan kattava esitys sovittelusta Suomessa ja Venäjällä virkamiesten, sovittelijoiden, tutkijoiden, opiskelijoiden ja muiden rajan yli toimivien asiantuntijoiden tarpeisiin. Suuri osa artikkeleista perustuu hankkeen

seminaareissa pidettyihin esityksiin. Lopun liitteissä julkaistaan lisäksi tärkeimmät sovittelutoimintaa säätelevät lait molemmista maista.

Tämä teos ilmestyy suomen- ja venäjänkielisenä sekä painettuna versiona että sähköisesti internetissä. Artikkeleiden kääntämiseen ovat osallistuneet Ljubov Kolomainen, Päivi Koivuselkä-Sallinen, Vladimir Davydov, Jarmo Koistinen ja Sonja Kortelainen. Käännösten sisällöllisen ja terminologisen vastaavuuden on tarkastanut OTT Jarmo Koistinen.

Julkaisun toimituskuntaan ovat Suomessa kuuluneet kirjan toimittajien lisäksi professori Matti Tolvanen Itä-Suomen yliopistosta, Pohjois-Karjalan sovittelutoimiston johtaja Leena Sopanen, rikoskomisario Leevi Makkonen Pohjois-Karjalan poliisista ja Venäjällä Venäjän federaation oikeusministeriön alaisen Venäjän oikeusakatemian edustajat, ulosoton ja täytäntöönpanon organisoinnin oppiaineen johtaja Vladimir Gurejev, pohjoisen filiaalin täydennyskoulutuskeskuksen asiantuntija Aleksandr Batalin, sekä siviilioikeuden oppiaineen johtaja Roman Tumanov.

Joensuussa 28.9.2012

Sonja Kortelainen

projektipäällikkö

Koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate, Itä-Suomen yliopisto

Oikeus ja sovittelu

Matti Tolvanen

1. JOHDANTO

Tässä artikkelissa on kysymys oikeuden ja sovittelun välisestä suhteesta, sovittelun paikasta oikeuden normijärjestelmässä tai sen ulkopuolella. Sovittelun juuret ja sen käyttöönoton syyt ovat erilaiset rikos- ja siviilijutuissa. Rikosasiain sovittelu on kiinteässä yhteydessä rankaisemiseen ja kriminaalipolitiikan tavoitteisiin. Rikossovittelu on mielletty joko virallisen rikosoikeusjärjestelmän *vaihtoehtoksi* tai siihen enemmän tai vähemmän kiinteästi *liittyväksi* menettelyksi. Rikossovittelulla on kiinteät yhteydet myös rikollisuuden empiiriseen tutkimukseen, kriminologiaan. Riita-asian sovittelun kehitys liittyy puolestaan kiinteästi siihen, miten koko riita-asiain oikeudenkäytön luonne ja sen tavoitteet ovat muuttuneet tai muuttumassa.

2. SOVITUS RANKAISEMISEN ALKUPERÄISENÄ SYYNÄ

Rankaiseminen on alkujaan lähtenyt *koston* ajatuksesta. Varhempina aikoina kosto oli uhrin suvun tehtävänä ja kosto voi kohdistua tekijän lisäksi muuhunkin tekijän suvun edustajaan. Vähitellen vahvistuva valtiovalta otti oikeuden määrätä klostosta suvulta itselleen. Tähän kehitykseen on saattanut vaikuttaa useita motiiveja, mutta yksi motiivi on ollut rankaisemisen hillitseminen ja järkipäistäminen. Vaikka kosto ei enää ole virallisen kriminaalipolitiikan hyväksymä tavoite, yleisessä keskustelussa on edelleen havaittavissa jäänteitä koston ajatuksesta.

Kristillisen uskon omaksumisen myötä koston sijaan tuli vähittäin *sovitus*. Voimme tässä yhteydessä puhua kristillisille tausta-arvoille perustuvasta sovituksesta, jossa ideana on se, että rikos on sovittettava. Rankaiseminen perustuisi siis sovitukseen sinänsä, eikä sovituksella tavoiteltaisi muita päämääriä (absoluuttinen sovitus teoria). On kyseenalaista, onko rankaisemista koskaan perustettu tällaiseen ajatteluun. Sovitukseen liittyy nimittäin myös *välineellisiä* arvoja. Rikoksen sovitus rangaistuksen kautta vapauttaa tekijän omantunnon tuskista ja myös tyydyttää yhteisön vaatimuksen siitä, että pahasta teosta on rangaistava. Sovitus on kiinteässä yhteydessä anteeksiantoon: kun teko on sovitettu, se on myös anteeksiannettu ja tekonsa sovittanut voi jatkaa elämäänsä täysivaltaisena yhteisön jäsenenä. Sovitusideologia palvelee hyvin yhteiskuntarauhan ylläpitämistä.

Sovitusajatusta ei nykyisin ainakaan rikoslainopissa perustella uskonnollisilla syillä, vaikka toisaalta mielestäni sovitussajatuksen uskonnollisen alkuperän tiedostaminen helpottaa sovituksen hahmottamista rangaistusjärjestelmän osaksi. Ei-uskonnollista sovituksen mallia edustavat *Kantin* ja *Hegelin* filosofiaan perustuvat ajatukset. Kantilla yleispätevinä eettisenä lakina oli kategorinen imperatiivi, joka vaati ehdottomasti vääryyden sovittamista. Rankaiseminen oli Kantin mukaan terveen järjen vaatima toimi. Sen sijaan rangaistuksen hyödyllisyyttä ei saanut ottaa lainkaan lukuun. Vain kaikille samaan tekoon syyllistyneille yhtäläinen sovitus oli osoituksena puhtaasta ja ankarasta oikeudenmukaisuuden ideasta. Toisaalta sovituksen idea rajoitti rankaisemista niin, ettei syytöntä saanut rangaista, eikä rikokseen syyllistyneitä saanut rangaista kohtuuttoman ankarasti. Rankaisemisen muodossa ilmenevä *kosto* olisi yhtä epäoikeudenmukainen teko kuin itse rikos. Hegelin ajattelussa lain rikkomistapauksessa aiheutui arvojen maailmassa epätasapainotila, ja tasapaino oli palautettavissa sovittamalla teko vääryyteen suhteutetulla rangaistuksella. Rangaistus oli terveen järjen olemuksesta lähtöisin oleva välttämätön reaktio rikoksen muodossa ilmennytä mielettömyyttä vastaan. Rangaistus oli suorastaan rikollisen oikeus: ”Loukkaus, joka rikollista kohtaa, on oikeudenmukaisena samalla hänen sinänsä oleva tahtonsa, hänen vapautensa läsnäolo, hänen oikeutensa”.

Filosofisia sovitusteorioita seurasivat juridisiksi luonnehdittavat sovitusopit, jotka rakentuivat oikeuspositivismin ja 1800-luvun jälkipuolen saksalaisen rikosoikeuden vaikutuksesta. Rangaistuksen käytön perusteena oli rikoslaki ja sen kieltämästä teosta ilmenevä tekijän syyllisyys. Klassinen rikosoikeus perustui vielä melko puhtaalle sovitussajatukselle. Lain rikkominen oli sekä välttämätön että riittävä edellytys rangaistusvastuun toteuttamiselle. Rangaistuksella oletettiin kyllä olevan yleispreventiivistä vaikutusta, mutta rankaiseminen perustui kuitenkin itse rikostekoon ja siitä ilmenevään syyllisyyteen.

Suomessa 1970-luvulta alkaen vaikuttaneessa niin kutsutussa uusklassisessa rikosoikeusajattelussa sovitus on nähty ennen kaikkea valtion rankaisuvaltaa *rajoittavana* tekijänä. Avainsanoja ovat ennustettavuus, yhdenvertaisuus ja suhteellisuus. Rangaistuksen on oltava oikeudenmukaisessa suhteessa teon vahingollisuuteen, vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin ja rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen (RL 6:4). Kriminaalipolitiikassa korostetaan laillisuusperiaatetta, yleispreventiota, kustannusten minimoimista ja oikeudenmukaista jakamista. Suhteellisuusperiaatteen äärimmäisenä ilmentymä on Ruotsissa omaksuttu rangaistusarvon käsite. Ideana on, että eri rikostyyppit on yleisellä tasolla (abstraktisesti) asetettavissa järjestykseen moitittavuutensa perusteella. Konkreettisesti rikostapauksessa vahvistetaan puolestaan yksittäisen teon rangaistusarvo, johon tietysti vaikuttaa abstraktisella tasolla määritelty lähtökohtainen rangaistusarvo.

3. TAVOITTEELLINEN JA RATIONAALINEN KRIMINAALIPOLITIikka

Moderni kriminaalipolitiikka perustuu sille ajatukselle, että rikosoikeudellisen järjestelmän tavoitteena on *ehkäistä* rikoksia ennalta. Järjestelmän *välitön* vaikutus on lähinnä rangaistusuhkiin ja rankaisemiseen perustuvaa *pelotusta*, joka voi kohdistua sekä rikoksesta rangaistavaan (erityisestä vaikutus) että muihin ihmisiin (yleisestä vaikutus). Suomessa on korostettu viime vuosikymmeninä yleisestävää vaikutusta. Erityisestäävyydellä on ymmärretty lähinnä sitä, että tietyissä tapauksissa rankaisemisesta luovutaan tai rikokseen syylistynyt rangaistaan lievästi, koska rankaisemisesta luopumisen tai lievän rankaisemisen on oletettu alentavan uusimisriskiä.

Rikosoikeudellisen järjestelmän *välillinen* vaikutus tarkoittaa sitä, että rangaistusuhat ja rankaiseminen luovat, vahvistavat tai ylläpitävät ihmisten moraalikäsitteitä. Rikosoikeus voidaan nähdä myös luottamuksensuojan näkökulmasta. Ihmisten kanssakäyminen ja myös oikeus perustuvat ihmisten keskinäiseen luottamukseen. Säättämällä ihmisten välistä kanssakäymistä säänteleviä normeja valtiolta pyrkii kertomaan, mikä on sallittua ja mikä kiellettyä. Ihmisillä on lähtökohtaisesti oikeus luottaa siihen, että myös toiset noudattavat sääntöjä. Sääntöjen noudattamista tehostetaan säättämällä sääntöjen rikkominen rangaistavaksi. Rikos järkyttää ihmisten luottamusta, ja luottamus palautetaan (symbolisesti) rankaisemalla rikokseen syylistynyt.

Erityisesti tieliikennerikosten tyyppisissä moraalisesti ”värittömissä” rikoksissa, joista on odotettavissa tekijälle helposti mitattavissa olevia huomattavia etuja, keskeisellä sijalla on rangaistuksen pelotusvaikutus. Pelotusvaikutusta *ei* tarvitse nähdä *vastakkaisena* moraalialue luovalle, sitä vahvistavalle ja sitä ylläpitävälle tai tapaa luovalle vaikutukselle. Pelotusvaikutus ei estä moraalisen ja tapaa luovan vaikutuksen syntymistä, jos rangaistusjärjestelmä koetaan oikeudenmukaiseksi ja humaniksi. Pelotusvaikutus voi olla merkityksetön niitä kohtaan, jotka normit sisäistettyään tai normin noudattamisen tavaksi otettuaan joka tapauksessa toimisivat normin mukaisesti. Pelotusvaikutus on tällöinkin tarpeen niiden suhteen, jotka eivät ole normeja sisäistäneet.

Rangaistusuhan symbolisen luonteen korostaminen *ei sinänsä* heikennä rangaistusuhan pelotusvaikutusta. Pyrkimystä ilmaista tekojen haitallisuuden mukaan määräytyvillä rangaistusasteikoilla yhteiskunnan käsitys tekojen erilaisesta moitittavuudesta on pidettävä *hyvänä periaatteellisena lähtökohtana*. Porrastetut rangaistusuhat implikoivat käsitystä siitä, että normin noudattamisesta ja siitä poikkeamisesta johtuvat kustannukset jaetaan yhteiskunnassa tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti. Näin normeja noudattavat kokevat sen noudattamisen mielekkääksi.

Rikosoikeudellisen järjestelmän vaikutus *ei* kuitenkaan voi rajoitua vain rangaistusuhkien vaikutukseen. Huomion kiinnittäminen yksipuolisesti rangaistusuhkiin on mielestäni perusteetonta. Kansalaiset eivät muodosta käsitystään tekojen moitittavuudesta rikoslain rangaistusasteikkoja vertailemalla. Lakien säätämiseen liittyvällä tiedotuksella saadaan toki viestitettyä kansalaisille lainsäätäjän käsitystä siitä, mikä on rangaistavaa ja mitkä ovat kriminalisoinnin perusteet. Laillisuuskoulutus ja valistus vaikuttavat samaan suuntaan. Vähätellä ei kuitenkaan pidä sitä informaatiota, jota kansalaiset saavat rikoslain toiminnasta käytännössä. Konkreettisilla rangaistuksilla valtio osoittaa olevansa valmis myös käytännössä takaamaan oikeudenmukaisuuden ja tasapuolisuuden toteutumisen. Ihmisten on koettava rikoslaki *todelliseksi* instrumentiksi, eikä vain *symboliksi*. Toivottujen vaikutusten ehtona voi olla se, että järjestelmä koetaan legitimiiksi.

4. SOVITTELU TAVOITESUUNTAUTUNEESSA KRIMINAALIPOLITIIKASSA

Sovituksella on sijaa myös tavoitesuuntautuneessa ja rationaalisessa kriminaalipolitiikassa. Sovitusajatus on luontevasti liitettävissä rikosten *sovitteluun*. Sovittelulla ja siihen perustuvalla asianomistajalle aiheutetun vahingon korvaamisella tai *asianomistajan* muulla *hyvittämisellä* tavoitellaan myös tekijän sosiaalistamista. Sovittelussa asianomistaja oppii perinteistä rikosoikeudenkäyntiä paremmin tuntemaan rikoksensa merkityksen uhrin ja myös yhteiskunnan kannalta. Sovittelu korostaa uhrin ja tekijän suhdetta, eikä uhri jää tapauksessa ulkopuoliseksi tahoksi niin kuin rikosprosessissa on vaarana käydä. Rikosoikeudenkäynnissä ovat monesti etusijalla näyttökysymykset. Sovittelussa paino on asianosaisten keskinäisen suhteen selvittelyssä. Tekijä saattaa myös kokea uhrin vahingon korvaamisen oikeudenmukaisemmaksi seuraamukseksi kuin tuomioistuimen määräämän rangaistuksen. Uhrin ja tekijän suhde on usein keskeinen perinteisissä loukkaamisrikoksissa. Sovinto ja hyvitys on virallisesti hyväksytty osaksi rikosoikeudellista järjestelmää ja asianosaisten kesken tehty sovinto mainitaan yhtenä kriteerinä toimenpiteistä luopumiselle niin sanotulla kohtuuttomuus- tai tarkoituksettomuusperusteella (ROL 1:8).

Hyvitystä on toisinaan pidetty rikosoikeudelle vieraana instrumentina. On katsottu, ettei hyvityksellä ole rangaistuksen luonnetta, eikä sillä saavuteta pelotusvaikutusta. On myös väitetty, ettei hyvitys ota huomioon sitä, että rikos sisältää vääryyden myös yhteiskuntaa kohtaan. Jos hyvityksestä tehtäisiin rangaistuksen yksinomainen korvike, pitäisi säätää rankaisemattomiksi suuri joukko uhrittomia rikoksia. Tästä ei kuitenkaan ole kysymys. Hyvityksellä ei ole tarkoitettu *kattavasti* korvata rangaistusta, vaan käyttää sitä *valikoivasti* niissä tapauk-

sisä, joissa uhrin hyvitysintressi kilpailee valtion rankaisuintressin kanssa. Meikäläisen ajattelun mukaan harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen ja tuomitsematta jättäminen on seuraamus. Teko luetaan tekijän syyksi, mutta häntä ei syytetä tai tuomita esimerkiksi siksi, että hyvitystä pidetään (usein yhdessä muiden asiaan vaikuttavien seikkojen kanssa) riittävänä. Tässä mielessä hyvitystä ei käytetä rikosoikeudellisen järjestelmän sijasta vaan sen ohella.

Hyvitys ja sovinto eivät ole ristiriidassa erityisestävyyden kanssa vaan osa sitä. Sovittelu auttaa tekijää ymmärtämään uhrin asemaa ja havaitsemaan uhrille aiheuttamansa kärsimyksen. Vahingon korvaaminen opettaa tekijää ottamaan vastuun teoistaan ja integroi häntä järjestyneeseen yhteiskuntaan. Hyvitys on eräs sosiaalisen opettamisen ja oppimisen muoto. Hyvitys voi edistää myös yleisestävyyttä, jos järjestelmä koetaan entistä legitimiimmäksi sen vuoksi, että myös uhrin edut otetaan siinä kohtuullisesti huomioon. Uhrin ja yhteisön on helpompi hyväksyä rankaisemisesta luopuminen, jos tekijä on vahingon korvaamalla osoittanut ottavansa teostaan täyden vastuun. Tietyissä rajoissa pysyvä rankaisemisen korvaaminen hyvityksellä ei horjuta kansalaisten uskoa valtion kykyyn ylläpitää säätämiään normeja rikosoikeudellisen sääntelyn keinoin. Rankaisemisesta luopuminen taas on tietyissä tapauksissa tekijän uusimisriskin kannalta edullisin seuraamus.

Empiiristä tietoa uusimisriskistä on tosin aika vähän. Uusimisen riski ei ole sovitteluun päättäneissä jutuissa ainakaan suurempi kuin tapauksissa, joissa tekijää on rangaistu perinteisesti ilman sovittelua. Näyttäisi siltä, että muiden kuin nuorten rikoksentehtäjöiden riski syöllistyä uusiin rikoksiin on sovittelun jälkeen hieman pienempi kuin muissa tapauksissa. Nuorista tekijöistä sovittelussa olleet näyttävät uusivan jopa herkemmin kuin ne nuoret, joiden rikoksia ei ole soviteltu. Syytä tähän eroon ei tiedetä tarkasti, mutta mahdollista on ensinnäkin se, että vanhemmat tekijät suhtautuvat tekoihinsa ylipäättään vastuullisemmin kuin nuoret. Toiseksi nuorista voi rikoksentehtäjöiksi valikoitua joukko, johon juuri minkäänlainen kontrolli ei vaikuta ainakaan lyhyellä aikavälillä. Sovittelussa olleet väkivaltarikoksista epäillyt uusivat rikoksensa herkemmin kuin omaisuusrikoksista epäillyt.¹

Hyvitys voisi korvata rangaistuksen tietyissä vähäisissä tai jopa ”keskivakavissa” rikoksissa sekä lieventää rangaistusta myös vakavissa rikoksissa.² Erityisen hyvin sovittelu soveltuu tapauksiin, jossa tapahtuman osapuolet ovat puolin ja toisin syöllistyneet toisiaan kohtaan moittittavaan menettelyyn. Keskinäiset tappelut, joista ei ole aiheutunut sanottavaa lääkärintoitoa vaativia vammoja, pitäisi hoitaa sovittelumenettelyssä.

¹ Nämä tiedot perustuvat tutkimukseen, joka on tehty ennen sovittelun vakiinnuttamista Suomessa lailla rikosasioiden ja eräiden riita-asoiden sovittelusta 9.12.2005/1015. Uudelle tutkimukselle olisi tarvetta.

² Oma-aloitteinen pyrkimys vahingon korvaamiseen on mainittu Suomen rikoslaissa (RL 6:6) rangaistusta lieventävänä seikkana. Kyseinen peruste soveltuu kaikenlaisiin rikoksiin.

Sovittelun rajat on samalla tiedostettava. Sovittelua on monesti arvosteltu siitä, että sovitteluajattelu unohtaa liian helposti kriminalisointien ja oikeudenkäytön taloudelliset, poliittiset ja symboliset funktiot. Sovittelun on katsottu olevan hankalasti sovitettavissa yksilöllisyyttä korostavaan ja yhteisöllisyyttä vähättelevään yhteiskunnalliseen kehitykseen. Nyky-yhteiskunnassa kukin pyrkii hoitamaan vain omat asian- sa, mikä vähentää epävirallista sosiaalista kontrollia ja lisää rikoksen- tekomahdollisuuksia. Vaarana on myös, että rikollisuutta aiheuttaviin rakenteellisiin tekijöihin (asunnottomuus, työttömyys, eriarvoisuus) ei kiinnitetä riittävää huomiota. Sovittelun puolesta puhuvat lähtevät siitä kestävämmästä olettamasta, että yhteiskunnan jäsenillä olisi lähtökoh- taisesti samanlaiset käsitykset oikeasta ja väärästä sekä yhteisenä ta- voitteenä rauhanomainen rinnakkain olo. Tämän käsityksen katsotaan olevan räikeässä ristiriidassa sen tosiasian kanssa, että merkittävä osa yhteiskunnan jäsenistä on jokseenkin pysyvästi syrjäytynyt yhteiskun- nan aktiviteeteista.

Sovittelun soveltuminen perheväkivallan selvittelyyn on myös pul- mallista. Kyseessä ei usein ole varsinaisesti kahden ihmisen välinen konflikti vaan yksipuolinen ja häikäilemätön vallankäyttö ja siihen yh- distyvä väkivalta. Voidaan perustellusti kysyä, mitä soviteltavaa tällai- sen suhteen alistetulla osapuolella olisi. Sovittelu tällaisessa suhteessa vaatii joka tapauksessa sitä, että sovittelijalla olisi riittävät tiedot ja tai- dot taata se, ettei sovinto tosiasiaa synny vahvemman osapuolen pai- nostuksesta ja ensi sijassa hänen intressinsä turvaten.

Konfliktin ratkaisun näkökulma pakottaa ajattelemaan uudelleen tekijän roolia rikosprosessissa. Perinteisesti tekijä on ollut prosessin *kohde*, johon esitutkinnassa, syyteharkinnassa, oikeudenkäynnissä ja täytäntöönpanossa on kohdistettu rikosoikeudellisia toimenpiteitä. Sovittelussa tekijä on toimiva *subjekti*, joka vaikuttaa aktiivisesti *vuoro- vaikutuksessa* toisten asianosaisten ja sovittelijan kanssa siihen, miten riita ratkaistaan. Rikosprosessioikeuden opetuksessa on korostettu lii- kaa sitä, mitä tekijä ei ole velvollinen tekemään. Erityisesti on korostet- tu, ettei epäillyn tarvitse edesauttaa rikoksen selvittämisessä. Tekijän ulkopuolisen tahon (poliisin, syyttäjän, tuomioistuimen) ajatellaan *to- teuttavan* rikosvastuu epäilystä riippumattomasti. Tekijällä on kuiten- kin *oikeus* aktiivisesti myötävaikuttaa asian selvittämiseen, sovittaa te- konsa, lopettaa rikosten tekeminen ja palata prosessin jälkeen yhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi. Ideaa konfliktin ratkaisemisesta vuorovaiku- tuksella ei ole syytä rajata vain sovitteluun. Pidän tavoittelemisen arvoi- sena sitä, että syytetty alettaisiin mieltää entistä enemmän toimivaksi subjektiksi myös perinteisessä rikosprosessissa.

Samalla on kuitenkin tiedostettava sovitteluun ja hyvitykseen liitty- vät oikeusturvaongelmat. Vaarana on toisaalta virallisen rangaistusjär- jestelmän kohdistuminen enenevässä määrin vain taloudellisesti heikos- sa asemassa oleviin. Toisaalta tekijän ja uhrin epätasa-arvoinen suhde

voi ilman valtiovallan kontrollia johtaa mielivaltaisiin ratkaisuihin.

Kriminaalipoliittisesti mielenkiintoinen on *Braithwaiten* kehittämä reintegratiivisen häpeän tai positiivisen leimaamisen teoria. Braithwaite määrittelee häpeän tunteen aiheuttamiseksi kaikki sellaiset sosiaaliset prosessit, jotka tähtäävät katumuksen tunteen synnyttämiseen lakia rikkoneen yksilön mielessä tai jotka aikaansaavat tällaisen tunteen. Tähän liittyy myös moraalinen tuomitukseksi tuleminen niiden taholta, jotka tulevat tästä leimaamisesta tietoisiksi. Leimaamista on kahta lajia. Stigmatisointi synnyttää leimatussa tunteen siitä, että hän on poikkeava. Positiivisessa leimaamisessa lakia rikkoneelle yksilölle tehdään tiettäväksi yhteiskunnan häneen suuntautuva moite, mutta hänelle annetaan tilaisuus palata tekonsa sovitettuaan takaisin lakia noudattavien joukkoon. Positiivisessa leimaamisessa pyritään säilyttämään lakia rikkoneen siteet muihin yhteisön jäseniin. Moitittavaksi ja hylättäväksi leimataan *teko*, ei teon tekijä. Teorian mukaan positiivinen leimaaminen johtaa alempiin rikoslukuihin kuin stigmatisointi. Braithwaiten argumentaatio liittyy rikoksiin, joissa on uhri. Sen sijaan hän ei käytä teoriaa selittämään uhrittomia rikoksia. Teoria soveltuu vain rikoksiin, joita epäilty ei kiistä, koska positiiviseen leimaamiseen liittyy myös katumuksen ja sovituksen ajatus.

Teorian mukaan yksilöillä, joilla on kiinteät sosiaaliset siteet, on suurempi mahdollisuus tulla lakia rikkoessaan positiivisesti leimatuiksi kuin niillä, joilla sosiaaliset siteet ovat löyhät. Näin vahvemmin sosiaalisin sitein yhteisöön kiinnittyneiden riski syyllistyä rikoksiin on pienempi. Jos yksilö joutuu stigmatisoinnin kohteeksi, hän hakeutuu helposti poikkeavien alakulttuurien vaikutuspiiriin ja sitä kautta syyllistyy todennäköisesti rikoksiin. Braithwaiten teoria käsittää myös rakenteellisen ulottuvuuden. Urbanisoituminen ja liikkuvuus heikentävät yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyys tai yksilöiden keskinäinen riippuvuus liittyy reintegraatioon ja sen puute puolestaan johtaa stigmatisaatioon, laillisten ansaintamahdollisuuksien vähentymiseen, alakulttuurien muodostumiseen, laittomien ansaintamahdollisuuksien käsillä oloon ja korkeampiin rikoslukuihin.

Braithwaiten teoria yhdistetään yleensä niin sanottuihin *restoratiivisiin käytäntöihin*, jotka (ennen muuta sovittelu) pyrkivät estämään rikoksentekijäksi leimautumista. Sovittelulla pyritään rikokseen syyllistynyt integroimaan yhteiskuntaan, koska juuri perinteinen rankaiseminen leimaa ihmisen rikolliseksi ja on omiaan saattamaan näin leimattua samais-tumaan rikollisiin alakulttuureihin. Sovittelun kautta pyritään vahvistamaan rikokseen syyllistyneen sosiaalista sitoutumista lähiyhteisöönsä ja vähentämään näin rikoksen uusimisen riskiä. Sovittelumenettelyn tutkimus avaa monia mielenkiintoisia näkymiä myös rikosoikeuden yleisten oppien suuntaan.

5. RIITA-ASIAIN SOVITTELU SIVIILIPROSESSIN PERUS- OPINKAPPALEIDEN MUUTOKSEN ILMENTÄJÄNÄ

5.1 Riitaprosessin olemuksen ja tavoitteiden muutos

Perinteisesti lainkäytön tarkoituksena on riita-asioissa on hahmotettu *oikeussuojan antaminen*. Riita-asiaa oikeussuojaa annetaan esimerkiksi niin, että velallinen veloitetaan maksamaan velkojan erääntynyt ja lainmukaisessa järjestyksessä syntynyt saatava. Tuomio pannaan tarvittaessa pakolla täytäntöön ulosottomenettelyssä. Ajattelun taustalla on perinteinen oikeusvaltiokäsitys. Oikeussuojanäkökulma on keskeinen ratkaistavassa yksittäistapauksessa.

Toisena tuomioistuinten perustehtävänä on *riitojen ratkaiseminen*. Jotkut kirjoittajat korostavat riidanratkaisufunktiota muiden riitaprosessin funktioiden kustannuksella. Tarkoituksena on tämän näkemyksen mukaan saada riita-asiat pois päiväjärjestyksestä joustavasti ja mahdollisimman vähällä vaivalla. Näkemys korostaa pyrkimystä sovintoon.

Kolmas lainkäytön tarkoituksena on ihmisten *käyttäytymisen ohjaaminen*. Lainsäädännöllä pyritään vaikuttamaan ihmisten käyttäytymiseen. Lainkäytön tehtävänä puolestaan on tässä mekanismeissa lainsäädännön (siviili-, rikos- ja hallinto-oikeudellisen) sisältämän aineellisen oikeuden toteuttaminen ja siihen sisältyvien arvojen ja tavoitteiden läpilyönti ihmisten käyttäytymisessä. Ilman lainkäyttöä aineellisen oikeuden normit eivät voisi parhaalla mahdollisella tavalla täyttää niille asetettuja tavoitteita. Lainkäyttö toimii jo ennakolta ehkäisten konfliktien syntymistä. Tietoisuus tuomioistuinten olemassaolosta aineellisen oikeuden toteuttamisen viimekätisenä takeena ohjaa ihmisiä käyttäytymään aineellisen oikeuden säännösten mukaisesti.

Neljäs lainkäytön tarkoituksena on aineellisen *oikeuden kehittäminen*. Lainkäyttäjät eivät ainoastaan mekaanisesti sovelta lainsäätäjän säätämiä normeja, vaan myös vaikuttavat oikeuden sisältöön lakeja tulkittaessaan ja niitä soveltaessaan. Perustuslaillisen tehtäväjaon näkökulmasta tuomioistuinten toiminta on lainsäätäjän työn jatkamista. Erityisesti perus- ja ihmisoikeuskeskustelussa on korostunut lainkäyttäjän, etenkin ylimpien tuomioistuinten, oikeutta kehittävä rooli. Epäileviäkin kannottoja on esitetty. Oikeutta luovan roolin omaksumisen on pelätty siirtävän lainsäätäjälle kuuluvaa valtaa lainkäyttäjälle. Tästä ei kuitenkaan ole kysymys. Kiperissä laintulkintatilanteissa tarvitaan lain sisällön selvittämiseksi väistämättä arvojen ja periaatteiden punnintaa.

Oikeuskirjallisuudessa on kirjoitettu kahdesta asianosaisten ja tuomarin rooliin liittyvästä prosessikäsitteestä. Prosessikäsitteistä on kirjoitettu etupäässä siviiliprosessioikeuden esityksissä. *Liberaalin* prosessikäsitteen mukaan tuomarin pitää olla passiivinen. Prosessissa korostuu muodollinen tasa-arvoisuus. Tuomarin ei tule pyrkiä auttamaan prosessin heikompaa osapuolta, vaikka asianosaisten tosiasialliset mah-

dollisuudet hoitaa asiansa prosessissa olisivat hyvin erilaiset. Merkitystä ei ole sillä, kykeneekö asianosainen todella prosessitoimiin tai ymmärtääkö hän niiden merkityksen. Passiivisuus on äärimmillään yhtä kuin yhdenvertaisuus. Asian eteenpäinvieminen ja todistelu on yksinomaan asianosaisten tehtävänä. Tuomioistuimien antaa ratkaisunsa asianosaisten esittämän aineiston perusteella, eikä tuomioistuimella ole lupaa rikastaa oikeudenkäyntiaineistoa oma-aloitteisesti. Prosessin tarkoituksena on antaa lailla järjestetyt puitteet asianosaisten riidan ratkaisulle. Oikeudenkäynti on kahden asianosaisen kilpailua jutun voitosta, johon kamppailuun tuomarin tulee puuttua mahdollisimman vähän. Näin puhtaasti liberalistisen mallin mukaan järjestettyä oikeudenkäyntiä ei löytyne tänä päivänä ainakaan läntisestä Euroopasta.

Sosiaalinen prosessikäsitelmä korostaa osapuolten tosiasiallista yhdenvertaisuutta. Tuomari toimii aktiivisesti materiaalisesti oikean ratkaisun aikaansaamiseksi. Menettelyssä korostuvat heikomman osapuolen suoja, joutuisuus ja joustavuus. Oikeudenkäynti on vuorovaikutusta, jossa pyritään mahdollisimman suureen yhteisymmärrykseen myös lopputuloksesta. Kontradiktoriaalinen periaate liittyy läheisesti oikeudenkäynnin roolijakoon. Se avaa uuden, yhteistoimintaa korostavan näkökulman asiantuntijuuteen. Oikeudenkäynnissä eri tahojen asiantuntemus edesauttaa yhdessä ratkaisun tekoa. Asiakkaan ja hänen lainopillisen avustajansa välisessä suhteessa asiantuntijana ei pidetä vain avustajaa. Asiakkaan ja avustajan vuorovaikutuksessa yhdistetään asiakkaan tietämys tapauksesta ja avustajan ammatillinen taito ja tietämys. Aivan vastaavalla mekanismilla toimii oikeuden puheenjohtajan ja asianosaisten tai avustajan vuorovaikutus jutun valmistelussa ja käsittelyssä. Tuomari ei ole asianosaisten yläpuolinen asian ratkaisija, vaan tapaus ratkaistaan eri osapuolten yhteistyöllä, jossa tuomari ja asianosaiset sekä heidän avustajansa nähdään pikemmin *samalla tasolla* olevina *yhteistyökumppaneina*. Voidaan puhua tuomarin ja asianosaisten välisestä yhteistoimintaperiaatteesta. Tämä idea sopii hyvin sovitteluun. Perinteinen näkemys korostaa tuomarin roolia asianosaisten *yläpuolella* olevana ratkaisun löytäjänä. *Vaala Haaviston* mukaan oikeudenkäynnin kehittäminen on ennen kaikkea *kollektiivisten* ponnistusten ja eri osapuolten yhteistoiminnan varassa. Keskeisessä asemassa on myös työtapojen vertailu ja vertaisoppiminen. Pitäisi olla rohkeutta myöntää, että tuomarit voivat oppia toisiltaan ja myös tuomarit asianajajilta ja päinvastoin.

Tässä kirjoitettu on yhteydessä siihen, mikä ymmärretään prosessin varsinaiseksi tavoitteeksi. Tässä omaksutun hypoteesin mukaan aineellisen totuuden ja materiaalisesti oikean ratkaisun ideasta ollaan Suomessakin vähitellen siirtymässä pragmaattisempaan ja relativistisempaan ajatteluun, ja prosessissa korostuu tällöin neuvoteltavissa olevan kompromissin hakeminen. Oikeudenkäynnissä ei *löydetä* jotain prosessin ulkopuolella olevaa totuutta, vaan siinä *luodaan* vuorovaikutuksella totuus, joka on sinänsä olemassa vain tässä prosessissa.

5.2 Sovittelu muuttuneen riitaprosessin ilmentäjänä

Riita-asiain oikeudenkäynti on kehittynyt voimakkaasti sovintokulttuurin suuntaan viimeksi kuluneina kahtena vuosikymmenenä. Kehitys alkoi Suomessa vuonna 1993 toteutetusta riita-asiain oikeudenkäynnin uudistamisesta, jossa tuomarille säädettiin velvollisuus edistää sovinnollista ratkaisua jutussa (OK 5:26). Tämän kehityksen tämänhetkisenä päätepisteenä voidaan pitää erillisen tuomioistuinsovittelun käyttöönottoa vuonna 2006. Nykyisin tuomioistuinsovittelua säädellään laissa riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (394/2011).

Riita-asiain sovittelun juuret ovat amerikkalaisessa ADR-liikkeessä. Sovittelu on tullut välttämättömäksi eri syistä. Toisaalta tuomioistuimet eivät ole selvinneet kasvavista juttumääristään kohtuullisessa ajassa. Tavallisten ihmisten pikkuriitojen käsittely täysimääräisessä oikeuskäsittelyssä on kallista ja muutoinkin epätarkoituksenmukaista. Toisaalta sovittelu ilmentää edellä kuvattua muuttunutta käsitystä tuomioistuinten tehtävistä riita-asioissa. Riita-asioita ei enää ymmärretä pelinä, jossa osapuolet harkitsevat voiton ja häviön riskiä. Perinteisessä prosessissa osapuolten edut on nähty toisensa pois sulkevinä. Uudessa sovitteluaikatuksessa korostetaan osapuolten intressejä ja sitä, että intressit ovat sovittelussa yhteen sovittavissa. Äärimmäinen suuntaus väittää, että virallisessa järjestelmässä konflikti riistetään asianosaisilta, mutta sovittelussa osapuolet saavat itse sovittelijan opastuksella etsiä ratkaisun yhteiseen pulmaansa. Vaikka ei hyväksyisikään näin radiaalia näkemystä oikeudenkäynnin ja sovittelun erosta, on syytä tunnustaa, että sovittelu on käyttökelpoinen menetelmä monissa riitatyypeissä.

Sovittelun muodot ovat Suomessakin monipuolistuneet vuosikymmenten kuluessa. Asianajajilla on oma sovittelupalvelunsa ja muutaman vuoden ajan on joissakin käräjäoikeuksissa lapsen huoltoa ja tapaaamista koskeviin riitoihin sovellettu asiantuntijapainotteista sovittelua. Perheasiain sovittelu on itse asiassa varsin vanhaa perua, näitä asioita ovat sovittelleet kunnalliset sovittelijat tai sovittelua on tarjottu seurakuntien palveluna. Uutena sovittelun muotona on vielä mainittava lähinnä koulukiusaamisen selvittelyyn tarkoitettu sovittelu kouluissa. Myös välimiesmenettely on vaihtoehtoista riidanratkaisua, jota käytetään lähinnä elinkeinoelämän suurten riitojen ratkaisussa. Välimiesmenettelyssä on sovittelun piirteitä, koska välimiehet voivat asianosaisten suostumuksella ratkaista asian kohtuuden mukaan, toisin sanoen oikeusnormista poikkeavasti.

KIRJALLISUUS

- Braithwaite John, Shame and reintegration. Cambridge University Press 1989.
- Duff R.A., Punishment, Community and Communication, Oxford University Press 2001.
- Ervasti Kaijus, Sovittelu tuomioistuimessa, Helsinki 2005.
- Ervasti Kaijus, Käräjäoikeuksien sovintomenettely, Helsinki 2004.
- Ervasti Kaijus, Tuomioistuinsovittelu Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 256, Helsinki 2011.
- Eskelinen Ossi, "Hermot vapautu ja tuli puhdas olo", Alle 15-vuotiaiden rikosten sovittelun käytännöt ja vaikutukset, Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2005.
- Hegel G.W.F., Oikeusfilosofian pääpiirteet eli luonnonoikeuden ja valtiotieteen perusteet, suomentanut Markus Wahlberg, Pohjoinen, Oulu 1994.
- Frände Dan, Finsk straffprocessrätt, Helsingfors 2009.
- Haavisto Vaula, Court Work in Transition, Helsinki 2002
- Jareborg Nils, Allmän kriminalrätt, Iustus Förlag 2001.
- Johnstone Gerry (ed.), Resorative Justice Reader, Willan Publishing 2010.
- Kant Immanuel, Critique of Pure Reason, translated by Norman Kemp Smith, Houndmills 1929 (1787).
- Lahti Raimo, Rikollisuudesta johtuvien kustannusten vähentämisestä ja jakamisesta, Oikeustiede – Jurisprudentia 1972:1, Vammala 1972, s. 221–287.
- Lappalainen Juha et al., Prosessioikeus, Helsinki 2007.
- Laukkanen Sakari, Tuomarin rooli, Vammala 1995.
- Leppänen Tatu, Riita-asian valmistelu todistusaineiston osalta, Helsinki 1998.
- Lindell Bengt, Civilprocessen, Iustus Förlag 2003.
- Linderborg Henrik, Brott och straff, En undersökning av samhällstjänsten som straff, Åbo 2001.
- Mielityinen Ida, Rikos ja sovittelu, Valikoituminen, merkitys ja uusintarikollisuus, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki 1999.
- Niemi-Kiesiläinen Johanna, Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta, Helsinki 2004.
- Nuutila Ari-Matti, Syyllisyydestä vastuullisuuteen? Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Turku 1991.
- Soile Pohjonen (toim.), Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät, Helsinki 2001.
- Swaaningen van Réne, Critical Criminology, SAGE Publications 1997.
- Tolvanen Matti, Johdatus kriminaalipolitiikan teoriaan, Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, Joensuu 2005.
- Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö, Kom. 2003:3.
- Utriainen Terttu, Syyllisyys muuttuvana käsitteenä, Vammala 1984.
- Virolainen Jyrki –Martikainen Petri, Pro et contra, Helsinki 2003.

II

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu Suomessa

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu Suomessa

Leena Sopanen

1. JOHDANTO

Moderni rikosten sovittelutoiminta käynnistyi Yhdysvalloissa ja Kanadassa 1970-luvulla. Suomeen toiminta rantautui vuosikymmen myöhemmin ja alkoi vuonna 1983 Suomen Akatemian kokeilu- ja tutkimustoimintana Vantaalla. Sovittelutoiminnan alkuvuosina toiminta laajeni nopeasti koko maan suuremmille paikkakunnille ja vakiintui joko kaupunkien tai järjestöjen pysyväksi toiminnaksi. Sovittelu soveltui erityisesti nuorten tekemiin lievempiin rikoksiin, sopimukset toteutuivat hyvin ja osapuolet olivat tyytyväisiä sekä itse sovitteluun että sen tuloksiin.

Vuonna 1997 sovinto tuli rikoslainsäädännössä yhdeksi syyttämättä jättämisen ja tuomitsematta jättämisen perusteeksi. Kuitenkin kansalaiset pienemmillä paikkakunnilla, joissa sovittelupalvelua ei vielä ollut, olivat eriarvoisassa asemassa suurempien paikkakuntien asukkaisiin nähden. Kansalaisten tasavertaisten mahdollisuuksien näkökulmasta, rikossovittelun saattaminen lakisääteiseksi toiminnaksi tuli siis ajan-kohtaiseksi.

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta tuli voimaan 1.1.2006 (ks. liite 1, Sovittelulaki 10/2005). Tässä artikkelissa käsitellään rikos ja riita-asioiden sovittelun järjestämistä Suomessa toiminnan lakisääteisenä aikana. Toiminnan käytännön mallit ovat Pohjois-Karjalan sovittelutoimiston alueelta ja tilastotiedot Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) keräämiä valtakunnallisia tilastoja vuodelta 2011.

2. MITÄ SOVITTELU ON?

Rikosasioiden sovittelu on restoratiivisen eli korjaavan oikeuden sovellus. Restoratiivinen oikeus perustuu ajatukselle siitä, että rikos ei kohdistu niinkään valtioon vaan toiseen ihmiseen. Tällöin keskiössä ovat rikoksen tekijän henkilökohtainen vastuunotto ja uhrin saama hyvitys. Rikokseen liittyvä konflikti halutaan näin palauttaa sen alkuperäisten omistajien ratkaistavaksi.

Sovittelulain mukaan sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus

puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä sopimaan omatoimisesti toimenpiteistä rikoksesta aiheutuneiden haittojen hyvittämiseksi. Sovittelu voi olla joko rikosprosessille rinnakkainen tai sitä täydentävä menettely.

3. SOVITTELUTOIMINNAN OHJAUS, KEHITTÄMINEN JA JÄRJESTÄMINEN

Sovittelulain mukaan sovittelun yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Ministeriön yhteydessä toimii rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, jonka valtioneuvosto nimittää kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Neuvottelukunnan tehtävänä on seurata ja arvioida sovittelun kehitystä ja tutkimusta, edistää yhdenmukaisten toimintakäytäntöjen toteutumista ja yhteistyötä eri tahojen kesken, tehdä sisällöllisiä linjauksia sovittelutoiminnan ohjeistamiseen sekä osallistua sovittelun alaan liittyvään kansainväliseen yhteistyöhön. Neuvottelukunnassa ovat edustettuina sosiaali- ja oikeushallinto, tuomioistuinalaitos, syyttäjätöimi, poliisihallinto, aluehallintovirastot, sovittelua järjestävät tahot sekä alalla toimivat eri järjestöt. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos taas vastaa rikos- ja riita-asioiden sovittelun seurannasta, tutkimuksesta ja kehittämistyön koordinoinnista sekä tilastoinnista.

Kuusi Manner-Suomen aluehallintovirastoa sekä Ahvenanmaan valtionvirasto vastaavat siitä, että sovittelupalvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna maan kaikissa osissa. Aluehallintovirastot tekevät toimeksiantosopimukset palvelujen tuottamisesta joko kuntien tai muun julkisen tai yksityisen toimijan kanssa. Sovittelun 24 toimialueella työskentelee 90 sovittelun ammattihenkilöä, jotka toimivat tarvittaessa myös sovittelijoina. Sovittelutoimistojen johtajien tehtävänä on vastata sovittelutoiminnan suunnittelusta, kehittämisestä ja asianmukaisesta toteuttamisesta sovittelun toimialueella ja sovittelun ohjaajien vastuulla on vapaaehtoisten sovittelijoiden toiminnan ohjaaminen ja valvonta. Vapaaehtoiset sovittelijat ovat tehtävään koulutettuja henkilöitä, jotka hoitavat yksittäisiä sovittelutehtäviä sovittelutoimiston ohjauksen ja valvonnan alaisena.

Toiminnan järjestämisestä aiheutuvat kustannukset korvataan kokonaisuudessaan valtion varoista. Sosiaali- ja terveysministeriön vuosittain jakamalla 6,3 miljoonan euron korvauksella katetaan sovittelutoimistojen ylläpitämisestä, palvelujen asianmukaisesta tuottamisesta ja sovittelutoiminnan edellyttämästä koulutuksesta aiheutuvat kustannukset. Toiminta-alueiden korvauksen määrään vaikuttaa alueen asukaslu ku (50 %), pinta-ala (20 %) ja rikollisuustilanne (30 %).

4. SOVITTELUUN OHJAUTUVAT ASIAT JA OSALLISTUJAT

Aloitteen sovittelusta voi tehdä rikoksesta epäilty, rikoksen uhri, poliisi, syyttäjä tai muu viranomainen. Jos rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on alaikäinen, myös hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus aloitteen tekoon. Vajaavaltaiseksi julistettua täysi-ikäistä koskevassa asiassa aloitteen sovittelusta voi tehdä myös hänen edunvalvojansa. Poikkeuksena aloiteoikeuden suhteen ovat lähisuhdeväkivaltatapaukset. Kun väkivallan teko kohdistuu rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettaviin läheisiin, aloiteoikeus on vain poliisilla tai syyttäjäviranomaisella.

Sovittelulaissa on säädetty poliisille ja syyttäjälle velvollisuus tiedottaa sovittelumahdollisuudesta rikosasian asianosaisille, alaikäisten huoltajille ja muille laillisille edustajille ja ohjata heidät sovitteluun mikäli arvioivat asian soveltuvan soviteltavaksi. Valtaosa kaikista sovittelualoitteista tulee poliisilta. Vuonna 2011 poliisi (82 %) ja syyttäjäviranomaiset (14 %) tekivät merkittävän osan aloitteista, muilta viranomaisilta tulleiden (2 %) ja asianosaisten (1 %) aloitteiden osuuden ollessa marginaalinen. Riita-asioiden osuus kaikista sovitteluun saapuneista aloitteista oli kolme prosentin luokkaa. Niistä 62 prosenttia oli yksityishenkilöiden tekemiä, kun taas 38 prosenttia aloitteista tuli oikeushenkilöiltä.

Sovittelussa voidaan käsitellä sovittelulain mukaan rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltavaksi. Soveltuvuuden arvioinnissa huomioidaan rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Soviteltavaksi ei saa lain mukaan ottaa sellaista alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jossa uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen tuen tarve. Sovitteluun osallistumisen edellytyksenä on, että sovitteluun osallistuva pystyy ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen.

Runasas kaksi prosenttia kaikista vuonna 2011 poliisiin tietoon tulleista rikoslakirikoksista ohjautui sovitteluun. Niistä 56 prosenttia oli virallisen syytteen alaisia rikoksia ja 44 prosenttia asianomistajarikoksia. Yli puolet (52 %) sovitteluun ohjautuneista rikoksista oli väkivaltarikoksia ja 14 prosenttia vahingontekoja. Sovittelutapausten määrä on lain voimaantulon jälkeen vuosittain tasaisesti kasvanut. Sovittelukäsittelyyn tuotiin vuonna 2011 yhteensä 13 081 rikos- ja riita-asiaa. Tapausmäärät kasvoivat 7,5 prosenttia edelliseen vuoteen nähden.

Taulukko 1. Sovittelukäsittelyyn ohjatut rikokset ja riita-asiat 1.6.-31.12.2006, 2007-2011 (THL, Rikos- ja riita-asioiden sovittelu -tilasto).

	*)1.6.-31.12.2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011,%
Väkivalta	1 719	4 450	5 277	5 634	5 738	6 841	52,3
josta lähisuhde- väkivallan osuus	305	775	940	1 017	1 058	1 929	14,7
Laiton uhkaus	122	408	594	641	736	724	5,5
Anastus	527	1 478	1 507	1 655	1 670	1 614	12,3
Vahingonteko	723	1 983	2 086	2 060	2 078	1 819	13,9
Kotirauhan rikkominen	154	421	384	450	440	433	3,3
Kunnianloukkaus	184	353	368	429	483	474	3,6
Muu	282	736	789	882	947	831	6,4
Riita-asiat	38	186	244	276	342	345	2,6
Yhteensä	3 749	10 015	11 249	12 027	12 434	13 081	100

*) Valtakunnallinen tilastointi on aloitettu sovittelua koskevan lain voimaantulopäivästä 1.6.2006.

Sovittelutoimintaa käynnistettäessä korostettiin, että sovittelutoimintaa tulisi tarjota erityisesti nuorille rikosseuraamusjärjestelmän vaihtoehtona. Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän mietinnössä (2006) todetaan, että rikosasioiden sovittelu on erityisesti lastensuojelun kannalta merkittävä uusi keino puuttua nuorten tekemiin rikoksiin. Se on todettu toimivaksi keinoksi ehkäistä nuorten tekemiä uusintarikoksia ja kasvattaa lapsia ja nuoria vastuullisuuteen. Sovitteluun osallistuneista tekijöiksi epäillyistä lähes puolet onkin nuoria tai lapsia. Vuonna 2011 tekijöiksi epäillyistä 48 prosenttia oli alle 21-vuotiaita ja 15 prosenttia alle 15-vuotiaita. Asianomistajista vain 29 prosenttia oli alle 21-vuotiaita, näin ollen teot kohdistuvat selvästi aikuisväestöön.

Sovittelumenettelyyn osallistuneista asianosaisista enemmistö oli miehiä. Tekijäksi epäillyistä 77 prosenttia oli miehiä ja 23 prosenttia naisia. Miehiä oli myös asianomistajina (58 %) enemmän kuin naisia (42 %). Kaikkiaan vuonna 2011 sovittelumenettelyyn ohjautui 13 559 tekijäksi epäiltyä ja 10 840 asianomistajaa.

5. SOVITTELUN KULKU

Sovittelualoite lähetään kirjallisena siihen sovittelutoimistoon, jonka alueella ainakin toinen rikoksen tai riidan osapuoli asuu. Sovittelu voidaan järjestää myös paikkakunnalla, jossa rikos on tapahtunut. Poliisi ja syyttäjät lähettävät toimistolle tutkintailmoituksen tai esitutkintapöytäkirjan, jonka liitteenä voi olla lääkärinlausunto, valokuvia tai muita ta-

paukseen liittyviä asiapapereita. Muut viranomaiset ja asianosaiset itse voivat tehdä aloitteen kirjallisesti postin välityksellä sekä sähköisesti sovittelutoimiston tai Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen nettisivujen kautta. Aloitteen saavuttua sovittelutoimistoon ammattihenkilöstö selvittää tapauksen soveltuvuuden sovitteluun ja arvioi sovitteluedellytysten täyttymisen.

Ammattihenkilöstö tai vapaaehtoinen sovittelija ottaa yhteyttä asianosaisiin selvittääkseen osapuolten sovitteluhalukkuuden ja varmistaa, että osapuolet ymmärtävät sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Alaikäisen ollessa sovittelun osapuolena hänen henkilökohtaisen suostumuksensa lisäksi myös huoltaja hyväksyy sovittelun käynnistymisen. Asianosaisille annetaan tietoa sovittelumenettelystä, heidän asemastaan sovittelussa sekä sovittelun merkityksestä heille itselleen ja rikosprosessille. Lähtökohtana on, että kaikki osapuolet osallistuvat sovitteluun vapaaehtoisesti ja ilman painostusta. Asianosaisille myös kerrotaan, että heillä on oikeus perua suostumuksensa missä tahansa sovitteluprosessin vaiheessa. Kun sovittelun edellytykset on selvitetty, sovittelutoimiston johtaja tekee myönteisen tai kielteisen päätöksen sovittelun käynnistämisestä. Vuonna 2011 sovittelu käynnistettiin noin 70 prosentissa sovittelutoimistoihin tulleista rikoksia koskevista aloitteista. Jo käynnistyneistä rikossovitteluprosesseista keskeytyi 14 prosenttia.

Sovittelutoimiston ammattihenkilöstö valitsee tapaukselle sopivat vapaaehtoiset sovittelijat ja varmistaa, etteivät sovittelijat ole jäävejä sovittelemaan kyseistä asiaa. Sovittelijan katsotaan olevan jäävi, jos asianosaisena on hänen läheisensä tai tuttavansa taikka he edustavat tai avustavat sitä, jolle asian ratkaisusta on etua tai hyötyä. Sovittelulain mukaan sovittelijan tulee järjestää sovittelutapaamiset, sovittella puolueettomasti, auttaa löytämään osapuolia tyydyttävä ratkaisu, antaa tietoa oikeusavusta, laatia sovittelussa syntyneestä sopimuksesta asiakirja ja varmentaa se allekirjoituksellaan. Osapuolten tulee osallistua tapaamisiin henkilökohtaisesti ja istunnot pidetään ilman muuta yleisöä. Osapuolilla on kuitenkin mahdollisuus tukihenkilön tai avustajan käyttöön. Sovittelussa annetaan tietoa ja motivoidaan osapuolia jatkopalveluihin, jotka tukevat heitä elämänmuutoksessa ja ongelmien ratkaisussa. Tapaamisia järjestetään yksi tai useampi ja tarvittaessa osapuolten erillistapaamisia ennen varsinaista sovittelua. Erillistapaamiset järjestetään aina lähisuhdeväkivaltatapausten sovitteluissa ja useimmiten silloin, kun sovittelun osapuolena on lapsi tai nuori.

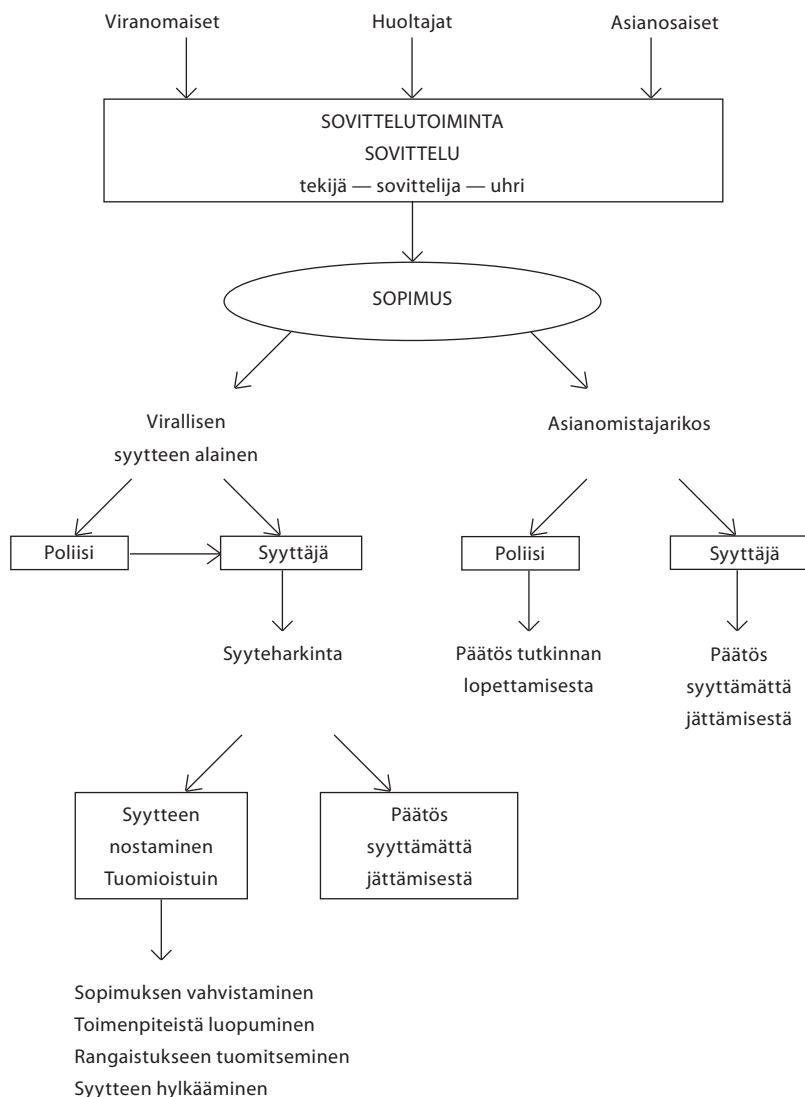
Sovittelu, siihen liittyvät asiakirjat ja keskustelut ovat luottamuksellisia ja sovittelijoita sitoo vaitiolovelvollisuus. Sovitteluistunnoissa käsitellyt asiat jäävät vain siihen osallistuvien tietoon, eivätkä osapuolet voi mahdollisessa myöhemmässä käsittelyssä ilman vastapuolen suostumusta vedota siihen, mitä tämä on sovintoon pääsemiseksi esittänyt sovittelussa. Sovittelijoille on säädetty todistamiskielto, jonka mukaan sovittelija ei saa todistaa siitä, mitä on saanut tietää sovitteltavasta asi-

asta. Todistamiskielto väistyy vain jos erittäin tärkeät syyt vaativat, että sovittelijaa kuulustellaan asiasta.

Sovittelu on ennen kaikkea vuorovaikutusprosessi, jossa onnistuneen dialogin myötä voi avautua uusia näkökulmia ja ratkaisuja ihmisten välisiin konflikteihin. Kaksi vapaaehtoista sovittelijaa auttaa osapuolia tavoitteenmukaisessa vuoropuhelussa, jossa käydään läpi tapahtumia ja sen seurauksia myös tunnetasolla. Sovittelussa jokaisella on siis mahdollisuus kertoa oma tarinansa ja tulla kuulluksi. Rikoksen uhrin ja tekijän ja heidän tunteittensa kohtaaminen, asian käsitteleminen puolueettomasti ja kaikkia osapuolia kunnioittaen on sovittelun osapuolille tärkeä ja eheyttävä kokemus. Tapaamisessa molemmat sovittelun osapuolet määrittelevät omat tavoitteensa ja lopputuloksesta päättävät aina osapuolet itse. Sovittelijoiden tehtävänä on valvoa, että sopimus on yhteinen neuvottelutulos. Sovittelutapaaminen voi olla onnistunut ja osapuolia eheyttävä kokemus, vaikka kirjalliseen sopimukseen ei päädyttäisikään.

Sopimus laaditaan rikosasian tai riita-asian sovittelusopimuslomakkeelle (ks. lomakkeet liitteessä 4). Sopimuksen sisältöosaan kirjataan sovittelun lopputulos, sopimus, joka osapuolten välillä on saavutettu ja yhteisesti sovittu. Sopimukseen pääsemiseksi tehtyjä tarjouksia ja vastatarjouksia ei kirjata. Sopimuksessa otetaan kantaa myös muihin korvausvaatimuksiin ja rangaistusvaatimukseen. Asianomistajalla on oikeus rangaistusvaatimukseen sekä asianomistajarikoksissa että yleisen syytteen alaisissa rikoksissa. Osapuolten halutessa kumpi tahansa voi kirjallisesti hakea käräjäoikeudelta sopimuksen vahvistamista vahingonkorvauksen osalta. Osapuolten allekirjoittama ja sovittelijoiden varmentama sopimus lähetään tiedoksi poliisille, syyttäjälle tai muulle sovittelualoitteen tehneelle viranomaiselle. Sovittelutoimiston tehtävänä on seurata sopimuksen täyttymistä.

Vuonna 2011 käynnistyneissä sovittelutapauksissa 90 prosenttia johdettiin sopimukseen. Korvausten yhteenlaskettu arvo oli lähes kaksi miljoonaa euroa. Aineellisista korvauksista viisi prosenttia oli työkorvauksia. Sopimuksista 57 prosenttia oli aineettomia sopimuksia, joista 40 prosenttia oli anteeksipyyntöjä, 10 prosenttia vaatimuksista luopumisia, 8 prosenttia käyttäytymissopimuksia ja omaisuuden palautuksia puoli prosenttia.

Kuvio 1. Sovitteluprosessin eteneminen pääpiirteittäin (Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas 2007).

Sovittelussa ei ratkaista asian rikosoikeudellista puolta, mutta se voi vaikuttaa asian käsittelyyn rikosprosessissa. Asianomistajarikoksissa asian käsittely päättyy sovitteluun, mikäli asianomistaja luopuu rangaistusvaatimuksesta. Sopimuksen täytyttyä poliisi tekee päätöksen tutkinnan lopettamisesta tai syyttäjä syyttämättä jättämisestä.

Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjä ja tuomioistuin arvioivat sovinnon merkityksen tapauskohtaisesti. Sovittelu voi olla perusteena esitutkinnan rajoittamiselle, syyttämättä jättämiselle, ran-

gaistukseen tuomitsematta jättämiselle, rangaistuksen lieventämiselle, rangaistusasteikon lieventämiselle tai rangaistuslajin vaihtamiselle.

6. SOVITTELU ON VAPAAEHTOISTOIMINTAA

Sovittelu on ammatillisesti ohjattua vapaaehtoistoimintaa, joka mielletään yhteiskunnallisesti merkittäväksi ja arvokkaaksi työksi. Vuonna 2011 sovittelijoina toimi 1 824 vapaaehtoista henkilöä, joille kullekin ohjautui keskimäärin kymmenen rikos- ja riita-asiaa vuodessa. Vapaaehtoiset sovittelijat eivät saa palkkaa toiminnastaan, mutta heille korvataan kulukorvauksena toiminnasta aiheutuvat matka-, puhelin- ja postikulut.

Vapaaehtoisella on sekä oikeuksia että velvoitteita. Hän sitoutuu toimimaan sovittelun periaatteiden ja säännösten mukaisesti, osallistumaan koulutuksiin sekä työnohjauksiin ja ehdottomaan vaitiolovelvollisuuteen. Sovittelijalla on oikeus saada ammattihenkilöstön ohjaus, tuki ja koulutus, sitoutua toimintaan itse määrittelemällään ajalle sekä saada toiminnasta voimavaroja ja positiivisia kokemuksia.

Vapaaehtoisten sovittelijoiden on ennen toimintaan ryhtymistä suoritettava noin 40 tuntia kestävä sovittelun peruskurssi. Sovittelulain esitöissä (LaVM 13/2005) todetaan, että sovittelijoilta edellytetään sovittelun peruskoulutuksen lisäksi sellaista koulutusta, taitoa ja kokemusta, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää. Säännöksessä tarkoitettuun koulutukseen voi sisältyä esimerkiksi oikeustieteen, yhteiskuntatieteen tai sosiaalialan opintoja. Tarvittavaa kokemusta voi puolestaan kertyä esimerkiksi kansalaisjärjestötoiminnasta, jossa henkilö on tottunut kohtaamaan erilaisessa elämäntilanteessa olevia ihmisiä. Toiminnan kannalta on rikkaus, että mukana on erilaisen koulutus-, työ- elämäntaustan omaavia sovittelijoita, jotka tuntevat hyvin paikallisia kulttuureja ja yhteisöjä.

Pohjois-Karjalan sovittelutoimistossa vapaaehtoisia sovittelijoita rekrytoidaan lehti-ilmoituksilla sekä jatkuvalla haulla sovittelutoimiston nettisivuilla. Koulutukseen hakevat täyttävät hakukaavakkeet, joiden perusteella sovittelutoimiston henkilöstö valitsee henkilökohtaiseen haastatteluun kutsuttavat. Henkilökohtainen haastattelu mahdollistaa molemminpuolisen tutustumisen ja antaa tietoa siitä, millaiset taidot, tiedot ja valmiudet kurssille valittavilla on. Lisäksi pyritään varmistamaan että kurssille valittavilla ei ole käsittelemättömiä ongelmia tai hän ei ole muutoin sovittelijan tehtävään soveltumaton, esimerkiksi rikostaustansa vuoksi.

7. VAPAAEHTOISTEN SOVITTELIJOIDEN KOULUTUS

Vapaaehtoiset sovittelijat eri puolilla maata saavat samansisältöisen peruskoulutuksen. Sovittelun peruskurssin järjestävät paikalliset sovittelutoimistot, jotka voivat tarvittaessa muokata koulutusta omien alueidensa tarpeiden mukaisiksi. Peruskurssin jälkeen sovittelijalla tulee olla valmiudet käytännön sovittelutyöhön, hänen tulee tuntee lainsäädännön antamat puitteet sekä tiedostaa sovittelutoiminnan lähtökohdat ja arvot. Sosiaali- ja terveysministeriön rikos- ja riita-asioiden neuvottelukunnan koulutus- ja tiedotusjaosto laati vuonna 2006 sovittelijoiden peruskurssin sisällön ohjeistuksen ja peruskurssin rungon. Sovittelutoimistojen ammattihenkilöistä koottu työryhmä on vuonna 2011 päivittänyt koulutussisällöt tämän päivän tarpeiden mukaisiksi. Peruskurssi pitää sisälleen seuraavat aiheet:

I Sovittelun lähtökohdat

- Tutustuminen ja luottamuksellisen ilmapiirin luominen osallistujien kesken
- Sovittelutoiminnan lähtökohdat, kehittyminen Suomessa ja muualla maailmassa, erilaiset sovittelumallit sekä periaatteet ja tavoitteet
- Sovittelijan rooli ja asema

II Vapaaehtoistoiminnan erityisyys

- Vapaaehtoistoiminnan rooli ja paikka suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa
- Vapaaehtoistoiminnan periaatteet ja muodot
- Vapaaehtoisuus sovittelun voimavarana

III Sovitteluprosessin kulku

- Sovittelun organisointi, yhteistyötahot, sovittelutapausten ohjaaminen ja toiminnan laajuus
- Sovittelun vaiheet
- Sovittelijan rooli ja asema

IV Poliisin toiminta

- Rikos: Rikollinen teko, osallisuus rikokseen, vastuun ikärajat, virallisen syytteen alainen / asianomistajarikos, vahingonkorvaus
- Rikostyyppejä: Tavallisimmat sovitteluun ohjautuvat rikokset
- Poliisin toiminta: Esitutkinta ja sen rooli sovitteluun nähden, nuoret esitutkinnassa, lapsi uhrina ja tekijänä, lastensuojeluilmoituksen tekeminen, näytön perusteet
- Mitkä tiedot rikosilmoituksessa tai tutkintapöytäkirjoissa ovat sovittelun kannalta tärkeitä?

- Poliisin ja sovittelun yhteistyö: Tapausten ohjaaminen sovitteluun, lastensuojelun kanssa tehtävä yhteistyö.
- Sovittelijan rooli ja asema

V Syyttäjän rooli rikos- ja sovitteluprosessissa

- Teon rikosprosessuaalinen kulku
- Syyttäjälaitoksen organisaatio
- Syyttäjän tehtävät
- Syyttäjän tehtävät rikosprosessissa
- Syyteharkinnan rakenne
- Virallisen syyttäjän syyteoikeus
- Syyttämättäjäättämisen perusteet
- Sovittelija rooli ja asema

VI Oikeudenkäynti ja seuraamukset

- Oikeudenkäynnin yleinen kulku
- Seuraamuksista: Rangaistukset tavallisimmissa sovitteluun ohjautuvissa rikoksissa, rangaistuksen mittaaminen (aikuiset / nuoret), tuomitsematta jättäminen
- Oikeuslaitoksen määräämät vahingonkorvaukset ja niiden perusteet
- Oikeudenkäynnin kustannukset, oikeusapukysymykset, oikeus- turva sovittelussa
- Sovinnon merkitys oikeuslaitoksen päätöksiin
- Sovittelijan rooli ja asema

VII Sosiaali- ja terveystoimen palvelujärjestelmä

- Yleiskatsaus sosiaali- ja terveyspalveluihin
- Lastensuojelu
- Päihdehuolto ja mielenterveyspalvelut
- Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen tuki- ja auttamispalvelut

VIII Osapuolten kohtaaminen

- Kriisissä olevan ihmisen kohtaaminen
- Tekijän, ja vahingonkärsijän / uhrin näkökulma sovittelussa
- Aktiivinen kuuntelu ja kertominen
- Tunteiden ja tunteiden käsittely
- Sovittelijan rooli ja asema
- Yhteenvedon tekeminen keskustelussa

IX Sovittelutaidot ja sovittelijaksi kasvaminen

- Ihmissuhde- ja neuvottelutaidot sovittelutyössä: Miten edistän osapuolten vuorovaikutusta sovittelussa?
- Sovittelusopimuksen laadinta ja korvausmuodot, sopimusasiakirjan täytäntöönpano

- Sovittelijan rooli ja asema
- Sovittelijan työn tukeminen: toimiston tuki, tiedotteet ja tukimateriaali, konsultointitahot, työnohjaus ja palautejärjestelmä

X Sovitteludemonstraatiot

Sovittelutilanteiden harjoittelua ja pohdintaa sovittelijana olemisesta:

- Aktiivinen kuuntelu ja kertominen
- Tunteiden ja tunteiden käsittely
- Sovittelijan rooli ja asema
- Yhteenvedon tekeminen keskustelussa
- Neuvottelutekniikoita

XI Observointi, harjoittelu ja palautekeskustelu

- Yhden sovittelutilanteen observointi joko kurssin aikana tai sen jälkeen
- Yhden sovittelutapauksen (koko sen kulun) harjoittelu kokeneen sovittelijan ohjauksessa.
- Palautekeskustelu yhdessä harjoitteluohjaajan ja sovittelutoimiston johtajan kanssa

Peruskoulutuksen jälkeen sovittelijoiden edellytetään osallistuvan säännöllisesti sovittelutoimistojen ja yhteistyöalueiden järjestämiin sekä valtakunnallisiin täydennyskoulutuksiin. Vapaaehtoisilla on mahdollisuus hakeutua myös erikoistumisopintoihin esimerkiksi lähisuhdeväkivallan sovittelun, lasten ja nuorten asioiden sovittelun ja monikulttuurisen sovittelun aloilla.

8. LOPUKSI

Lakisääteistä rikosten ja riitojen sovittelua on järjestetty nyt noin reilun kuuden vuoden ajan. Tänä aikana sovittelupalvelun valtakunnallinen saatavuus on turvattu ja sovittelun tapausmäärät ovat kasvaneet. Sovittelumenettelyyn on ohjautunut yhteensä 70 000 rikos- tai riita-asiaa. Sovittelu on sekä ristiriitatilanteisiin joutuneiden ihmisten että koko yhteiskunnan edun mukaista. Sovittelutoiminnalla on ollut myös yhteiskunnan taloudellisia resursseja säästävä vaikutus.

Sovittelulain täytäntöönpanoa koskevan tutkimuksen asiakaspalau-te osoitti, että sovittelun keskeiset tavoitteet, asiantuntemus, puolueet-tomuus, luottamuksellisuus ja oikeudenmukaisuus toteutuivat valta-enemmistössä sovitteluun osallistuneiden kokemuksissa (Iivari 2010). Toteutuneissa sovittelutapaamisissa uhrin ja tekijät ovat voineet kohdata luottamuksellisesti, käydä vuoropuhelua rikoksesta ja sen seuraamuk-sista sekä vaikuttaa itse oman asiansa lopputulokseen. Sovittelun yhte-ydessä uhrin ovat saaneet mahdollisuuden hyvitykseen ja tekijät hyvity-

tämiseen sekä vastuunottoon. Sovittelussa sovitut vahingonkorvaukset ovat täyttyneet hyvin ja saavutettu sovinto on ollut mahdollista ottaa huomioon syyteharkinnassa sekä rangaistusta tuomittaessa ja mitattaessa.

Lakisääteinen sovittelutoiminta on lähtenyt hyvin käyntiin, mutta sen haasteena on edelleen valtakunnallisten yhteneväisten käytäntöjen kehittäminen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2011 tilastoraportissa (Flinck ym. 2012) todetaan, että sovittelun käyttöalaa voitaisiin nykyisestään laajentaa. Se edellyttää sovittelua koskevan tiedon lisäämistä eri toimijatahoilla, sovitteluun ohjaavien viranomaisten käytäntöjen yhdenmukaistamista ja viranomaisyhteistyön tehostamista. Erityisesti nuorten kohdalla on toivottavaa, että sosiaalityöntekijät, kouluviranomaiset, vanhemmat ja huoltajat aktivoituvat sovittelualoitteiden tekemisessä.

Sovittelun vaikuttavuutta sen lakisääteisenä aikana on tutkittu vain vähän. Kehittämishaasteeksi nouseekin kansallisen ja kansainvälisen tutkimuksen seuranta ja yhteistyö. Kannustavana esimerkkinä rajat ylittävstä yhteistyöstä on juuri päättymässä oleva kahden Karjalan sovittelutoiminnan yhteistyöhanke.

KIRJALLISUUS

- Flinck Aune, Säkkinen Salla, Kuoppala Tuula, Rikos ja riita-asioiden sovittelu 2011, Tilastoraportti 15/2012, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2012.
- Iivari Juhani, Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus, Raportti 5/2010, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2007.
- Iivari Juhani (toim.), Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas, 2007.
- Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (L 1015/2005, HE 93/2005, LaVM 13/2005).
- Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän mietintö, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:25, 2006.

Sovittelu poliisin ja syyttäjän toiminnassa

Leevi Makkonen & Pia Mäenpää

1. SOVITTELU JA POLIISI

1.1 Poliisin lakisääteisestä tehtävästä ja esitutkinnasta

Poliisin keskeinen tehtävä poliisilain mukaan on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten selvittäminen, ennalta estäminen ja syyteharjintaan saattaminen (poliisilaki 1 §). Esitutkintalaki täsmentää poliisin tehtävää rikosten selvittämisestä sisältäen säännökset esitutinnan suorittamisesta. Lain mukaan poliisin on suoritettava esitutkinta, kun poliisille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Esitutkinnassa on selvitettävä rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja saatu hyöty, asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä varten tarpeelliset seikat. Muita selvitettäviä seikkoja ovat mm. mahdollisen asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen saamisen mahdollisuudet ja suostumus kirjalliseen menettelyyn. Vastaanottaessaan rikosilmoituksen poliisi joutuu ratkaisemaan, aloitetaanko asiassa ollenkaan esitutkintaa (rikosta ei ole tapahtunut), suoritetaanko asiassa täydellinen esitutkinta tai joudutaanko asian tutkinta keskeyttämään riittämättömän tutkinnassa tarvittavien informaation vuoksi. Tutkinnan keskeyttäminen tarkoittaa tilannetta, jossa rikoksen tekijä ei ole tiedossa, eikä ole käytettävissä muitakaan sellaisia olennaisia tietoja, joilla rikos voitaisiin selvittää. Esitutkinnan alkuvaiheessa selvitettäviin seikkoihin kuuluu myös se, voiko poliisi lähettää kyseisen rikosasian sovitteluun. Mikäli asia on laadultaan sovitteluun kelpollinen, asianosaisilta kysytään suostumusta sovitteluun. Osapuolten antaessa suostumuksensa, asia pyritään lähettämään mahdollisimman varhaisessa tutkinnanvaiheessa sovittelutoimistoon sovittelun järjestämistä varten.

1.2 Poliisin sovittelutoiminta ennen sovittelulakia

Suomalaisen poliisin toimintaan jonkinlainen sovittelutoiminta on ilmeisesti kuulunut niin kauan kuin Suomessa on ollut poliisitoimintaa. Poliisitoimen saatua juurensa Suomessa poliisit hoitivat tehtäviään pääsääntöisesti yksittäin kyläyhteisönsä keskuudessa. Tuttujen ihmisten vä-

lillä pyrittiin ratkomaan asiat sovinnollisesti ristiriitojen tai ongelmien tullessa esille. Tällä nopealla ja välittömällä puuttumisella saatiin usein ongelma hoidettua sovinnollisesti ja osapuolet tyydyttävällä tavalla, ennen kuin tapaus ennätti laajentua tai jättää pysyvämmät jälkensä asianosaisiin tai jopa johtaa kosto- tai muihin vastaaviin omankäden toimiin. Samalla se edisti myös yhteisön yhteishengen ylläpitämistä ja säilymistä, sillä usein nopea sovinto ja mahdollinen vääryyden korvaaminen ei jättänyt kaunoja kytemään. Sanonta "parempi laiha sovinto kuin lihava riita" ei liene tyhjästä syntynyt.

Aikaa myöten poliisitoiminta kehittyi organisoidummaksi ja kaupunkien poliisilaitosten sekä myös nimismiespiirien toiminta alkoi muodostua nykytoimintaa muistuttavaksi organisaatioksi erikoistuvine tehtävineen. Poliisin sovitteleva toiminta säilyi edelleen mukana sekä rikostutkinnassa että kentällä tapahtuvassa järjestyspoliisin toiminnassa. Poliisit pyrkivät saamaan sovinnon aikaiseksi heti tuoreeltaan ratkoessaan ihmisten välisiä ristiriitoja ja ongelmia. Jo pelkästään ajateltaessa tuon ajan liikenneyhteyksiä ja yhteydenpitoa yleensä saavutettiin suurta ajan säästöä hoidettaessa asiat osallisten ollessa yhdessä paikan päällä. Monet liikenneonnettomuudet on sovittu tapahtumapaikalla ja pienet vahingontekorikokset sekä kunnianloukkaukset ja vastaavantyyppiset rikokset on sovittu poliisiasemalla lyömällä "kättä päälle" ja ehkä maksettu pieni korvaus tai luvattu korjata aiheutettu vahinko.

Sovinnon edut ovat olleet sovittelulain perusteita ja tavoitteita vastaavat jo varhaisina aikoinakin. Tekijä ja asianomistaja ovat kohdanneet kasvokkain ja ovat saaneet vaihtaa käsityksiään tapahtumasta. Asia on saatu hoidettua nopeasti ja joustavasti, asianosaiset ovat olleet ainakin suhteellisen tyytyväisiä asian ratkaisuun ja kaikkien kustannuksia sekä aikaa on säästetty. Oikeudenloukkauksen kohteena olevalle henkilölle on usein virallista rangaistusta tyydyttävämpi ratkaisu, kun hän saa anteeksipyyntöön ja hänen kärsimänsä vahinko korvataan tai korjataan suhteellisen nopeasti.

Poliisin vapaamuotoinen ja omatoiminen sovittelu on ollut ennen sovittelulakia monimuotoista ja ainakin osittain tarpeisiin vastaavaa, mutta toisaalta myös hajanaista, laadultaan vaihtelevaa ja satunnaista, eikä sopimusten sisältöä yleensä ole kirjattu ylös tai välttämättä seurattu sopimuksen täyttymistä, jos siihen olisi ollut tarvetta.

Lainsäätäjä on huomionnut sovinnollisuuden merkityksen poliisitoiminnassa mm. säätämällä poliisilain yleisiin poliisitoiminnan periaatteisiin säännöksen, jonka mukaan "poliisin on toiminnassaan toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen (poliisilaki 2 §). Samassa lainkohdassa on ilmaistu poliisitoiminnan suhteellisuusperiaate, jonka mukaan poliisin toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Voidaan aiheellisesti kysyä, mikä toimenpide täyttää tämä edellytyksen yhtä hyvin kuin sovintoon

päättynyt tehtävän hoitaminen? Poliisilain 2 §:ssä on edellä kerrotun lisäksi suhteellistettu poliisin toimintaa ja korostettu lievemmän keinon periaatetta säätämällä, että poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehoituksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Poliisin ei tule puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin poliisin tehtävän suorittamiseksi on tarpeen. Poliisin pyrkimys sovinnon aikaansaamiseen sopii tämänkin poliisitoiminnan periaatteen ajatukseen, eli tehtävä on pyrittävä hoitamaan käyttäen kulloinkin vähiten kansalaisten oikeuksiin puuttuvaa ja pehmeintä soveltuvaa ja toimivaa ratkaisua. Poliisin toimintaa voimakkaasti ohjaava puolueettomuusperiaate on aina otettava huomioon kaikessa poliisitoiminnassa. Osapuolille ei saa jäädä sellaista kuvaa, että poliisi olisi toiminut jotakin asianosaista suosien tai käyttäen asemaansa väärin esimerkiksi painostamalla asianosaisia sopimaan tai luopumaan jostain vastentahtoisesti.

1.3 Sovittelulain voimaantulon vaikutukset

Suomeen saatiin sovittelua koskeva laki 1.1.2006 ja sen soveltaminen aloitettiin 1.6.2006. Lain säätämisen perusteina olivat mm. sovittelun kirjava ja epätasa-arvoinen soveltaminen Suomessa ja oikeudellisten epäkohtien ratkaiseminen. Edelleen sovittelu oli todettu jo aikaisempien kokemusten mukaan sopivaksi keinoksi puuttua erityisesti nuorten ja alaikäisten tekemiin rikoksiin. Sovittelua oli toteutettu ennen lain voimaantuloa eri muodoissa eri paikkakunnilla Suomessa, mutta sovittelun järjestäminen ja palvelun tuottaminen oli pitkälti kiinni kuntien aktiivisuudesta ja niiden taloudellisista resursseista. Tämän johdosta kansalaiset olivat hyvinkin epätasa-arvoisessa asemassa keskenään: esimerkiksi kunnassa X oli sovittelua tarjolla ja sen johdosta rikoksen asianosaiset voivat mainittua palvelua käyttää ja sillä saattoi olla vaikutusta jutun etenemiseen rikosprosessissa syyttäjän jättäessä vaikka syytteen nostamatta sillä perusteella, että asiaosaiset olivat sopineet asian eikä yleinen tai yksityinen etukaan muuta vaatinut, kun taas naapurikunnassa Y sovittelua ei ollut tarjolla ja näin siinä kunnassa rikoksen asianosaiset eivät palvelua voineet saada eikä näin ollen se tullut huomioiduksi rikosprosessissa. Lain säätämällä sovittelupalvelun tarjoaminen tehtiin valtakunnalliseksi; kaikille kansalaisille mahdolliseksi sekä palvelun rahoitus tuli valtion budjettiin. Näin palvelun tarjoaminen ei ollut enää yksittäisen toimijan (esim. kunnan, poliisin, sovittelun tarjoajan) aktiivisuudesta, innokkuudesta tai taloudellisesta tilanteesta riippuvainen vaan lakisääteinen, valtakunnallinen palvelu, josta informointi kuuluu viranomaisen, kuten poliisin/syyttäjän virkavelvollisuuksiin ja palvelun sisältö on laissa määritelty ja siten lähtökohtaisesti yhteismitallinen koko maassa.

Poliisin ja syyttäjän rooli oli jo ennen lakia varsin keskeinen sovitteluun tulevien juttujen ohjaamisessa. Selvitysten mukaan yli 90 prosent-

tia sovitteluun tulleista jutuista oli tullut näiden viranomaisten kautta. Lain voimaan tulon jälkeen prosenttiosuus on säilynyt melko samana siten, että sovitteluun lähetetyt jutut pääsääntöisesti lähtevät sovitteluun jo poliisista. Tämä on kaikista järkevintä niin sovitteluun osallistuvien ihmisten kuin prosessiekonomiankin kannalta. Sovittelulaissa on annettu mahdollisuus myös muille tietyille viranomaisille, kuten kouluille, ohjata juttuja sovitteluun, mutta tämä asia ei ole edelleenkään kovin tunnettu eikä käytetty tapa.

Lain voimaantultua käynnistettiin kampanja, jolla tehtiin sovittelua tunnetuksi viranomaisten ja kansalaisten parissa. Sovittelu, kuten moni muukin uusi asia, herätti poliisin keskuudessa epäileviä ajatuksia toiminnan järkevyydestä ja sillä saavutettavista hyödyistä sekä mahdollisesti itselle koituvista lisätoista. Poliisissa oli vanhastaan totuttu pitämään esitutkintaa ”yksistään poliisille kuluvana prosessina”, eikä keskeneräisen esitutkinta-aineiston lähettämistä ulkopuolisten käsiteltäväksi koettu hyvänä asiana. Ehkä keskeisin poliisissa vastustusta aiheuttanut tekijä sovittelun suhteen oli sovittelutoiminnan hyöty poliisille sekä toisena esitutkinnan viivästymisen, koska asia jouduttiin lähettämään sovittelun ajaksi sovittelutoimistoon ja mainittu aika raksutti lisäaikaa tutkinnan kokonaiskestolle. Kokemusten karttuessa poliisissa ovat asenteet muuttuneet ja sovittelussa nähtiin jo jonkin ajan kuluttua hyviäkin puolia sekä rikostutkijat alkoivat tottua uuteen menettelyyn. Esitutkintaa aloitettaessa juttua tarkasteltiin myös sovittelun kannalta ja arvioitiin sen kelpoisuutta sovitteluprosessiin. Muutoksen yhtenä tärkeänä vauhdittajana olivat ainakin Pohjois-Karjalassa poliisiasemilla toimineet ja edelleen toimivat sovittelun yhdyshenkilöt, jotka olivat aktiivisesti yhteydessä sovittelutoimistoon ja välittivät tietoa toimistosta kollegoilleen poliisiasemille. Toisaalta yhteydenpitoa ja toiminnan sujuvuutta edesauttoi sovittelutoimistossa toiminut poliisitaustainen sovittelunohjaaja. Poliisissa myös huomattiin, että moni nuori, joka oli rötöstellyt ja käynyt sovittelemassa juttunsa, ei sovittelun jälkeen enää palannut poliisin asiakkaaksi. Rikostutkijat totesivat käytännön kautta myös sen seikan, että riittävän varhaisessa vaiheessa sovitteluun lähetetty esitutkinta-asia säästi heidän omaa työaikaansa, koska tuloksellisen sovittelun jälkeen asiaa ei tarvinnut tutkia enää loppuun esimerkiksi asianomistajarikoksissa asianomistajan luopuessa vaatimuksistaan. Varovaisen alun jälkeen Pohjois-Karjalan alueella on asiakkaiden ohjaamisessa sovitteluun päästy tasolle, että poliisi ohjaa sovittelutoimistoon vuosittain yli 400 asiaa.

Kaiken kaikkiaan valtakunnallisesti poliisissa ja syyttäjälaitoksessa on ymmärretty nykyisin suhteellisen hyvin se, että sovittelu tarjoaa rikoksen asianosaisille keinon käsitellä asiaa ja olla vaikuttamassa oman asian etenemiseen, ja edelleen sen, että sovitteluprosessilla ja rikosprosessilla on kummallakin omat tavoitteensa ja prosessien kulut voivat olla osittain päällekkäiset, osittain limittäiset ja osittain risteytyäkin.

Edelleenkin selvää on, että kaikkia rikosasioita ei ole tarpeen käsitellä rikosprosessissa, vaan riittävää on, että asianosaiset kohtaavat ja saavat sovittua asian keskenään (asianomistajarikokset) eikä niissä yleinen tai yksityinenkään etu edellytä asian viemistä syyttäjälle tai käräjille asti. Niinpä jutun laadusta riippuen asia voidaan päättää jo esitutkinnan aikana poliisin toimesta tai esityksestä esitutkinnan rajoittamiseen tai syyttäjän toimesta syyttämättäjäyttämiseen esimerkiksi saavutettua sovintoa perusteena käyttäen.

1.4 Sovitteluun lähetettävien asioiden valinta

Valikoidessaan sovitteluun lähetettäviä rikosasioita poliisin tutkijat kiinnittävät valinnassa huomiota kriteereihin, joista osa on johdettavissa suoraan sovittelulaista ja osa on poliisin käytännön työssä todettuja vaatimuksia, joiden perusteella voi osin ennakoida sovittelun tuloksellisuutta. Sovittelulaissa edellytetään sovitteluun otettavilta asioilta ensiksikin sitä, että osapuolet ovat suostuneet asian lähettämiseen soviteltavaksi. Alaikäisen osalta edellytetään myös huoltajan suostumusta. Tämä on toisaalta hieman mielenkiintoinen ratkaisu, sillä käsillä voi olla myös tilanne, jossa alaikäinen rikoksen uhri itse suostuisi sovitteluun, mutta hänen huoltajansa ei, jolloin asiaa ei voi sovittaa. Lakia säädettyä lienee lähdetty ajatuksesta, että aikuinen huoltaja on kypsempi harkitsemaan suostumuksen merkitystä kuin lapsi. Suostumuksen antajan on annettava suostumuksensa henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ja hänen on pystyttävä ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkitys. Vajaavaltainen täysi-ikäinen voi osallistua sovitteluun, jos hän siihen suostuu ja ymmärtää asian merkityksen

Oleellista tässä on myös se, että henkilöllä on asianmukaiset tiedot sovittelusta; sen sisällöstä ja kulusta ja sen mahdollisista vaikutuksista rikosprosessiin. Ilman asianmukaisia tietoja, henkilö ei voi asiallisesti harkita sitä suostuuko hän sovitteluun. Poliisi on tässä ratkaisevassa asemassa, koska poliisit kohtaavat rikoksen asianosaiset. Heidän tulee muistaa aina informoida asiakkaita sovittelusta ja vielä niin, ettei omat asenteet ja ajatukset vaikuta annattavaan informaatioon. Näin turvataan se, että jokaisella kansalaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet harkita omaa halukkuuttaan sovitteluun.

Asiaa ei voi lähettää sovitteluun, jos rikoksen kohteena on ollut alaikäinen lapsi, joka ikänsä tai rikoksen laadun vuoksi on erityisen suojelun tarpeessa. Tällainen rikos on esimerkiksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Lapsiin kohdistuvat vakavat väkivaltarikokset ja seksuaalirikokset ovat ainoa laissa sovittelun ulkopuolelle rajattu rikoslaji.

Edellä mainittujen lakiin kirjoitettujen sovittelun edellytysten lisäksi arvioidaan sovittelulähetettä harkittaessa rikosnimike, rikoksen törkeysaste, asianomistajan ja epäillyn välinen suhde, epäillyn ikä, mahdollinen päihteiden ongelmakäyttö ja epäillyn rikostausta.

Todettuaan, että rikosasia on laadultaan ja luonteeltaan sovitteluun soveltuva ja että se asianosaisten henkilöiden osalta täyttää tarvittavat edellytykset ja asianosaiset ovat antaneet suostumuksensa asian sovitteluun, asiaa tutkiva poliisimies laatii erilliselle lomakkeelle sovittelulähetteen, liittää lähetteeseen asian sovittelun kannalta oleelliset esitutkinnessa kertyneet asiakirjat ja toimittaa lähetteen liitteineen sovittelutoimistoon. Poliisin ei tarvitse liittää kaikkea esitutkimateriaalia sovittelutoimistoon lähetettävään aineistoon. Sovittelutoimistoon lähetetään vain se materiaali, jonka rikostutkija arvioi olevan tarpeellista sovittelun kannalta. Rikosasian tutkinta keskeytetään poliisissa siksi aikaa, kun sovittelutoimisto käsittelee asiaa.

Sovittelutoimisto järjestää lähetteen saatuaan sovittelun asianosaisten välillä ja palauttaa sovittelun jälkeen asiakirjat laatimansa sovittelu-sopimuksen kera takaisin poliisille. Mikäli sovittelulle on ollut jokin este, esimerkiksi toinen osapuoli ei ole saapunut sovitteluun, tästä laaditaan sovittelutoimistossa selvitys ja toimitetaan poliisille. Saatuaan asiakirjat takaisin sovittelutoimistosta, poliisi ratkaisee omat jatkotoimenpiteensä sovittelun tulosten perusteella. Tavoitteena on, että sovittelutoimisto palauttaa asian viimeistään kuukauden kuluttua takaisin poliisille.

Pääsääntö on, että kaikki alle 18-vuotiaainen tekemät rikosepäilyt tulisi lähettää sovitteluun (pois lukien tietysti lain rajoittamat asiat). Pääsääntöisesti sovitteluun pyritään poliisista lähettämään nuorten tekemiä omaisuusrikoksia, kuten vahingontekoja, pieniä varkauksia, luvattomia käyttöjä jne. Näissä tapauksissa sovittelu onnistuu varsin hyvin ja nuori usein lopettaa rikosten tekemisen jouduttuaan kohtaamaan rikoksen uhrin ja korvaamaan vaikkapa omalla työllään aiheuttamansa vahingot. Törkeämpiä ja ammattirikollisten tekemiä rikoksia ei lähetetä sovitteluun, koska näissä on hyvin ennakoitavissa, että sovittelu ei tuota tulosta. Ammatti- ja elämäntaparikolliset eivät kyllä yleensä suostukaan sovitteluun, jos sitä heille edes esitetään. Heidän mielestään sovittelu on ajanhukkaa, eikä se palvele heidän intressejään. Vastaavanlainen suhtautuminen on päihteiden ongelmakäyttäjillä. Huumeidenkäyttäjä saattaa pikkurikoksen tehtyään suostua sovitteluun sitä tarjottaessa, mutta harvoin he ilmaantuvat sovittelutoimistoon, jos sieltä heidät onnistuu tavoittamaan. Mutta poikkeuksiakin on nähty, mikä on syytä pitää mielessä.

Valtakunnallisesti lähisuhdeväkivallan sovittelusta ollaan voimakkaastikin montaa mieltä, voidaanko niitä sovittaa ollenkaan. Nykyään suuntaus on menossa siihen suuntaan, että sovittelu on mahdollista ja ainakin Pohjois-Karjalassa näitä tapauksia on lähetetty soviteltavaksi ja joissakin tapauksissa on sovittelu onnistunut. Luonnollisesti vain lievemmat ja yksittäiset perheväkivaltatapaukset soveltuvat sovitteluun. Mikäli väkivalta on raaempaa ja toistuvaa, sovittelu ei tule kyseeseen ja näissä tapauksissa suoritetaan esitutkinta ja asia lähetetään esitutkinnaan.

Poliisin esitutkintalomakkeissa on erillinen kohta, johon voidaan merkitä asianosaisen suhtautuminen sovitteluun. Merkintä tapahtuu yksinkertaisesti laittamalla rasti ruutuun. Esitutkinnassa on tavoitteena lähettää asia sovitteluun mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jos juttu on todettu sovittelukelpoiseksi ja suostumukset on saatu. Käytännössä (kun juttu on kaikin puolin selvä) tämä olisi mahdollista, kun rikosilmoitus on kirjattu ja rikosnimike sekä osapuolten henkilö- ja yhteystiedot on saatu selville sekä suostumukset kysytty. Tällä menettelyllä poliisi saa parhaan välittömän hyödyn omaan toimintaansa eli poliisi voi päättää tutkintatoimet sovittelun ajaksi. Tutkijan ei tällöin tarvitse suorittaa kuulusteluja tai teknisiä tutkimuksia, jotka ovat esitutkinnan työläintä vaihetta. Mikäli sovittelu päättyy sovintoon, poliisi voi tehdä syyttäjälle esitutkinnan rajoitusesityksen, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että syyttäjä harkitsee tapauksen esitutkinnan päättämistä. Laki rikosasiain oikeudenkäynnistä mahdollistaa esitutkinnan päättämisen, jos asiassa on saavutettu sovinto. Asianomistajarikoksissa, joissa rikoksen asianomistajalla on itsenäinen oikeus päättää, vaatiiko hän rangaistusta epäillylle vai ei, poliisi voi päättää tapauksen tutkinnan, jos asianomistaja ei vaadi tekijälle rangaistusta esimerkiksi saavutetun sovinnon vuoksi. Jos sovittelussa käy kuitenkin niin, että asiassa ei synny sovintoa tai jotain asianosaisista ei saada tulemaan sovitteluun, sovittelutoimisto palauttaa asian takaisin poliisille ja asiassa suoritetaan esitutkinta tavalliseen tapaan ja esitutkintapöytäkirja toimitetaan syyttäjälle syyteharkintaa varten, mikäli asiassa on esitutkinnan perusteella syytä epäillä rikosta.

On erityisesti huomattava, että sovittelu ja asian käsittely esitutkintaviranomaisessa, syyttäjälaitoksessa tai tuomioistuimessa eivät ole toisiaan poissulkevia prosesseja. Sovittelussa on ollut usein sellaisia rikoksia, joista on sovittelussa tehty sopimus korvausten osalta, mutta asian vakavuuden vuoksi asiassa on suoritettu esitutkinta ja syyttäjä on syyteharkinnan jälkeen syyttänyt tuomioistuimessa. Näissäkin tapauksissa on sovittelusta ollut se hyöty, että tuomioistuimessa ei ole tarvinnut enää käsitellä korvausasiaa, koska siitä on jo olemassa sopimus. Edelleen tässä kohdin on syytä muistuttaa jo aiemmin esille tuodusta eli, että sovittelulla on omat tavoitteensa: asianosaisten kohtaamisen, asian käsittelyn, korvausten suorittamisen kautta asianosaiset saavat asian käsiteltyä. Monesti kaikista hedelmällisin lopputulos on aikaansaatu, kun asiaosaiset ovat kohdanneet; saaneet henkilökohtaisella tasolla asian käsiteltyä sovitteluprosessissa, ja kun jutun laatu on sitä edellyttänyt, syyttäjä on syyttänyt ja tuomioistuin antanut yhteiskunnan muistutuksen asiasta.

2. SOVITTELU JA SYYTTÄJÄ

2.1 Yleistä syyttäjän toiminnasta

Suomessa syyttäjän roolia kuvataan rikosprosessissa rikosvastuun aktiivisena toteuttajana. Syyttäjällä on rikosprosessissa kolmoisrooli:

- 1) rikosprosessin moottorina syyttäjä huolehtii rikosvastuun toteuttamisesta
- 2) syyttäjä on myös rikosprosessin suodatin; hänen vastuullaan on asianosaisten oikeusturvasta huolehtiminen ja voimavarojen taroituksenmukainen kohdentaminen ja lopuksi
- 3) syyttäjä toimii myös tuomarina rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltävissä asioissa; vahvistaa rangaistusvaatimuksen ja edelleen tehdessään seuraamusluontoisia syyttämättäjättämisiä.

Esitutinnan valmistuttua siitä kertynyt aineisto eli esitutkintapöytäkirja toimitetaan syyttäjälle, joka suorittaa asiassa syyteharkinnan. Syyttäjä arvioi jokaisen rikoksesta epäillyn henkilön ja teon osalta erikseen, onko rikos tehty ja onko siitä syyttämiseksi riittävästi näyttöä. Syyte on nostettava, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

Syyttäjän käytettävissä olevat ratkaisuvaihtoehdot ovat seuraavat:

1. Esitutinnan rajoittaminen (Esitutkintalaki 4 § 3 ja 4)
Syyttäjä päättää poliisin esityksestä, että esitutkintaa ei aloiteta tai jo aloitettu esitutkinta lopetetaan.
2. Syyttämättäjättäminen
 - 2.1. Prosessuaaliset syyt
Syyttäjä jättää syytteen nostamatta sillä perusteella, ettei asiassa ole näyttöä rikoksesta, rikoksenteijästä, syyttäjällä ei ole syyte-oikeutta tai syyteoikeus on vanhentunut
 - 2.2. Seuraamusluontoiset syyt
Syyttäjä voi eräissä tapauksissa jättää syytteen nostamatta, vaikka arvioi rikoksen tulleen selvitettyksi siten, että on todennäköisiä syitä nostaa syyte epäiltyä henkilöä vastaan. Laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa on säännelty perusteet, joiden mukaan syyte voidaan jättää nostamatta. Perusteet ovat rikoksen vähäisyys, tekijän ikä eli nuoruus (alle 18-vuotias), kohtuus, mikä tarkoittaa esimerkiksi tekijän ja asianomistajan välillä saavutettua sovintoa sekä konkurenssiperuste (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luku 7 ja 8 §:t).
3. Syytteen nostaminen, jolloin asia käsitellään tuomioistuimessa
4. Määrää rangaistusvaatimuksen annettavaksi, mikä tarkoittaa, että syyttäjä määrää sakon.

Syyttäjä huolehtii siitä, että rikoksesta seuraa lain tarkoittama rangais-

tus. Syyttäjän on noudatettava tehtävissään tasapuolisuutta, joutuisuutta ja taloudellisuutta. Syyttäjä on riippumaton, hän päättää itsenäisesti harkittavakseen tulleen asian ratkaisusta. Syyttäjällä on velvollisuuksia myös asian esitutkintavaiheessa. Syyttäjän tulee osaltaan oma-aloitteisesti valvoa, että asia tulee esitutkinnassa riittävän kattavasti selvitettyksi.

Sovittelu sopii suomalaiseen oikeusjärjestelmään eikä ole vastoin yllä lueteltuja syyttäjän tehtäviä eikä rikosprosessin tavoitteita vaan pikemminkin sovittelu ja rikosprosessi täydentävät, paikkaavat ja limittävätkin toisiaan. Selkeästi sovittelulle on kysyntää, niin ihmisten näkökulmasta kuin oikeusjärjestelmän ja prosessiekonomiakin näkökulmasta.

2.2 Sovitteluun ohjaaminen

Syyttäjä voi ohjata rikosasian soviteltavaksi, jos sovinto on niin asianosaisten kuin yleisenkin edun mukaista ja lain edellytykset ovat käsillä. Itä-Suomen syyttäjänviraston alueella, joka kattaa Etelä-Savon, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan poliisilaitokset, on sovittu, että pääsääntöisesti poliisi ohjaa jutut sovitteluun ja syyttäjä on tietynlainen tarkastuspiste juttujen sovitteluun ohjaamisessa. Aloitteen sovittelusta voivat tehdä myös asianosaiset itse. Poikkeuksena tästä on lähisuhdeväkivalta, jonka osalta vain poliisi ja syyttäjä voivat ohjata jutun sovitteluun.

Sovitteluun ohjaamista viitoittaa laki rikosasioiden sovittelusta ja sen esityöt eli HE 93/2005 ja lakivaliokunnan mietintö LaVM 13/2005. Sovitteluun ohjaamisesta ei ole annettu syyttäjälaitokselle erityistä määräystä tai ohjetta, mutta lähisuhdeväkivallan osalta lain voimaantullessa asetettiin valtakunnansyyttäjänvirastossa työryhmä, joka on antanut mietintönsä (Valtakunnansyyttäjänvirasto: sovittelutyöryhmän mietintö 31.1.2006). Lievän pahoinpitelyrikoksen syyteoikeus on muuttunut 1.1.2011 lukien, mutta tarkoitus ei ole ollut, että käytäntö juttujen ohjaamisessa sovitteluun muuttuisi siinäkään rikoslajissa. Laissa ei ole lähtökohtaisesti rajattu lähisuhdeväkivaltaa rikostyyppinä sovittelun ulkopuolelle, vain jutun ohjaaminen on rajattu poliisille ja syyttäjälle. Edelleen esityöt tarjoavat tietyllä tavalla ristiriitaista sanomaa (HE: "...tulisi suhtautua pidättyvästi..." ja puolestaan LaVM: "...voi tarjota varteenotettavan keinon..."). Mainitussa mietinnössä on todettu lähisuhdeväkivallan osalta sovittelulain esitöissä esille tuodut seikat ja lisäksi todettu, että mikäli syyttäjä on epätietoinen sovittelun edellytysten täyttymisestä, hän voi harkintansa mukaan tehdä sovittelualoitteen (lähisuhdeväkivalta). Sovittelutoimisto (vastuuhenkilö) viime kädessä tekee asiassa arvioinnin. Vaikka syyttäjä tai poliisi lähettää jutun sovitteluun, lopputulos voi olla, että sitä ei sovitteluun oteta. Lähtökohta on siis, että lähisuhdeväkivaltaa voidaan sovittaa ja tapauskohtaisesti aina arvioidaan tilanne ja edellytykset. Laista ja esitöistä ei saa tukea sille, että kategorisesti ei soviteltaisi lähisuhdeväkivaltarikoksia. Keskustelu on

kuitenkin edelleen käynnissä. Syyttäjän työssä oleellista on kuitenkin se, etteivät syyttäjän henkilökohtaiset asenteet saa vaikuttaa sovitteluun ohjaamiseen.

2.3 Sovittelun mahdolliset vaikutukset

Yleisesti voi sanoa, että jos sovintoon päästään, sovinto johtaa ainakin lievissä rikoksissa siihen, että poliisi jo päättää jutun (asianomistajarikoksissa, jos asianomistaja on ilmoittanut, ettei sillä enää ole rangaistusvaatimusta) ja virallisen syytteen alaisissa rikoksissa usein myös syyttämättä jättämiseen esim. kohtuus- tai vähäisyysperusteella. Tämä ei kuitenkaan ole automaatio, vaan syyttäjä tapauskohtaisesti arvioi jutun ja siihen vaikuttavat seikat. Huolimatta saavutetusta sovinnosta, kun jutun laatu sitä edellyttää, syyttäjän tulee nostaa asiassa syyte. Esimerkkinä voi nostaa esille lähisuhdeväkivallan, jossa syyte pääsääntöisesti nousee, vaikka asia sovittelussa olisikin ollut, silloin kun kyse on perusmuotoisesta pahoinpitelystä, ei lievästä tekemuodosta.

Sovittelun vaikutukset rikosprosessin eri vaiheissa:

- 1) Päättyy poliisissa (poliisi tekee päätöksen); esimerkiksi asianomistaja ilmoittaa sovittelun ja saavutetun sovinnon jälkeen, ettei enää vaadi rangaistusta
- 2) Esitutinnan rajoittaminen (syyttäjä tekee päätöksen poliisin esityksestä, perusteina yllä läpi käydyt seuraamusluontoiset syyttämättä jättämisen perusteet)
- 3) Seuraamusluontoinen syyttämättä jättäminen (syyttäjä tekee päätöksen)
- 4) Tuomitsematta jättäminen (asia menee tuomioistuimen käsitteltäväksi ja tuomioistuin tekee päätökset, perusteet pitkälti samansisältöiset kuin syyttäjän seuraamusluontoisten syyttämättä jättämisten perusteet). Perusteena on rikoslain 6 luvun 12 § (vähäisyys, nuoruus, anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava, sovinto).
- 5) Syyttäjä nostaa syytteen ja tuomioistuin tuomitsee, mutta rangaistuksen mittaamisessa otetaan huomioon lieventävänä seikkana tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto lieventämisperusteena (Rikoslaki 6 luku 6 § 3-kohta)

Sovittelulla on myös vaikutusta tuomioistuin käsittelyyn, jos vahingonkorvausasiat on jo käsitelty sovittelussa. Niitä ei silloin enää tuomioistuimessa käsitellä. Tällöin käsittelyaika lyhenee. Sovittelu vaikuttaa myös ylipäänsä asian käsittelyyn tuomioistuimessa, kun asianosaiset ovat henkilökohtaisella tasolla käsitelleet asian. Käsittely on jouhevampaa keskittyen rikosoikeudellisesti olennaisiin asioihin.

2.4 Rikosprosessilla oma ja sovitteluprosessilla oma tehtävä

Oleellista syyttäjän näkökulmasta on, että asianosaisille annetaan oikea ja asiallinen tieto sovittelusta, jotta heillä on mahdollisimman hyvät edellytykset ratkaista, haluavatko he asian käsittelemistä sovittelussa. Tässä ratkaisevassa roolissa ovat poliisi esitutkintavaiheessa ja tietysti sen jälkeen sovittelua tarjoavat palveluntuottajat. Edelleen, kun sovittelu ja sen lopputulos voivat vaikuttaa syyttäjän tekemään ratkaisuun, oleellista on myös, että syyttäjä voi luottaa siihen, että sovittelu on hoidettu asianmukaisesti, asiantuntevasti ja ammatillisesti oikein asianosaisten oikeusturvasta huolehtien. Tämän vuoksi on hyvin tärkeää, että syyttäjät tuntevat alueellaan sovittelua tuottavan palveluntarjoajan ja sovitteluprosessin kulun eivätkä vain luule tuntevansa. Edelleen tärkeätä on tunnistaan molempien prosessien omat tehtävät, sillä sovittelu ei ole vain rikosprosessia varten, vaan ihmistä varten. Asianosaiset kohtaavat ja saavat asian käsitellyksi henkilökohtaisella tasolla. Tähän tarpeeseen ei rikosprosessi omine tavoitteineen välttämättä vastaa. Kun asian laatu sitä edellyttää, asia viedään tuomioistuimen käsiteltäväksi ja mahdollinen yhteiskunnan muistutus tulee tuomion muodossa; näin rikosvastuu toteutuu.

3. AJATUKSIA SOVITTELUTOIMINNASTA

Restoratiivisella oikeudella on paikkansa suomalaisessa oikeusjärjestelmässä. Sovittelu täydentää perinteistä jäykkää rikosprosessia omalla joustavammalla ja vapaamuotoisemmalla toiminnallaan. Sovittelulain voimaantulon jälkeen poliisin varovaisen epäileväinen asennoituminen näyttää muuttuneen voimakkaasti positiivisempaan suuntaan sovittelu-toiminnan suhteen. Poliisissa on oivallettu sovittelun edullinen merkitys rikosasian osapuolille sekä poliisin itsensä saamat hyödyt muun muassa omassa ajankäytössä sekä varsinkin nuorten henkilöiden lainvastaisen käyttäytymisen vähentymisenä. Sovittelu koetaan poliisissa jo yhtenä työkaluna rikosasian selvittelyssä. Käytäntö on osoittanut, että varsinkin nuorten kohdalla sovittelu on auttanut nuoria ymmärtämään paremmin tekonsa seuraukset ja näkemään asioita myös rikoksen uhrin näkökulmasta. Rikoksensa uhrin kohdatessaan ja aiheuttamiaan vahinkoja vaikkapa omalla työllään korvatessaan nuori ilmeisesti käsittää tekonsa ja sen seuraukset paremmin, kuin jos hänelle tuomittaisiin tuomioistuin-messa ehdollinen rangaistus, jonka kriminaalipoliittisia tavoitteita monikaan nuori henkilö ei saata syvällisemmin tiedostaa.

Sovittelu on eräs niistä harvoista uudistuksista viime vuosien aikana, joilla on konkreettisesti parannettu rikoksen asianomistajan asemaa. Asianomistaja voi sovittelussa henkilökohtaisesti vaikuttaa asiansa rat-

kaisuun erityisesti korvausten osalta ja osittain myös rangaistusseuraukseen. Sovittelussa sovittujen korvausten maksaminen tai sovittaminen muutoin tapahtuu huomattavasti suuremmalla todennäköisyydellä, kuin tuomioistuimessa tuomittujen korvausten. Useinhan epäillyillä ei ole omaisuutta tai varallisuutta, jota voidaan pakkoperinnän keinoin saada asianomistajalle. Erityisen tärkeää monille asianomistajalle vaikuttaa olevan tekijän kohtaaminen kasvokkain saman pöydän ääressä ja rikoksen läpikäyminen.

Viranomaisten objektivisuus- eli puolueettomuusperiaatteen kannalta sovittelu on hyvä asia. Esimerkiksi poliisin on toiminnassaan oltava puolueeton ja tasapuolinen. Jos poliisi sovittelisi itse, osapuolille saattaisi herkästi muodostua kuva, että viranomainen ei käsittele asiaa puolueettomasti vaan on jommankumman puolella. Tällainen vaikutelma saattaa syntyä hyvinkin pienestä seikasta, josta sovitteleva viranomainen ei itse välttämättä edes huomaa. Syynä saattaa olla jopa osapuolen ennakkواسenne poliisia kohtaan. Sovittelijan olleessa viranomaisen ulkopuolinen henkilö, joka saattaa osapuolet yhteen ja ohjaa itsenäisesti sovittelun kulkua puuttumatta sovinnon sisältöön, on sovitteluun osallistuvien kannalta erinomainen puolueettomuuskriteerin täyttävä vaihtoehto. Tällöin ei ennakkواسenteillakaan pitäisi olla merkitystä prosessin kulun kannalta.

Riita-asioiden tuomioistuinsovittelun näkymät Suomessa

Tuija Turpeinen

1. RIITA-ASIOIDEN TUOMIOISTUINSOVITTELUA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Riitaisuuksien sovinnollinen ratkaiseminen on 2000-luvulla vahvasti esille noussut kansainvälinen kehityssuunta. Oikeudenkäyntimenettelyjen ja tuomioistuinlaitosten uudistushankkeissa Euroopan eri maissa on tuomioistuinten toimintaa pyritty kehittämään sisällyttämällä toimintaan erilaisia sovittelupalveluja. Myös Euroopan unioni ja Euroopan neuvosto ovat suosituksillaan ohjanneet maita vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien kehittämiseen.

Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (jäljempänä sovittelulaki) on tullut Suomessa voimaan 1.1.2006. Lainsäädäntöä on päivitetty 21.5.2011 voimaan tulleella sovittelulailla, jolla on pantu täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/52/EY tietyistä sovittelun näkökohdista siviili- ja kauppaoikeuden alalla. Uudistettu laki sisältää riita-asioiden sovittelua yleisissä tuomioistuimissa koskevien säännösten lisäksi säännökset tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa, kuten esimerkiksi Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä, tehdyn sovinnon vahvistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi.

2. TUOMIOISTUINSOVITTELUN SUHDE SOVINNON EDISTÄMISEEN OIKEUDENKÄYNNISSÄ

Jo ennen sovittelulain säätämistä on tuomioistuimissa käytännössä pyritty laajasti ja aktiivisesti tukemaan sovinnollisen ratkaisun löytämistä riidan osapuolten välillä. Asiasta on nimenomaisesti säädetty myös riita-asioiden käsittelyä koskevassa oikeudenkäymiskaaressa, jonka 5 luvun 19 §:n mukaan tuomioistuimen on riita-asian valmistelussa selvitettävä onko asiassa edellytyksiä sovinnolle. Saman luvun 26 §:n 1 momentin nojalla tuomioistuimen on asiassa, jossa sovinto on sallittu, pyrittävä saamaan asianosaiset sopimaan asia. Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voi myös, mikäli se katsoo asianosaisten tahto, asian

laatu ja muut seikat huomioon ottaen aiheelliseksi, tehdä asianosaisille oman ehdotuksen asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi. Valmistelussa aikaansaatu sovinto voidaan vahvistaa, jolloin se on täytäntönpantavissa kuten lainvoimainen tuomio.

Erillisen tuomioistuinsovittelumenettelyn tarpeellisuutta onkin sekä tuomareiden että asianajajien taholta kritisoitu jo lainsäätämiskeinissä ja sen jälkeenkin sillä perusteella, että oikeudenkäymiskaaren säännökset antavat jo sellaisenaan tuomioistuimille sekä oikeuden että velvollisuuden pyrkiä edesauttamaan asian sovinnollista ratkaisemista. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tätä kritiikkiä annettaessa asiassa ei ole täysin ymmärretty oikeudenkäynnissä tapahtuvan sovinnon edistämisen eroa suhteessa varsinaiseen sovittelumenettelyyn.

Oikeudenkäynnin asianosaisten kannalta merkittävin ero näiden kahden menettelyn välillä on se, että sovinnon edistäminen tapahtuu oikeudenkäynnin aikana riita-asian valmisteluistunnon yhteydessä ja sovinnon edistämisestä huolehtii kyseisen riita-asian käsittelevä tuomari. Jos sovintoa ei synny, kyseinen tuomari lähtökohtaisesti jatkaa asian käsittelyä pääkäsittelyssä. Tämä tuomarin rooli asian lopullisena ratkaisijana rajoittaa väistämättä hänen mahdollisuuksiaan toimia sovinnon rakentajana osapuolten välillä. Tuomarin on pystyttävä säilyttämään puolueettomuutensa asiassa sekä asianosaisten silmissä että objektiivisesti arvioiden. Tuomari ei voi tällöin edellyttää, että asianosaiset antaisivat hänelle kyseisessä tilanteessa vapaaehtoisesti sellaista asiaa valaisevaa informaatiota, joka olisi omiaan edistämään sovintoa, mutta voisi varsinaisessa oikeudenkäynnissä kääntyä heidän omia vaatimuksiaan vastaan. Myös suoranaisen ratkaisuehdotuksen antaminen tällaisesta lähtökohdasta tarkasteltuna on ongelmallista ja vaarana on se, että tuomari tekee asiassa liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä vaillinaisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella tai tulee esteelliseksi ennakoasenteensa vuoksi.

Sovittelulain mukaisessa tuomioistuinsovittelussa sovittelijana toimiva tuomari ei sen sijaan saa käsitellä tuomarina oikeudenkäynnissä sitä asiaa, jossa hän on toiminut sovittelijana. Henkilö, joka on toiminut sovittelijana koettaen aktiivisesti auttaa osapuolia pääsemään yhteisymmärrykseen ja sopuun riidassa, on siinä määrin sitoutunut edistämään asiasta sopimista, että hänen ei voida katsoa olevan sopiva käsittelemään samaa asiaa oikeudenkäynnissä, jossa asia ratkaistaan oikeussäännösten ja asiassa esitetyn näytön perusteella. Tuomioistuinsovittelussa sovittelijana toiminut henkilö ei saa ilmaista mitä hän on tehtävässään saanut tietää soviteltavasta asiasta jollei se, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, anna suostumustaan tietojen ilmaisemiseen. Tuomioistuinsovittelussa sovittelija voi neuvotella osapuolen kanssa myös muiden osapuolten läsnä olematta. Tuomioistuinsovittelussa osapuolet voivat siten antaa sovittelijalle sovinnon edistämiseksi sellaista luottamuksellista informaatiota, jota he eivät halua saattaa toisen osa-

puolen tai asian ratkaisevan tahon tietoon. Tuomioistuinsovittelussa sovittelijatuomarin mahdollisuudet edesauttaa sovinnon syntymistä esimerkiksi esittämällä osapuolille näiden yksipuolisia näkökantoja kyseenalaistavia ja haastavia näkemyksiä ovat huomattavasti laajemmat kuin asian ratkaisevalla tuomarilla.

Tuomioistuinsovittelumenettelyn korostettu luottamuksellisuus sekä vapaaehtoisuus antavat riidan osapuolille mahdollisuuden vaikuttaa tehokkaasti sekä sovintoratkaisun sisältöön että sovittelumenettelyn kulkuun, sillä heidän ei tarvitse pelätä sovittelumenettelyssä esille tulleiden seikkojen mahdollista vaikutusta asian ratkaisuun tuomioistuimessa, mikäli sovittelu ei johdakaan sovintoon. Sovittelulaissa on nimenomaisesti kielletty se, että osapuoli ei saa soviteltavana olevan asian myöhemmässä tuomioistuin käsittelyssä ilman vastapuolen suostumusta vedota siihen, mitä tämä on sovintoon pääsemiseksi tuomioistuinsovitelussa esittänyt.

Sovittelumenettelyä koskeva lainsäädäntö ei poissulje oikeudenkäymiskaaren mukaista sovinnon edistämistä oikeudenkäynnin yhteydessä, vaan tuomioistuimet voivat edelleen toimia ja myös toimivat sovinnon edistämiseksi valmisteluistuntojen yhteydessä. Tuomioistuinsovittelumenettely täydentää merkittäväällä tavalla tuomioistuimen käytössä olevia työkaluja sovinnollisessa riidanratkaisutoiminnassa.

3. SOVITTELUMENETTELYYN SOVELTUVAT ASIAT JA MENETTELYN EDELLYTYKSET

Sovittelua voidaan käyttää tuomioistuimessa jo vireillä olevan riita-asian sovitteluun tai tuomioistuinsovittelu voidaan käynnistää jo ennen kuin riitaa koskeva oikeudenkäyntiasia on tullut vireille. Sovittelun edellytykset voivat olla tässä vaiheessa jopa paremmat kuin oikeudenkäynnin ollessa jo vireillä. Jos tuomioistuimessa jo vireillä oleva riita-asia siirretään sovittelumenettelyyn, asian oikeudenkäyntimenettely keskeytyy sovittelumenettelyn ajaksi, mutta riita-asia pysyy edelleen vireillä oikeudessa.

Sovittelu on lähtökohtaisesti mahdollista yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävissä riita-asioissa. Sovitteluun soveltuvat ennen muuta dispositiiviset riita-asiat, joissa asianosaiset voivat tehdä keskenään sitovan sovinnon. Tällaisia ovat useimmat yksityisoikeudelliset asiat, jotka voivat liittyä esimerkiksi sopimussuhteisiin, perhe- ja perintöoikeudellisiin suhteisiin tai vahingonkorvaukseen. Tuomioistuinsovittelu on mahdollista myös lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevissa asioissa, vaikka asianosaisten sopimusvapautta näissä asioissa onkin lainsäädännöllisesti rajoitettu. Tuomioistuinsovittelun edellytyksenä on kuitenkin tällöin se, että sovittelu voidaan toteuttaa lapsen etu turvaten.

Tuomioistuimella on erityinen velvollisuus harkita voidaanko sovinto vahvistaa ottaen huomioon lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä elatuksesta annetut säännökset. Rikosasiat ja rikosoikeudellinen sovittelu on rajattu kokonaisuudessaan kyseisen lainsäädännön ulkopuolelle.

Sovittelun aloittaminen edellyttää kaikkien osapuolten suostumusta. Sovittelua voidaan myös jatkaa vain niin kauan kuin molemmat osapuolet pitävät sitä tarkoituksenmukaisena. Näin ollen sovittelu päättyy välittömästi, jos jompikumpi osapuoli ilmoittaa, ettei halua enää jatkaa sovittelua. Mitään perustetta sovittelusta kieltäytymiselle osapuolen ei tarvitse esittää eikä häneltä voida sellaista selvitystä vaatia.

Osapuolilla ei kuitenkaan ole edes yhteisesti halutessaan oikeutta tuomioistuinta sitovasti päättää, että asiaa sovittellaan tuomioistuimessa. Tuomioistuimella on aina lopullinen harkintavalta sen suhteen soveltuuko tarjottu asia soviteltavaksi ja aloitetaanko sovittelu. Tilanteita, joissa sovittelu ei ole tarkoituksenmukaista, on esimerkiksi silloin, jos riidan kohde on osapuolille vielä täysin hahmottumaton tai, jos osapuolet ovat täysin epäsuhtaisessa asemassa oikeudellisen asiantuntemuksensa tai taloudellisten voimavarojensa puolesta. Sovittelulla ei siten saa syrjäyttää kummankaan osapuolen oikeusturvatarpeita.

4. SOVITTELUMENETTELY

Asia, joka ei ole tuomioistuimessa vireillä, voidaan ottaa soviteltavaksi riidan toisen tai molempien osapuolten tekemästä kirjallisesta hakemuksesta, jossa lyhyesti kuvataan mitä erimielisyys koskee ja mitä edellytyksiä asian sovittelukselle olisi. Asia, joka jo on tuomioistuimessa riitaisena asiana vireillä, voidaan osoittaa soviteltavaksi asianosaisen tai asianosaisten vapaamuotoisesta pyynnöstä. Pyyntö on esitettävä ennen kuin asian valmistelu on todettu päättyneeksi.

Sovittelu on toteutettava joutuisasti, tasapuolisuutta ja puolueettomuutta noudattaen. Käytännössä ensimmäinen sovitteluneuvottelu pyritään järjestämään jo muutaman viikon sisällä asian vireille tulosta tuomioistuimessa. Sovittelulaissa ei ole säädetty yksityiskohtaisia menettelysäännöksiä, vaan lähtökohtana on se, että sovittelija sopii osapuolten kanssa, miten asiaa on tarkoituksenmukaista käsitellä. Sovittelun luonteeseen kuuluu, että osapuolet vapaaehtoisesti osallistuvat sovitteluun ja noudattavat sovittuja menettelytapoja. Jos sovittelija havaitsee sovittelun jatkamisen epätarkoituksenmukaiseksi esimerkiksi siksi, että osapuolet eivät sitoudu menettelyyn, hän voi oma-aloitteisesti lopettaa sovittelun.

Tuomioistuinsovittelussa sovittelijan rooli on ensisijaisesti sovintoa edistävä. Tavoitteena on sovittelu riidan osapuolten lähtökohdista heille molemmille hyväksyttävää ratkaisua hakien. Kysymys on siten pääsääntöisesti ns. fasilitatiivisesta sovittelusta.

Sovittelija ei oma-aloitteisesti nosta esille ratkaisuvaihtoehtoja, vaan hänen tehtävänä on edistää osapuolten omia sovintopyrkimyksiä ja pyrkiä rakentamaan luottamuksellista ilmapiiriä ja keskusteluyhteyttä osapuolten välille. Tavoitteena on se, että osapuolet löytävät itse sovinnollisen ratkaisun riitaan ja sitoutuvat noudattamaan ratkaisua. Osapuolten riitakysymystä ei niinkään ratkaista lain säännöksiä soveltamalla niin kuin oikeudenkäynnissä, vaan ratkaisu voi perustua siihen mikä osapuolten tilanteessa on kohtuullista.

Sovittelumenettelyn käytännön toteutus on usein jaettavissa toisistaan selvästi eroaviin työvaiheisiin, eli valmisteluvaiheeseen, aloitusvaiheeseen, tunnusteluvaiheeseen, neuvotteluvaiheeseen ja päätösvaiheeseen.

Valmisteluvaihe edeltää ensimmäistä neuvottelutapaamista ja sen yhteydessä sovittelija selvittää puhelimitse tai kirjeenvaihdolla asianosaisen suostumuksen ja sitoutumisen menettelyyn sekä sovintomenettelyn paikkaan ja aikatauluun liittyvät järjestelyt. Tuomioistuimessa järjestettävään sovitteluneuvotteluun osapuolet kutsutaan pääsääntöisesti henkilökohtaisesti paikalle. Heillä on oikeus käyttää neuvottelutilanteessa apunaan oikeudenkäyntiavustajaa.

Varsinainen sovitteluneuvottelu alkaa aloitusvaiheella, jonka yhteydessä sovittelija esittelee avauspuheenvuorossaan itsensä ja oman roolinsa, kuvaa sovintomenettelyä, sitouttaa ja kannustaa osapuolia sovinnon hakemiseen ja vahvistaa neuvottelussa sovellettavat käyttäytymissäännöt. Perussääntönä on se, että sovitteluneuvottelussa jokainen saa sanoa vuorotellen oman kantansa eikä toisen puheenvuoroa saa keskeyttää. Aloitusvaiheessa myös osapuolet käyttävät aloituspuheenvuorot, joissa he saavat esittää omat näkemyksensä siitä, mistä asiassa on kysymys.

Tunnusteluvaiheessa sovittelija jatkaa asian selvittämistä osapuolten kanssa tilanteen mukaan joko yhteisistunnossa tai erillisneuvotteluissa. Tässä vaiheessa sovittelija pohjustaa varsinaisia sovintoneuvotteluja tukemalla osapuolten suhteiden ja luottamuksen rakentumista ja kartoittamalla riitakysymystä sekä osapuolten todellisia tarpeita, intressejä ja tavoitteita. Tunnusteluvaiheessa on tärkeää antaa tilaa myös osapuolten tunteiden purkamiselle ja avustaa osapuolia kuuntelemaan mitä toinen osapuoli todella sanoo. Sovittelija toimii aktiivisena ja suunnitelmallisena menettelyn johtajana käyttäen erilaisia sovittelustrategioita ja -taktiikoita, kuten esimerkiksi aktiivista kuuntelemista, erilaisia kyselytekniikoita, toistamista, peilaamista, kyseenalaistamista ja aivoriieheä.

Neuvotteluvaiheessa sovittelija pyrkii edistämään osapuolten välistä joustavuutta yhteisen ratkaisun saavuttamiseksi. Neuvottelut ajautuvat usein pattitilanteeseen, jos osapuolet juurtuvat omiin näkemyksiinsä ja kaivautuvat puolustusasemiin. Sovittelumenettelyssä sovittelija voi edesauttaa pattitilanteiden purkamista erilaisilla neuvottelustrategioilla, esimerkiksi testaamalla osapuolten realiteetteja, auttamalla osapuolia

siirtymään vaatimuslähtöisestä neuvottelusta intressilähtöiseen neuvotteluun, pilkkomalla ongelmia pienempiin osiin tai etsimällä osamyönnytyksiä, jotka ovat antajalleen edullisia mutta saajalleen arvokkaita. Myös pattitilanteessa on tärkeää korostaa osapuolille sitä, että ongelma ja sen ratkaisut ovat osapuolten omissa käsissä eikä tuomioistuimen tai sovittelijan varassa. Sovittelulain nojalla sovittelija voi itse tehdä ehdotuksen asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi vain osapuolten pyynnöstä tai heidän suostumuksellaan. Ehdotus voidaan tällöin perustaa siihen, minkä sovittelija osapuolten sovittelussa esiin tuomien seikkojen perusteella harkitsee tarkoituksenmukaiseksi.

Sovitteluneuvottelu päättyy päätösvaiheeseen, jonka yhteydessä laaditaan ja vahvistetaan sopimus tai todetaan sovittelu muutoin päättyneeksi. Sovinnon noudattamisen varmistamiseksi tuomioistuinsovittelussa vahvistettu sovinto on suoraan täytäntöönpanokelpoinen. Vahvistaminen edellyttää, että sovinnon kohteena oleva asia yksilöidään ja lopputulos on niin selkeästi muotoiltu, että se voidaan tarvittaessa panna täytäntöön.

Jos sovittelussa ei onnistuta saavuttamaan sovintoa, sovittelu päättyy eri tavoin sen perusteella onko asiasta oikeudenkäynti vireillä vai ei. Jos oikeudenkäyntiä ei ole vireillä, sovittelun lopettaminen päättää asian käsittelyn tuomioistuimessa. Jos taas oikeudenkäynti on vireillä ja ollut keskeytettynä sovittelun ajaksi, palataan jatkamaan oikeudenkäyntiä.

Sovittelu päättyy, jos jompikumpi osapuoli ilmoittaa tuomioistuimelle, ettei halua enää asiaa soviteltavan. Sovittelija voi myös omasta aloitteestaan päättää lopettaa sovittelun huomattessaan, ettei sen jatkamiselle ole edellytyksiä, esimerkiksi osapuolten lukkiutuneiden asenteiden vuoksi.

5. MENETTELYN JULKISUUS

Vaikka tuomioistuinsovittelu ei ole varsinaista lainkäyttötoimintaa, kysymys on kuitenkin viranomaistoiminnasta, joka on lähtökohtaisesti julkista. Kunkin yksittäisen asian käsittelyn julkisuutta tai salassapitoa joudutaan siten arvioimaan tapauskohtaisesti normaalien salassapitoperusteiden valossa.

Sovittelussa saattaa sen lähtökohtaisesta julkisuudesta huolimatta tulla vastaan tilanteita, joissa julkinen käsittely ei ole perusteltua ja joissa on riittäviä syitä poiketa lähtökohdaksi asetetusta julkisuusperiaatteesta. Erityisesti sovittelijan neuvotellessa osapuolen kanssa toisen osapuolen läsnä olematta voi olla asianmukaista, että myöskään ulkopuoliset henkilöt eivät ole tällaisessa keskustelussa läsnä. Jos julkinen käsittely jossakin muusakin menettelyvaiheessa vakavasti vaarantaisi sovittelun tavoitteen eli sovintoon pääsemisen, kyseinen käsittelyvaihe voidaan toimittaa suljetuin ovin. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta voisi olla neuvottelu, jossa osapuolet arvioivat sovinnon ehtoja siltä kannalta, voivatko he suostua niihin.

6. ASiantuntija-AVUSTEINEN TUOMIOISTUINSOVITTELU LAPSEN HUOLTOA KOSKEVISSA RIIDOISSA

Oikeusministeriön vuonna 2010 asettaman työryhmän ehdotuksesta Suomessa on aloitettu vuoden 2011 alussa kaksivuotinen kokeilu asiantuntija-avusteisesta tuomioistuinsovittelestusta lapsen huoltoa koskevilla asioilla. Kokeilussa pyritään etsimään ja kehittämään uusia menetelmiä, joilla pystyttäisiin parantamaan lasten asemaa huoltoriitoja koskevissa oikeudenkäynnissä ja selvityksissä ja ennaltaehkäisemään riitojen pitkittymistä ja kroonistumista.

Kokeilu on järjestetty neljässä käräjäoikeudessa eli Helsingin, Espoon, Oulun ja Pohjois-Karjalan käräjäoikeuksissa. Kokeiluvaihetta on vuoden 2012 alusta pidennetty yhdellä vuodella ja kokeiluun liittyy vuoden 2013 alusta lukien seitsemän muuta käräjäoikeutta eri puolilta Suomea.

Asiantuntija-avustajan käytön kokeilu on toteutettu voimassaolevan sovittelulain pohjalta. Sovittelun kulku ja menettelytavat ovat siten lähtökohtaisesti edellä esitetyn mukaiset. Sovittelumenettelyyn lapsiasiassa osallistuvat kuitenkin tällöin sovittelijatuomarin rinnalla sovittelulaissa tarkoitettuina sovittelijan avustajina erityiset asiantuntijat. Tällaisina sivutoimisina asiantuntijoina toimivat tehtävään erikseen valitut ja siihen koulutetut psykologit ja perheterapeutit, joilla on perhe-, parisuhde- ja kehityspsykologian asiantuntemusta ja työskentelykokemusta eroperheiden kanssa. Asiantuntijoiden päätyö onkin yleensä perheneuvolassa tai sosiaalitoimistossa.

Erityisesti soviteltaessa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia riitoja tavoitteena ei ole sovinto sellaisenaan, vaan sovinto, jossa toteutuu lapsen etu ja joka vähentää osapuolten välisiä riitaisuuksia tulevaisuudessa. Asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelessa sovittelijatuomarin ja asiantuntijan keskeinen tehtävä onkin auttaa vanhempia näkemään lapsen etu asiassa.

Sovittelu toteutetaan lähtökohtaisesti yhdessä – kolmessa sovittelustunnossa, joiden kestoajat vaihtelevat tapauskohtaisesti yhdestä jopa kymmeneen tuntiin. Ellei asiaa saada sovittua ensimmäisessä tapaamisessa, siinä pyritään etenemään tekemällä muutaman kuukauden kestäviä kokeilusopimuksia vanhempien välillä. Kunkin kokeilujakson jälkeen pidetään uusi sovittelustuntokokous. Kokeilusopimuksilla on tarkoitus saada vanhemmat näkemään, miten erilaiset vaihtoehdot toimivat käytännössä heidän ja lapsen arkielämässä.

Sovittelijatuomarin tehtävänä on vastata sovitteluprosessin kuluista ja johtaa menettelyä, toimia juridiiikan asiantuntijana asiassa, vahvistaa sovinto ja huolehtia sovinnon täsmällisyydestä ja täytäntöönpanokelpoisuudesta sekä valvoa, että sovinto on lapsen edun mukainen. Asiantuntija-avustaja osallistuu sovitteluneuvotteluun yhdenvertaisesti sovittelijatuomarin rinnalla. Hän voi mm. omissa puheenvuoroissaan antaa vanhemmille yleistä informaatiota esimerkiksi erokriisistä ja lap-

sen tilanteesta erossa, tehdä vanhemmille kysymyksiä, osaltaan ohjata keskustelua ja auttaa lukkiutuneen tilanteen avaamisessa sekä suunnata vanhempien ajatuksia lapseen ja tuoda esiin lapsen näkökulmaa.

Asiantuntija-avusteisen sovittelumenettelyn yhteydessä olisi lainsäädännöllisesti mahdollista pyrkiä selvittämään asiaa ja lapsen etua kuulemalla lasta itseään asiantuntija-avustajan toimesta tai suorittamalla kotikäyntejä. Kokeilujakson aikana näiden menettelytapojen käyttö on kuitenkin jäänyt hyvin vähäiseksi ja sovittelumenettely on toteutettu aivan pääsääntöisesti vanhempien kanssa käydyillä sovitteluneuvotteiluilla.

Kokeilun aikana kokeilutuomioistuimissa kerätään tietoa ja arvioidaan sekä prosessia että asiakkaiden kokemuksia menettelystä. Erityisesti tarkastelun kohteena ovat asiantuntija-avustajan tehtävät, prosessin kesto, sovintojen pysyvyys ja asiantuntija-avustajan käytöstä saadut hyödyt sekä tuomioistuimen että asiakkaiden näkökulmasta. Kokeilun onnistumista seurataan asiakkaille ja oikeudenkäyntiavustajille tehdyillä suorakyselyillä sekä pitämällä säännöllisesti sovittelijatuomareiden ja asiantuntijoiden välisiä palavereja, joissa arvioidaan sovittelijan ja avustajan välistä yhteistyötä, analysoidaan soviteltuja asioita ja käsitellään menettelyssä esille nousseita ongelmia.

7. TUOMAREIDEN ERIKOISTUMINEN JA KOULUTTAMINEN

Sovittelutoiminta poikkeaa tavanomaisesta tuomioistuimen ratkaisutoiminnasta merkittävästi, eikä perinteinen pykälien tulkinta ja ratkaisuharkinta auta kovin pitkälle sovittelutoiminnassa. Sovittelijalta vaaditaan hyvin toisenlaisia ominaisuuksia kuin mitä perinteisessä tuomaritoiminnassa edellytetään. Sovittelussa korostuvat erityisesti tuomareiden sosiaaliset taidot. Tämän vuoksi sovittelijoina tuomioistuimissa toimivat vain tietyt erikoistuneet tuomarit, jotka ovat saaneet tähän tehtävään erityisen koulutuksen. Osapuolet voivat sovittelua pyytäessään ehdottaa tuomioistuimen tietyn tuomarin määräämistä sovittelijaksi, mutta heillä ei kuitenkaan ole ehdotonta oikeutta vaatia tiettyä tuomaria sovittelijaksi.

Tuomareille annettavasta koulutuksesta vastaa Oikeusministeriön oikeushallinto-osaston koulutusyksikkö. Kaikki sovittelijatuomarit ovat osallistuneet kolmipäiväiseen sovitteluseminaariin, jossa tuomareille annetaan perustiedot erilaisista sovittelumenetelmistä ja -keinoista. Sovittelumenetelmien teoreettisen esittelyn lisäksi sovitteluseminaarissa tuomarit harjoittelevat sovittelemista pienryhmissä erilaisten harjoitustapausten avulla toimien harjoituksissa eri rooleissa, sovittelijana, asianosaisena tai asianosaisen avustajana. Harjoitustehtävät perustuvat asiaan liittyvistä vaatimuksista, motiiveista ja tavoitteista osapuolille etukäteen annettuun informaatioon, joka on sisällöltään erilaista riip-

puen siitä minkä asianosaisen roolissa kyseinen tuomari harjoitustehtävässä toimii. Sovittelijan roolia harjoittelevan tuomarin etukäteen saama informaatio asiasta on kaikkein suppeinta, mikä on usein lähtökohtana sovittelutilanteelle myös todellisessa elämässä. Harjoitustehtävien toteuttamista on seuraamassa kouluttajatuomareita, joilla on jo kokemusta sovittelijatuomarina toimimisesta käytännössä. Kunkin harjoitustehtävän suorittamisen jälkeen kouluttajat antavat ryhmässä välitöntä palautetta sovittelijan työskentelyn toimivuudesta ja onnistumisesta. Noin neljännes kaikista alioikeustuomareista on osallistunut kyseiseen peruskoulutukseen.

Suurin osa sovittelijatuomareista on osallistunut em. peruskoulutuksen lisäksi syventävään sovittelijakoulutukseen, joka käsittää toisen kolmipäiväisen seminaarijakson. Syventävässä koulutuksessa tuomarit perehtyvät tarkemmin erilaisiin sovittelukeinoihin ja sovittelijan käytettävissä oleviin työkaluihin ja harjoittelevat pienryhmissä haastavampien harjoitustehtävien avulla erilaisia käytäntöjä. Useimmilla tuomareilla on syventävän koulutuksen vaiheessa jo kokemusta sovittelijana toimimisesta, jolloin koulutuksessa voidaan keskittyä erityisesti käytännössä havaittuihin ongelmakohtiin ja erilaisiin ratkaisumalleihin. Noin kymmenesosa kaikista alioikeustuomareista on suorittanut syventävän opintojakson sovittelusta.

Asiantuntija-avusteiseen tuomioistuinsovitteluun osallistuvien tuomareiden koulutus muodostuu em. yleisen sovittelukoulutuksen lisäksi huomattavasti laajemmasta koulutusjaksosta, joka käsittää sekä sovittelumenetelmien harjoittelua että syventymistä erityisesti perheoikeudellisten riitojen ongelmakohtiin. Koulutus perustuu moniammatilliseen osaamiseen ja sen tavoitteena on antaa tuomareille laaja-alainen ymmärrys lapsioikeudellisiin asioihin liittyvien eri toimijoiden rooleista, erilaisista ongelmien lähestymistavoista ja ratkaisukeinoista.

Vuoden 2011 alussa alkaneen kokeilujakson aikana asiantuntija-avusteiseen tuomioistuinsovitteluun osallistuvat tuomarit ovat osallistuneet kolmipäiväiseen lapsioikeusseminaariin, jonka kouluttajina on toimivat lapsioikeuteen perehtyneitä oikeusoppineita, tuomareita ja asianajajia sekä perheiden ongelmiin erikoistuneita sosiaalityöntekijöitä, perheneuvolapsykologeja ja lastenpsykiatreja. Seminaarissa on käsitelty teoriassa sekä pienryhmäharjoituksissa muun muassa oikeudenkäyntimenettelyä lapsiasioissa, kansainvälistä toimivaltaa lapsiasioissa, sosiaalilautakunnan selvityksen roolia huoltoriidassa, lapsen kuulemista ja lapsen mielipiteen merkitystä lapsen edun selvittämisessä, patologisia huoltoriitoja sekä huoltoriidoissa esiintyviä ongelmia lastenpsykiatriasta näkökulmasta.

Asiantuntija-avusteiseen tuomioistuinsovitteluun osallistuville tuomareille on järjestetty lisäksi kolme erillistä kolmipäiväistä seminaarijaksoa, joihin ovat osallistuneet myös kokeilun aikana tuomioistuimissa sovittelijan avustajina toimivat asiantuntijat. Seminaarijaksojen aika-

na on käsitelty teorialuentoja ja pienryhmäharjoitusten kautta muun muassa sovittelulain soveltuvuutta lapsen huoltoriitoihin, asiantuntija-avustajan roolia sovittelumenettelyssä, asianajajien roolia sovittelussa, perheasiainsovittelun työkäytäntöjä, erilaisia työkaluja sovitteluun, vuorovaikutustekniikkaa sovittelussa, eri ammattiryhmien välistä yhteistyötä sovittelumenettelyssä, sovittelun esteitä, näkökulmia vanhempien eroprosessin ymmärtämiseen sekä lapsen ja vanhemman kiintymyssuhteen rakentumista ja sen merkitystä lapsen kasvussa ja kehityksessä. Kouluttajina on toiminut oikeustieteilijöiden lisäksi erikoispsykologeja, perheterapeutteja ja johtamistaidon ammattilaisia. Koulutusjaksoilla on pyritty yhtenäistämään kokeilukäräjäoikeuksissa sovellettavia käytänteitä ja jakamaan kokemuksia esille nousseista käytännön ongelmista.

Asiantuntija-avusteiseen tuomioistuinsovittelukokeiluun liittyy sovittelijatuomareiden ja asiantuntija-avustajien välisten säännöllisten seurantalaverien lisäksi erityinen työnohjausjakso, joka käsittää kussakin käräjäoikeudessa neljä työpäivää pienryhmätyöskentelyä työnohjaukseen erikoistuneiden psykoterapeuttien ohjauksessa. Tämän kaltaista työnohjausta, joka on hyvin yleistä esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon puolella, ei ole koskaan aikaisemmin järjestetty tuomioistuinlaitoksen piirissä. Työnohjauksessa kunkin käräjäoikeuden sovittelijatuomarit ja asiantuntija-avustajat ovat purkaneet työkäytännöissä esille tulleita ongelmatilanteita ja erilaisia ratkaisukeinoja muun muassa keskustelemalla, ryhmätyöskentelyissä sekä käymällä yhdessä läpi kyseisessä käräjäoikeudessa todellisessa sovittelutilanteessa videokuvattuja oikeustapauksia. Työnohjauksesta käytännön toimintaan saatu hyöty ja vertaistuki on osoittautunut hyvin kannustavaksi ja työnohjauksen hyödyntämistä olisi syytä harkita tuomioistuintoiminnan kehittämisessä laajemminkin.

8. SOVITELTUIEN ASIOIDEN MÄÄRÄ

Sovittelulaki on ollut nyt voimassa yli kuusi vuotta. Sovittelulakia koskevissa lain esitöissä todettiin, että ehdotettavaan menettelyyn ohjautuvien asioiden lukumäärä on vaikeasti ennakoitavissa. Vaikka yksityiskohtaisia tavoitemääriä ei lain valmistelun yhteydessä asetettu, asian tämän hetkessä arvioinnissa joudutaan toteamaan, että voimassaoloaikanaan sovittelumenettely ei ole lyönyt itseään läpi odotetulla ja toivotulla tavalla.

Sovittelulakia vuonna 2004 valmisteltaessa käytettävissä olleiden tilastotietojen perusteella vuosittain ns. laajalla haastehakemuksella vireille tulleista eli oletettavasti riitaisista asioista sovittiin noin 31 %. Näistä sovittuina jätettiin sillensä 11 % ja sovinto nimenomaisesti vahvistettiin ratkaisuksi 20 %:ssa asioista. Jälkimmäisestä luvusta ei sinällään ilmene, mikä osa sovintoista on ollut asianosaisten itsensä sopimia

ja mikä osa tuomioistuimen myötävaikutuksesta sovinnollisesti ratkaisuja asioita. Näiden tilastotietojen perusteella voidaan kuitenkin arvioida, että noin kolmannes kärjäoikeuteen riitaisena tulevista asioista voisi soveltua tuomioistuinsovitteluun.

Optula (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) on kerännyt kaikista kärjäoikeuksista vuosilta 2006-2009 asiakirjat tapauksista, joissa tuomioistuinsovittelua on haettu tai pyydetty. Tausta-aineistona Optula on lisäksi käyttänyt oikeusministeriön tuomioistuinten diaareihin perustuvia listauksia tuomioistuinsovittelussa käsitellyistä asioista. Optulan selvityksen mukaan kaikissa Suomen kärjäoikeuksissa oli mainittuina vuosina ollut sovittelumenettelyssä yhteensä 412 asiaa. Suomen kärjäoikeuksissa käsiteltiin samana aikana suullisessa valmistelussa ja pääkäsittelyssä yhteensä 32 506 siviiliasiaa. Sovittelumenettelyä käytettiin siten vain noin 1,3 %:ssa riitaisista siviiliasioista. Määrä on siten ollut hyvin vähäinen ja jäänyt selvästi ennakoitua alhaisemmaksi. Optulan tutkimuksen perusteella tuomioistuinsovittelua on haettu useimmiten kiinteää tai irtainta omaisuutta koskevissa riidoissa, erilaisia urakoita ja palveluksia koskevissa riidoissa sekä perheoikeudellisissa riidoissa. Käsitellyt asiat ovat siten liittyneet vahvasti arkielämään, eli perheeseen, asumiseen, velkoihin, työhön ja erilaisiin palveluihin.

Tuomioistuinsovitteluhakemusten määrä on vuosien 2006-2009 tilastojen perusteella lisääntynyt vähitellen vuosittain. Vuoden 2011 alusta lukien neljässä kärjäoikeudessa aloitetun asiantuntija-avustaisen tuomioistuinsovittelukokeilun myötä sovitellussa käsiteltyjen asioiden määrä on kyseisissä tuomioistuimissa kasvanut merkittävästi. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan kärjäoikeudessa vuonna 2011 tuomioistuinsovittelussa käsiteltyjen, muiden kuin perheoikeudellisten asioiden määrä jäi aikaisempien vuosien prosentuaalisten osuuksien mukaisesti hyvin vähäiseksi, eli sovittelumenettelyssä oli vain kaksi tapausta vuodessa. Sen sijaan vuoden 2011 marraskuun alkuun mennessä asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa oli Pohjois-Karjalan kärjäoikeudessa käsitelty jo 18 lapsioikeudellista riita-asiaa, mikä vastaa noin 38 %:ia samana ajanjaksona kärjäoikeuteen vireille tulleista lapsioikeudellisista riita-asioista. Kyseisessä asiaryhmässä sovittelumenettelyn suosio on siten kasvanut aivan merkittävästi.

Tuomioistuinsovitteluiden määrä vaihtelee huomattavasti myös eri tuomioistuimissa. Tuomioistuinsovitteluun tulevien asioiden määrä näyttääkin olevan selvästi yhteydessä tuomioistuinten omaan aktiiviseen toimintaan menettelyn markkinoimiseksi riita-asioiden asianosaisille ja heidän avustajilleen. Suhteellisesti eniten sovittelutapauksia on ollut Oulun kärjäoikeudessa, missä em. Optulan tilaston perusteella on tuomioistuinsovittelussa käsitelty keskimäärin 6,3 % riitaisista siviiliasioista. Oulun kärjäoikeuden vuonna 2011 esittämien arvioiden mukaan sovittelussa käsiteltyjen asioiden suhteellinen osuus lähentelee tällä hetkellä jo noin 20 %:ia kaikista riitaisista siviiliasioista. Oulun kärjäoi-

keudessa on ollut viime vuosina vireillä erityinen tuomioistuinsovittelua edistävä projekti, johon on liittynyt menettelyä koskevan tiedon levittämistä muun muassa asiaa koskevalla esitteellä, internet-sivuilla sekä aktiivisella yhteistyöllä paikallisten asianajajien kanssa. Myös asian-tuntija-avusteisesta tuomioistuinsovittelua kokeilevilla paikkakunnilla on kokeilun yhteydessä tehty laajaa työtä menettelyä koskevan tiedon lisäämiseksi järjestämällä erilaisia tiedotus- ja koulutustilaisuuksia eri yhteistyötahoille kuten asianajajille, oikeusavustajille, perhe- ja sosiaalityöntekijöille sekä medialle.

Pohjois-Karjalan käräjäoikeudessa em. kokeilun aikana tehtyjen havaintojen perusteella pääosa sovitteluun tulevista asioista on tullut käräjäoikeudessa vireille ensin riitaisena asiana, mistä ne on siirretty asian valmisteluvaiheessa tuomioistuinsovitteluun. Suoria sovitteluhakemuksia on käräjäoikeuteen tullut kokeilujakson aikana vain kaksi kappaletta. Osassa sovitteluun siirretyistä asioista hakija on jo hakemuksessaan ilmaissut olevansa valmis tuomioistuinsovitteluun, jolloin asia on voitu siirtää kirjallisesta valmistelusta sovitteluun välittömästi asiaan osallisen ilmaistua vastauksessaan oman myöntymisensä menettelylle. Osa asioista on siirretty sovitteluun tuomioistuimen annettua asianosaisille ja heidän avustajilleen aktiivisesti tietoa menettelystä ja tarjottua heille mahdollisuutta sovitteluun. Tämä on voinut tapahtua jo asian kirjallisessa valmistelussa puhelimitse tai vasta asian suullisen valmistelutunnon yhteydessä.

Tuomioistuinsovittelussa käsiteltävien asioiden määrän kasvun edellytyksenä vaikuttaisikin olevan menettelyä koskevan tietoisuuden ja menettelystä saatujen positiivisten kokemusten lisääntyminen. Avainasemassa ovat tällöin riita-asioita hoitavat asianajajat ja oikeusavustajat, jotka päämiestensä asiaa hoitaessaan voivat joko suositella asiakkailleen tuomioistuinsovittelua tai jättää tämän vaihtoehdon asiakkaalleen kokonaan esittelemättä puuttuvan informaation tai aikaisempien epäonnistuneiden sovittelukokemustensa vuoksi. Tuomioistuinten tehtävänä on tuoda tätä menettelyvaihtoehtoa esille ja antaa jatkuvasti ja näkyvästi asiaa koskevaa tietoa asianosaisille ja oikeudenhoidon toimijoille.

KIRJALLISUUS

- Aaltonen Anna-Kaisa & Auvinen Maija, Lapsiriitojen sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa, artikkeli Lakimies -lehdessä 7-8/2010.
- Ervasti Kaijus, Näkökulmia vaihtoehtoihin konfliktinratkaisumenetelmiin, artikkeli Lakimies -lehdessä 7-8/2000.
- Ervasti Kaijus, Kohti sovintoratkaisuja ja pragmaattisia kompromisseja, artikkeli Lakimies -lehdessä 7-8/2009.
- Ervasti Kaijus, Tuomioistuinsovittelu Suomessa, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 256, Helsinki 2011.
- HE 114/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 284/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa sekä laeiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n ja velan vanhentumisesta annetun lain 11 §:n muuttamiseksi.
- Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 61/2010: Asiantuntija-avustajan käyttö huoltoriitojen sovittelussa.
- Richbell David, CEDR sovittelijan käsikirja - Kaupallisten riitojen tehokas sovittelu, 2007.

III

*Riita-asioiden sovittelu
Venäjällä*

Venäjän federaatiolaki riitojen ratkaisusta sovittelumenettelyn avulla

Svetlana Benjaminova

Venäjän riita-asioiden sovittelulaki "Vaihtoehtoisesta riidanratkaisumenettelystä sovittelijan välityksellä (sovittelumenettelystä)" n:o 193 FZ (27.7.2010) on ollut voimassa 1. tammikuuta 2011 alkaen. Lain tärkein tavoite on tuoda venäläiseen riidanratkaisukäytäntöön uusi oikeudellinen instituutio, joka täydentää tuomioistuinjärjestelmää. Sovittelumenettelyn tarpeellisuutta 2000-luvun venäläisessä oikeusjärjestelmässä puoltavat useat syyt.

Venäläisen lainsäädännön kehitys kahden viimeisen vuosikymmenen aikana on johtanut tuomioistuinten poikkeuksellisen suureen kuormittumiseen. Tuomioistuinjärjestelmällä on merkittäviä vaikeuksia selvittää riita-asioiden aiheuttamasta kuormituksesta, sillä järjestelmän tehtävänä on ratkaista kaikki riidat määräajassa ja oikeudenmukaisesti. Tuomioistuinten kuormittuneisuuden takia tuomioistuimista oikeussuojaa hakevat kansalaiset ja oikeushenkilöt ovat tyytymättömiä asioiden käsittelyn pitkään keston ja huonoon laatuun.

Tuomioistuin käsittelee tavalliset jutut nopeasti. Jokainen osapuoli kuitenkin haluaa, että hänen asiansa käsittelyssä käytettäisiin yksilöllistä lähestymistapaa. Venäjän tuomioistuinten valtava kuormittuneisuus ei kuitenkaan anna siihen läheskään aina mahdollisuutta. Suurin osa riita-asioista on kaiken lisäksi sellaisia, että niiden ratkaisemiseksi ei ole välttämätöntä käyttää "kallista" tuomioistuinjärjestelmää ja huip-pujuristeja.

Sovittelulaki antaa mahdollisuuden ratkaista syntyneet ongelmat välittäjäinstituution avulla. Jos lain täytäntöönpano onnistuu, se pienentää valtion ja siten myös veronmaksajien kustannuksia, jotka aiheutuvat oikeusjärjestelmän ylläpidosta. Lisäksi se tehostaa korruptionvastaista toimintaa, edesauttaa yhteiskunnallisten suhteiden harmonisointia, kehittää liike-elämän yhteistyösuhteita ja muovaa liike-elämän eettisiä sääntöjä.

Sovittelulain mukaan välittäjänä tai sovittelijana toimii riippumaton luonnollinen henkilö, jonka riidan osapuolet ovat valtuuttaneet ratkaisemaan heidän välilleen syntyneen konfliktin.

Keskeistä riidanratkaisussa sovittelumenettelyn avulla on osapuolten luottamus sovittelijaan ja sovittelijan auktoriteettiasema osapuolia koh-

taan. Sovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen, yhteistyöhön ja luottamuksellisuuteen toisin kuin julkinen oikeudenkäyntimenettely, jossa osapuolten on alistuttava tuomioistuimen päätökseen ja jossa noudatetaan kontradiktorista periaatetta.

Sovittelulaissa on määritelty sovittelijoiden yleiset kelpoisuusehdot sekä ammattisovittelijoita koskevat erityiset kelpoisuusehdot. Yleisiä kelpoisuusehtoja ovat oikeustoimikelpoisuus ja puhdas rikosrekisteri. Ammattisovittelijoita koskevat kelpoisuusehdot ovat konkreettisempia: vähintään 25 vuoden ikä, korkean asteen ammatillinen koulutus ja todistus sovittelijoiden koulutusohjelman suorittamisesta.

Sovittelijat voivat olla osapuolten itsensä valitsemia, heille suositeltuja tai heidät voi nimittää organisaatio, joka toteuttaa sovittelumenettelytoimintaa. Sovittelija valitaan laatimalla kirjallinen asiakirja eli sovittelumenettelyn toteuttamista koskeva sopimus. Sellaisten riitojen sovittelua, jotka on saatettu tuomioistuimen (välimiesoikeuden) käsiteltäviksi ennen sovittelun aloittamista, voivat hoitaa vain ammattisovittelijat.

Sovittelijan toiminta voi olla joko maksullista tai maksutonta. Sovittelijan työstä aiheutuvat kustannukset jaetaan tasan osapuolten kesken, jolleivät he sovi muuta. Sovittelijana toimiminen ei ole yritystoimintaa. Sovittelutoimintaa toteuttavilla henkilöillä on oikeus harjoittaa myös muuta toimintaa. Laissa on kuitenkin asetettu tiettyjä rajoituksia sovittelijoille. Sovittelija ei voi olla valtion virassa, siviilivirkamies tai kunnan virkamies. Sovittelijalla ei ole oikeutta toimia kummankaan osapuolen edustajana, antaa osapuolille juridista, konsultti- tai muuta apua, eikä antaa julkisia lausuntoja asiasta ilman osapuolten suostumusta. Sovittelija on esteellinen, jos hänellä on välitön tai välillinen sovittelun lopputulosta koskeva intressi tai hän on riidan osapuolen tai osapuolten edustajien sukulainen.

Ammattisovittelija voi olla jäsenenä vain yhdessä sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatiossa. Itsesääntelyorganisaatioilla on oikeus asettaa sovittelijajäsenilleen lisäehtoja. Itsesääntelyorganisaation perustamisen tavoitteena on koordinoida sovittelumenettelyä eri muodoissaan ja alueellisesti. Lisäksi sen tehtävänä on laatia ja yhtenäistää ammattisovittelijoiden toimintaa koskevat standardit ja säännöt sekä itse sovitteluprosessia koskevat menettelytavat. Organisaatio saa itsesääntelyorganisaation statuksen siitä hetkestä lähtien, kun sitä koskevat tiedot on kirjattu sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatioiden valtionrekisteriin. Kyseisen valtionrekisterin ylläpitäminen on sen federaatiotason toimeenpanovaltaa käyttävän viranomaisen tehtävä, jonka Venäjän hallitus on tehtävään valtuuttanut.

Sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatioon on kuuluttava vähintään 100 luonnollista henkilöä, jotka harjoittavat sovittelutoimintaa ammatillisesti, ja (tai) vähintään 20 organisaatiota, joilla on valmius tarjota sovittelupalveluja. Sovittelijoiden työn laadun valvomista varten it-

sesäntelyorganisaation hyväksyttävä Sovittelijoiden eettiset säännöt. Sovittelijat ja sovittelijoiden itsesäntelyorganisaatiot ovat vastuussa asiakkaalle aiheutetuista vahingoista siviililainsäädännössä säädetyllä tavalla.

Sovittelijat voivat ratkaista yksityisoikeudellisia riitoja, kuten yritystoimintaan liittyviä riitoja sekä perhe- ja työoikeudellisia konflikteja. Lain mukaan sovittelumenettely päättyy kirjallisen sovittelusopimuksen laatimiseen. Sovittelusopimus solmitaan kirjallisena ja sen tulee sisältää tiedot osapuolista, riidan kohteesta, toteutetusta sovittelumenettelystä, sovittelijasta ja myös osapuolten sopimista velvoitteista, ehdoista ja niiden täytäntöönpanoajoista.

Sovittelumenettelyn tuloksena syntynyt sovittelusopimus voidaan vahvistaa tuomioistuimessa tai välimiesoikeudessa sovintosopimuksena silloin, kun sovittelumenettely on toteutettu sen jälkeen, kun asia oli jo saatettu tuomioistuimen tai välimiesoikeuden käsiteltäväksi. Sovintosopimuksen vahvistamisessa sovelletaan prosessilainsäädäntöä, välimiesoikeutta ja kansainvälistä kaupallista välimiesoikeutta koskevaa lainsäädäntöä.

Yksityisoikeudellista riitaa koskeva sovittelusopimus, johon on päästy sovittelumenettelyn tuloksena ilman asian viemistä oikeuden tai välimiesoikeuden käsiteltäväksi, on luonteeltaan yksityisoikeudellinen sopimus, jolla asetetaan, muutetaan tai lopetetaan osapuolille kuuluvia oikeuksia ja velvollisuuksia. Oikeuksia, joita on rikottu jättämällä noudattamatta sovittelun tuloksena solmitun sopimuksen ehtoja tai täyttämällä ne epäasianmukaisesti, suojellaan siviililainsäädännössä määritellyin keinoin.

Lain mukaan sovittelumenettely voi kestää enintään 60 päivää. Aikaa voidaan pidentää 180 päivään saakka, jos riita on monimutkainen tai jos asian ratkaisemiseen tarvitaan lisäasiakirjoja. Osapuolten ja sovittelijan on suostuttava määräajan pidentämiseen. Jos sovittelumenettely on aloitettu sen jälkeen, kun riita on jo saatettu tuomioistuinkäsittelyyn, sovittelumenettely saa kestää enintään 60 päivää.

Koostettu "Konsultant plus" -järjestelmän materiaalista.

Venäjän sovittelulain käytännön soveltamisen ongelmia

Jelena Pereplesnina

Venäjän sovittelulain käytännön soveltamiseen liittyy vain oikeastaan yksi ongelma: sitä ei tällä hetkellä sovelleta oikeuskäytännössä.

Karjalan tasavallan korkein oikeus pyysi Venäjän federaation korkeimman oikeuden toimeksiannosta kaikilta Karjalan tasavallan piiri-/kaupunginoikeuksilta vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- saattoivatko asianosaiset vuonna 2011 tuomioistuinten käsittelyyn asioita sovittelumenettelyn toteuttamisen jälkeen?
- oliko tuomioistuimissa sellaisia tapauksia, joissa henkilöt riidan sovittelusopimuksesta huolimatta saattoivat asiansa tuomioistuinkäsittelyyn (sovitteluklausuuli)?
- riitautettiinkö tuomioistuimessa sovittelusopimuksia?
- vaadittiinko tuomioistuimen kautta oikeuksia, joita oli rikottu jättämällä noudattamatta sovittelusopimuksen ehtoja tai täyttämällä ne epäasianmukaisesti?
- ovatko tuomioistuimet tehneet päätöksiä, joissa pakotetaan noudattamaan sovittelusopimusta?
- selvittävätkö tuomioistuimet osapuolille oikeutta tehdä sovintosopimus tuomioistuimessa sovittelumenettelyn tulosten perusteella?
- esiintyikö tapauksia, joissa osapuolet siirtyivät riidan ratkaisemiseksi sovittelumenettelyyn oikeuskäsittelyn aikana?
- millaisiin toimenpiteisiin tuomarit ryhtyvät saadakseen osapuolet tekemään sovintosopimuksen tuomioistuimessa sovittelumenettelyn tulosten perusteella?
- kuinka paljon ja millaisia juttuja koskevia sovittelusopimuksia tuomioistuimet ovat vahvistaneet?
- oliko tapauksia, joissa oikeus ei vahvistanut osapuolten solmimaa sovittelusopimusta?
- nostettiinkö tuomioistuimissa kanteita sovittelijoita vastaan, esimerkiksi vahingonkorvauskanteita sovittelumenettelyn toteuttamisen seurauksena aiheutetusta vahingosta?

Kaikkiin yllä lueteltuihin kysymyksiin saatiin kaikilta 17 piiri-/kaupunginoikeudelta kielteiset vastaukset.

Sovittelulain hyväksymisen yhteydessä tehtiin Venäjän federaation siiviliprosessikoodeksiin (jatkossa SPK) vastaavat muutokset. Kyseiset muutokset edellyttävät tuomareilta seuraavia lain toteuttamiseen liittyviä prosessuaalisia toimenpiteitä:

1. SPK 150 § 1 mom. 5 kohdan mukaisesti valmistellessaan asiaa oikeuskäsittelyä varten tuomari ryhtyy toimenpiteisiin sovintosopimuksen solmimiseksi osapuolten välillä muun muassa sovittelumenettelyn tulosten perusteella. Osapuolilla on oikeus sovittelumenettelyyn missä tahansa oikeuskäsittelyn vaiheessa. Tuomari selvittää osapuolille heidän oikeutensa ratkaista erimielisyydet välimiesoikeudessa ja näistä toimenpiteistä aiheutuvat seuraukset.
2. Aloittaessaan asian käsittelyn tuomioistuimen puheenjohtaja selvittää SPK 172 §:n edellyttämällä tavalla, pysyykö kantaja vaatimuksissaan, hyväksyykö vastaaja kantajan vaatimukset ja haluavatko osapuolet saada asiansa käsittelyn päätökseen tekemällä sovintosopimuksen tuomioistuimessa tai sovittelumenettelyn kautta.
3. SPK 169 § 1 mom. perusteella tuomioistuin voi lykätä asian käsittelyä korkeintaan 60 päivällä molempien osapuolten hakemuksesta, jos ne päättävät ryhtyä sovittelumenettelyyn.

Karjalan tasavallan Kontupohjan kaupunginoikeus ilmoitti kysymyksiin vastatessaan erikseen, että kyseisen tuomioistuimen tuomarit ilmoittavat osapuolille oikeudesta tehdä sovittelusopimus tai sovintosopimus sovittelumenettelyn avulla siinä vaiheessa, kun he tekevät oikeusistuntojen valmisteluvaiheen prosessuaalisia päätöksiä ja selvittävät osapuolille heidän prosessuaalisia oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan.

Näyttää siltä, että saatuaan tuomarin selvityksen oikeudesta sovitte luun osapuolet eivät ole halukkaita ratkaisemaan erimielisyyttään sovittelumenettelyn kautta seuraavista syistä:

- osapuolet eivät useinkaan yksinkertaisesti tiedä, mistä menettelystä on kyse, miten se eroaa tuomioistuimen vahvistamasta sovintosopimuksesta, ja onko sillä joitakin etuja tuomioistuimen vahvistamaan sovintosopimukseen verrattuna,
- selvittäessään osapuolille prosessuaalista oikeutta ratkaista riita sovittelumenettelyn avulla tuomarit eivät käytännössä pystyisi vastaamaan riidan osapuolten kysymykseen siitä, mihin ja kenen puoleen tulee kääntyä, jotta riidan voisi ratkaista sovittelumenettelyn avulla.

Nykyisin tuomioistuimen vahvistamaa sovintosopimusta ennen varsinaista oikeuskäsittelyä pidetään huomattavasti parempana vaihtoehtona verrattuna riidan ratkaisemiseen sovittelumenettelyn avulla. Ensinnäkin, riita-asiaa käsittelevän tuomarin on yksinkertaisempaa se-

littää osapuolille perinteisen tuomioistuimen vahvistaman sovintosopimuksen kaltaisesta prosessivaiheesta ja sen oikeusvaikutuksista, jossa osapuolet voivat sopia itse riidan sopimisehdoista, kuin selvittää osapuolille heidän oikeutensa mennä sinne – tietämättä minne, ja etsiä jonkun – tietämättä kenen – avulla ne sovinnonteossa tarvittavat kompromissiratkaisut, jotka osapuolet voisivat itsenäisesti määritellä tuomioistuinmenettelyssä vahvistetuissa sovintosopimuksen ehdoissa. Jos osapuolet oikeusistunnossa eivät periaatteessa ole valmiita tuomioistuimen vahvistamaan sovintosopimukseen, he eivät myöskään voi saavuttaa sellaista yksimielisyyttä, jota molemmilta osapuolilta vaaditaan oikeuskäsittelyn lykkäyshakemuksen tekemiseksi sovittelumenettelyyn siirtymisen takia ja siirtymiseksi tuomioistuimesta sovittelijan luo.

Toiseksi, huolimatta siitä, että sovittelulain 10 § mahdollistaa välittäjän toiminnan maksutta, näyttää siltä, että tällaiset välittäjän palvelut ovat maksullisia. Jos osapuolille on jo tullut kustannuksia asianajajan palveluista, heitä ei kiinnosta maksaa lisäkuluja maksullisen välittäjän eli sovittelijan tarjoamista palveluista. Jos taas osapuolet, joilla ei ole taloudellisia mahdollisuuksia tehdä sopimusta asianajajan kanssa, ovat tulleet oikeuteen puolustamaan etujaan itse, heillä ei luultavasti ole taloudellisia mahdollisuuksia myöskään maksaa sovittelijan tarjoamasta palvelusta.

Kolmanneksi, tuomioistuimet ovat velvollisia käsittelemään oikeusriidat mahdollisimman nopeasti. Riita-asioiden käsittelyaika on pääsääntöisesti kaksi kuukautta, mikä perustuu sekä SPK:n säännöksiin että federaatiolakiin ”Korvauksista kohtuullisen oikeuskäsittelyajan tai päätöksenantamisajan ylittämisestä”. Tämän vuoksi asian lykkäämistä, jotta osapuolet saisivat aikaa ratkaista riidan sovittelumenettelyssä (60 päivään asti), ei voida pitää oikeutettuna perusteluna prosessin pitkittämiselle. Jos takuut siitä että riita ratkeaa välittäjän avustuksella puuttuvat, tuomioistuinten kohdalla asian säädetty käsittelyaika tällöin varmasti ylittyy. Jos osapuolet sovittelijan käyttämisestä huolimatta eivät saa aikaan sovittelusopimusta, tuomioistuimella säilyy velvollisuus käsitellä asia siihen kohdistuvien vaatimusten osalta ottamalla huomioon kaikki muut prosessilain vaatimukset. Näitä voimia ja aikaa vieviä toimenpiteitä ovat hakemusten käsittely, todisteiden vaatiminen yms. Toisin sanoen kaikki ne prosessitoimet, joista on määrä suoriutua kahden kuukauden käsittelyajassa.

Jos osapuolilla on pienikin aikomus ratkaista riita sopimalla, oikeus antaa niille mahdollisuuden solmia tuomioistuimen vahvistama sovintosopimus. Sen tekemiseen annetaan aikaa muutamasta tunnista muutamaan päivään, eikä se itsessään johda oikeuskäsittelyajan ylittämiseen.

Edellä sanotusta seuraa, että sovittelijoiden (tai sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaavien organisaatioiden) työn on tapahduttava (ainakin ko. federaatiolain käytäntöön soveltamisen alkuvaiheessa) ennen riidan siirtymistä oikeuskäsittelyvaiheeseen. Sen takia on välttämätöntä

saada kaikille kansalaisille tietoa sovittelijoiden (tai sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaavien organisaatioiden) olemassaolosta ja heidän tehtävistään sekä sovittelumenettelyn merkityksestä oikeuden ulkopuolisenä riidanratkaisumenettelynä, joka korvaa tuomioistuinkäsittelyn.

Sovittelulain tavoitteena on keventää tuomioistuinten valtavasta riita-asioiden määrästä johtuvaa kuormitusta, minkä takia sovittelumenettelyn käyttöönottoon liittyvän tiedotuskampanjan tulee tuoda esiin ennen kaikkea sovittelumenettelyn edut verrattuna riitojen tuomioistuinkäsittelyyn.

Sovittelijoiden koulutukseen liittyviä kysymyksiä Venäjällä

Aleksandr Batalin & Pavel Djomin

Venäjällä tuli voimaan 1. tammikuuta 2011 federaatiolaki ”Vaihtoehtoises-
ta riidanratkaisumenetelmästä välittäjän avulla (sovittelumenet-
telystä)”¹, jonka myötä Venäjällä aletaan soveltaa vaihtoehtoista tapaa
ratkaista luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden välisiä siviilioi-
keudellisiin, työ- tai perhesuhteisiin liittyviä riitoja. Kyseistä riidanrat-
kaisukeinoa nimitetään sovittelumenettelyksi (lat. mediatio – välittäjänä
olo). Menettelyllä tarkoitetaan riidan ratkaisemista välittäjän avulla mo-
lempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytämiseksi osapuolten välisen
vapaaehtoisen sopimuksen perusteella. Menettelyn soveltamisesta vas-
taavat osapuolten valitsemat erityishenkilöt eli sovittelijat (lat. mediator
– välittäjä). Sovittelijat ovat puolueettomia luonnollisia henkilöitä, jotka
osapuolet pyytävät välittäjiksi riitojen ratkaisemisessa ja jotka auttavat
löytämään ratkaisun riitaan.²

Sovittelijat eivät siten ole riidan minkään osapuolen edustajia eikä
heillä ole oikeutta tehdä päätöstä riita-asiassa. He auttavat ainoastaan
ratkaisemaan syntyneen riidan. Välittäjät auttavat osapuolia keskustelun
aikana selvittämään heidän tosiasialliset intressinsä ja vaatimuk-
sensa ja löytämään kaikkia konfliktin osapuolia tyydyttävän ratkaisun.

Sovittelumenettelyn tarkoitus on kehittää osapuolten aktiivisuutta,
minkä avulla voidaan välttää pakon käyttöön perustuvat keinot riitojen
ratkaisemisessa. Sovittelumenettelyn tietty epämuodollisuus ja jous-
taavuus antavat riidan osapuolille mahdollisuuden ratkaista syntynyt kon-
flikti oman tahdon mukaisesti nopeasti ja taloudellisesti, mikä nähdäk-
semme lisää vastuullisuutta sovittelusopimukseen kirjattujen ehtojen
noudattamisesta.

Sovittelijan oikeudellisesta asemasta puhuttaessa on mainittava, että
sovittelijan toimintaa voi harjoittaa sekä ammattimaisesti että ei-am-
mattimaisesti. Ei-ammattimaisena sovittelijana voivat toimia henkilöt,
jotka ovat yli 18-vuotiaita, oikeustoimikelpoisia eikä heillä ole rikos-
rekisteriä.³ Ammattimaisena sovittelijana voivat toimia henkilöt, jotka

¹ Federaation laki 27.07.2010 No 193-FZ ”Vaihtoehtoises-
ta riidanratkaisumenetelmästä välittäjän avulla (sovittelumenettelystä)” // Rossijskaja gazeta, No 168, 30.7.2010.

² Sama, 2 §, 3. mom.

³ Federaatiolaki 27.07.2010 No 193-FZ ”Vaihtoehtoises-
ta riidanratkaisumenetelmästä välittäjän avulla (sovittelumenettelystä)” // Rossijskaja gazeta, No 168, 30.7.2010, § 15.

ovat yli 25-vuotiaita ja joilla on korkean asteen ammatillinen koulutus ja jotka ovat suorittaneet Venäjän federaation hallituksen asettamassa järjestyksessä vahvistetun sovittelijoiden koulutusohjelman.

Venäjän opetus- ja tiedeministeriön 14. helmikuuta 2011 antaman määräyksen No 187 "Sovittelijoiden koulutusohjelman vahvistamisesta" mukaisesti 5. maaliskuuta 2011 vahvistettiin ja julkaistiin Sovittelijoiden koulutusohjelma.⁴ Venäjän federaation opetus- ja tiedeministeriö vahvisti oikeusministeriön kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti kyseisen ammatilliseen uudelleenkoulutukseen tähtäävän täydennyskoulutusohjelman, mikä perustui Venäjän federaation hallituksen 3.12.2010 antamaan sovittelijoiden koulutusohjelmaa koskevaan asetukseen No 969. Vahvistamisella tunnustetaan kyseisen oikeudellisen instrumentin tärkeä yhteiskunnallinen merkitys.

Koulutusohjelma kuvastaa sovittelun monitieteistä luonnetta, sen soveltamismahdollisuuksien monipuolisuutta ja sitä, että sovittelijat voivat olla ammattitaidaltaan varsin erilaisten ammattien edustajia. Koulutusprosessi koostuu opintojaksoista. Ohjelman kesto on viisi vuotta, mutta sen voi suorittaa myös lyhyemmässä ajassa. Peruskurssin suorittaminen (120 akateemista tuntia) on pohja ammattimaiselle sovittelulle ja eräänlainen pääsyedellytys seuraaville kursseille.

Ammatillisen tason ylläpitämiseksi ja täydentämiseksi sovittelijan on suoritettava toinen opintojakso "Sovittelu. Sovittelun soveltamisen erityispiirteet" (312 akateemista tuntia). Hänen on hallittava prosessin soveltamisen erityispiirteet eli perehdyttävä sovitteluun muun muassa perhe-, työ- ja liike-elämän riidoissa sekä tuomioistuimissa. Suoritettuaan toisen kurssin osallistuja saa laaja-alaisen sovittelijan pätevyyden.

Opintojakson "Sovittelu. Sovittelijoiden kouluttajien kurssi" (144 akateemista tuntia) suorittaminen antaa oikeuden opettaa sovittelun perusteita korkeakoulutasolla ja sen jälkeisessä koulutuksessa sekä harjoittaa täysimääräisesti sovittelutoimintaa. Sovittelijoiden koulutusohjelma on ammatilliseen uudelleenkoulutukseen tähtäävä täydennyskoulutusohjelma. Sen takia sovittelijoiden koulutusohjelman osallistujat ovat asiantuntijoita, joilla on ylempi ammatillinen korkeakoulutus. Jokaisen kolmen täydennyskoulutusohjelman jälkeen annetaan loppuarvostelu ja todistus täydennyskoulutuksesta. Todistuksen muodon määrittelee organisaatio, joka toteuttaa sovittelijoiden koulutusta (opetusta) Venäjän federaation lainsäädännön mukaisesti.

Tässä artikkelissa on syytä mainita, että Venäjän oikeusministeriön alaisen Oikeusakatemian pohjoisessa (Petroskoin) filiaalinen täydennyskoulutuskeskuksessa voi suorittaa kaikki sovittelijoiden opintojaksot. Keväällä 2012 filiaalissa päättyi ensimmäisen sovittelijaryhmän koulutusohjelman ensimmäinen opintojakso (peruskurssi). Koulutuksen aika-

⁴ Venäjän opetus- ja tiedeministeriön 14. helmikuuta 2011 antama määräys No 187 «Sovittelijoiden koulutusohjelman vahvistamisesta» // Rossijskaja gazeta, No 60, 23.3.2011.

na osallistujat opiskelivat vaihtoehtoisen riidanratkaisumenetelmän perusteita ja sovitteluprosessin periaatteita, tavoitteita ja tehtäviä. Erityistä huomiota ohjelmassa kiinnitettiin yksilöpsykologian ja konfliktologian perusteiden opiskeluun.⁵ Opintojakson aikana jokaisesta tulevasta sovittelijasta laadittiin tarkka psykologinen luonnehdinta, tehtiin alkutestaus ja työstettiin psykologian ja konfliktologian opetusmenetelmiä sovittelijoiden koulutusta varten. Sen lisäksi opittujen taitojen vahvistamiseksi osallistujille järjestettiin käytännön harjoituksia ja ”simulaatioita”, joissa käytettiin videotallennusta.

Perhe-, työ-, talous- ja muihin asioihin liittyvien riitojen ratkaisun erityispiirteisiin tutustumiseksi sovittelijoiden kurssille pyydettiin opettajiksi Karjalan tasavallan korkeimman oikeuden tuomareita ja tuomareiden avustajia, Venäjän oikeusministeriön alaisen Oikeusakatemian pohjoisen filiaalین opettajia ja tasavallan johtavia tiedemiehiä. Pohjoinen (Petroskoin) filiaali on kahden vuoden ajan yhdessä Itä-Suomen yliopiston ja Petroskoin lasten ja nuorten keskuksen kanssa tutustunut projektin ”Sovittelun – sovittelutoiminta Itä-Suomessa ja Karjalan tasavallassa” puitteissa suomalaisten kokemuksiin riitojen ratkaisusta oikeuslaitoksen ulkopuolella.

On myös huomattava, että sovittelijoiden koulutusohjelman ensimmäisen opintojakson toteuttamisaikana Oikeusakatemian pohjoisessa filiaalissa pidettiin kansainvälinen seminaari ”Vaihtoehtoinen riidanratkaisu: kansainväliset kokemukset”, johon osallistuivat Itä-Suomen yliopiston rikos- ja prosessioikeuden professori, Pohjois-Karjalan sovittelutoimiston neuvottelukunnan jäsen Matti Tolvanen ja Pohjois-Karjalan sovittelutoimiston johtaja Leena Sopanen. Ulkomaiset kollegat kertoivat käytännön kokemuksistaan, sovittelijoiden ja oikeusviranomaisten yhteistoiminnasta Suomessa sekä sovittelijan työhön konfliktin osapuolten kanssa liittyvistä ajankohtaisista ongelmista. Oppilaitoksemme jatkaa yhteistyötä Pohjois-Karjalan sovittelutoimiston kanssa.

Sovitteluprosessin tehokkaassa läpiviemisessä tarvittavien tietojen ja taitojen omaksumisen tuloksena ryhmä osallistujia on jo nyt laatimassa Karjalan alueellisen ei-kaupallisen sovittelijayhdistyksen peruskirjaa ja muita oikeudellisia asiakirjoja. Täydennyskoulutuskeskus tukee kaikilta osin tulevia ammattisovittelijoita tiedon levittämisessä sovittelusta, yhteistyökumppaneiden etsinnässä ja yhteistyömekanismien kehittämisessä sovittelijoiden ja valtion sekä kuntien viranomaisten välille. Täydennyskoulutuskeskuksen asiantuntija on esimerkiksi vuotuisessa Karjalan tasavallan kunta- ja kaupunkipiirien alaikäisten asioiden komissioiden puheenjohtajien seminaaritapaamisessa pitänyt esitelmän sovittelusta, mikä herätti aitoa kiinnostusta kuntien virkamiehissä.⁶

⁵ Näitä aiheita kursseilla opettaa biologian kandidaatti, 12 kirjaa psykologiasta kirjoittanut Stanislav Nikolajevitš Tidor.

⁶ A.V. Batalin: Esitelmä ”Venäjän federaatiolain ”Vaihtoehtoisesta riidanratkaisumenetelmästä sovittelijan välityksellä (sovittelumenettelystä)” soveltaminen käytäntöön”

Näyttää siltä, että sovittelijoiden koulutuksessa on tärkeää huolehtia siitä, että välittäjä hallitsee sovitteluprosessin toteuttamisen menettelytavat. Koulutusohjelman suorittamisen jälkeen riitojen, erimielisyyksien ja konfliktien sovittelua koskevat toimenpiteet siirtyvät jatkossa arkitasolta ammattisovittelijan tasolle, jolla sovittelumenettely toteutetaan asianmukaisesti noudattaen sovittelun perusperiaatteita ja menetelmiä sekä allekirjoitetaan sovittelumenettelyn toteuttamista koskeva sopimus ja sitä seuraava sopimus sovittelusta. Tämä auttaa välittäjää toteuttamaan sovittelumenettelyn mahdollisimman objektiivisesti lainsäädännön mukaisesti ja mahdollisimman ammattimaisesti. Sovittelijan pätevyys tarkoittaa tässä tapauksessa käyttökelpoisimpien tapojen ja menetelmien käyttämistä syntyneiden riitojen sovittelussa perustuen sovittelijakoulutuksessa saatuun osaamiseen.

Ammattisovittelijaksi ei voi lain mukaan ryhtyä, jos ei ole suorittanut sovittelijakoulutusta. Tässä näkyy mielestämme lainsäätäjän suora kiinnostus sovitteluinstituution kehittämiseen Venäjällä nimenomaan ammatilliselta pohjalta. Tarkasteltavassa laissa on vaatimuksia, jotka rajoittavat ei-ammattimaisten sovittelijoiden osallistumista sovittelun toteuttamiseen. Vain ammattisovittelija voi toteuttaa sovittelun sellaisissa tapauksissa, joissa riita on jo saatettu tuomioistuimen tai välimies-oikeuden käsiteltäväksi⁷. Tarkasteltavan federaatiolain hyväksymisen yhteydessä tehtiin muutoksia yksittäisiin lakeihin, kuten mainontaa (O reklame) koskevan lain 3 lukuun. Lainkohdan mukaan ei ole sallittua mainostaa sellaisten sovittelumenettelyä toteuttavien sovittelijoiden toimintaa, jotka eivät ole suorittaneet vastaavaa ammattikoulutusta ja joilla ei ole koulutuksesta vastaavan ei-kaupallisen organisaation antamaa todistusta.⁸

Sovittelumenettelyn ja sovittelijoiden koulutuksen tunnettuus Venäjällä liittyy suoraan sovittelumenettelyn kysyntään väestön keskuudessa. Viime aikoina on tehty paljon työtä tiedon levittämiseksi vaihtoehtoisesta riidanratkaisumenettelystä. On kuitenkin huomattava, että on vielä aikaista puhua siitä, että väestö olisi tietoinen menettelyn oikeudellisesta merkityksestä ja kansalaiset luottaisivat sovittelumenettelyyn. Tähän on ennen kaikkea syynä se, ettei Karjalan tasavallassa ole sovittelijoiden muodostamaa ammatillista yhdistystä, minkä takia myöskään sovittelumenettelyn käyttö ei ole laajamittaista.

⁷ Federaatiolaki 27.07.2010 No 193-FZ "Vaihtoehtoisesta riidanratkaisumenetelmästä välittäjän avulla (sovittelumenettelystä)"// Rossijskaja gazeta , No 168, 30.7.2010, mom. 3, § 16.

⁸ Venäjän federaation 27. heinäkuuta 2010 päivätty federaatiolaki No 194-FZ "Muutosten tekemisestä Venäjän federaation yksittäisiin lainsäädäntötoimiin hyväksyttäessä federaatiolakia "Vaihtoehtoisesta riidanratkaisumenetelmästä välittäjän avulla (sovittelumenettelystä)"// Rossijskaja gazeta, No 168, 30.7.2010, § 5.

Sovittelumenettelyn käyttökelpoisuus liike- elämän riidoissa

Vladimir Gurejev

Riitojen ratkaiseminen sovittelun avulla on keino, jota voidaan käyttää ja käytetään useimmissa maissa ja erilaisissa tilanteissa osapuolille sopivan ratkaisun löytämiseksi, jotta tuomioistuinkäsittely yleisissä tuomioistuimissa tai arbitraatituomioistuimissa voitaisiin välttää. Liike-elämän toimijoiden kiinnostus vaihtoehtoiseen riidanratkaisumenetelmään välittäjän avulla on täysin lainalainen ilmiö, joka voi selittyä sovittelun tuomilla eduilla.

Venäjän lainsäädäntö sallii sovittelun toteuttamisen ennen kanteen jättämistä tuomioistuimelle tai oikeusjutun nostamisen jälkeen. Riidan osapuoli ei menetä oikeuttaan viedä asiaa tuomioistuinkäsittelyyn, vaikka se yrittäisikin ratkaista asian ensin välittäjän avulla. Jos osapuolet ovat päättäneet kääntyä sovittelijan puoleen sen jälkeen, kun asia on viety arbitraatituomioistuimeen, heillä on oikeus hakea oikeuskäsittelyn lykkäämistä. Venäjän arbitraatioprosessikoodeksin 158 § 2 ja 7 momentin mukaan tuomioistuimella on oikeus lykätä oikeuskäsittelyä sovittelumenettelyn vuoksi enintään 60 päivää. Asiasta voidaan tehdä myöhemmin sopimus.

Nähdäkseni joissakin tapauksissa sovittelumenettelyn käyttö on sallittua myös tuomioistuinkäsittelyn jälkeisessä täytäntöönpanovaiheessa. Ihannetapauksessa osapuolet jättäessään hakemusta tuomioistuimelle turvautuvat tuomioistuinsovitteluun ja solmittuaan sovittelusopimuksen noudattavat sitä vapaaehtoisesti siten kuin ovat keskenään sopineet. Tuomioistuimen vahvistama sovittelusopimus, joka on sovintosopimuksen eräs muoto, pannaan täytäntöön tarvittaessa pakolla. Tällöin ei ole mielekästä puhua enää sovittelusta, koska toinen osapuoli ei ole kiinnostunut konfliktin päättämisestä.

Muussa tapauksessa voidaan myös ajatella, että riidan osapuolet ovat käyttäneet kaikki lain sallimat keinot yhteisymmärryksen saavuttamiseksi riidan ratkaisussa joko sovittelun avulla ennen tuomioistuinkäsittelyä tai käyttämättä sovittelua. Siitä huolimatta osapuolet ovat kuitenkin saattaneet asiansa tuomioistuinkäsittelyyn, jonka tuloksena ne ovat saaneet tuomioistuimen päätöksen, joka on pantava täytäntöön. Käsittääkseni tuomioistuinkäsittelyn jälkeinen ja tuomioistuimen määräämä sovittelu ei ole mahdollista. Kuitenkin vapaaehtoisuusperiaatet-

ta noudattaen sovittelu täytyy integroida täytäntöönpanovaiheeseen. Täytäntöönpanoviranomaisten hyväksymän sopimuksen tekeminen tuntuu järkevältä juuri tässä vaiheessa, koska osapuolet ratkaisevat itsenäisesti väistämättä syntyvät erimielisyydet esimerkiksi tuomioistuinpäätöksen täytäntöönpanon tavoista ja menetelmistä.

Epäilemättä sovittelumenettelystä on täytäntöönpanovaiheessa kiinnostunut velkojan lisäksi myös velallinen. Velallista motivoi aktiiviseen yhteistyöhön pakkoon perustuvien täytäntöönpanotoimenpiteiden käytön mahdollisuus, joita ovat muun muassa henkilöön ja omaisuuteen kohdistuvat rajoitukset.

Oikeuskäsittelyn jälkeisen sovittelumenettelyn käyttöönoton ja vastaavien lainsäädännöllisten muutosten tekemisen välttämättömyyteen viittaa myös Venäjän oikeusministeriö: "27. heinäkuuta 2010 annetun federaation lain No 193-FZ "Vaihtoehtoisesta riidanratkaisumenetelmästä sovittelijan välityksellä (sovittelumenettelystä)" voimaan tulo 1. tammikuuta 2011 aiheuttaa sen, että on välttämätöntä täydentää Venäjän lainsäädäntöä täytäntöönpanosta vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien kohdalla ohjaamalla täytäntöönpanon osapuolia sovittelumenettelyyn."¹ Tästä voi tehdä sen johtopäätöksen, että sovittelu arvioidaan menetelmäksi, jolla on valtava potentiaali täytäntöönpanossa ja menetellyllä on todelliset kehittämismahdollisuudet tällä osa-alueella.

Kun analysoidaan sovittelun mahdollisuutta liike-elämän riidoissa, on otettava huomioon yritystoimintaan liittyvät erityispiirteet. Tästä näkökulmasta professori Michele de Meo luokittelu sovitteluun suositeltavista tapauksista on mielenkiintoinen. Hänen mielestään sovitteluun sopivat parhaiten asiat, joissa on tarpeen²:

- säilyttää kauppasuhteet ja maine liike-elämässä ja saavuttaa mahdollisimman nopeasti sopimus liikeneuvotteluiden aikana syntyneen riidan tai erimielisyyden ratkaisemiseksi;
- minimoida yleisten tuomioistuin- tai arbitraatiotuomioistuin-käsittelyn aiheuttamat kulut/riskit/negatiiviset seuraukset johdolle;
- välttää suoria liikeneuvotteluja tai oikeuskäsittelyä osapuolten suuren lukumäärän, maantieteellisesti kaukaisen sijainnin, arkaluonteisia asioita koskevien riitojen tai suhteiden, oikeuskäsittelyn teknisten kysymysten monimutkaisuuden taikka ennakoimattomien tilanteiden syntymismahdollisuuden takia;
- solmia toimivat keskinäiset suhteet toisten osapuolten kanssa – tarvitaan "tuore" näkökulma olemassa olevaan ongelmaan, luovaa ajattelua tai vuoropuhelun laadun parantamista;
- löytää ulospääsy umpikujasta;
- saada mukaan henkilö, joka ymmärtää kaupankäynnin ja liike-

¹ Projekti "Pitkäaikainen ohjelma oikeuden päätösten toimeenpanon tehostamiseksi ajalle 2011-2012". http://www.minjust.ru/ru/activity/Venäjän_Oikeusministeriön_sivu_27.3.2012.

² Michele de Meo, Italialais-venäläinen yhteistyö sovittelun alalla ja Italian uusin lainsäädäntö sovittelusta. Treteiskij sud. 2011. No 2 (74), s. 188.

toiminnan erityispiirteitä;

- solmia tai ylläpitää liikesuhteita kumppaneihin tai toimittajiin kompromissien avulla eikä pakottamalla heitä yksipuolisesti oman tahdon mukaisesti;
- salata erimielisyydet ja estää niiden tulo julkisiksi ja
- selvittää konkreettisen asian erityiset piirteet puolueettoman asiantuntijan avulla riidanratkaisun varhaisessa vaiheessa.

Olen täysin samaa mieltä mainitun kirjoittajan kanssa ja käsittelen seuraavaksi joitakin menettelyyn liittyviä erityispiirteitä. Sovittelun luonne oikeuskäsittelyn ulkopuolisena vaihtoehtoisena riidanratkaisumenetelmänä, jolloin puolueeton henkilö yrittää ratkaista syntyneen konfliktin rauhanomaisin keinoin, ei riko osapuolten välisiä vakiintuneita suhteita, minkä vuoksi heillä on mahdollisuus jatkaa kaupallisia suhteitaan. Sovittelumenettelyä suositellaan tilanteissa, joissa muodollinen oikeuden päätös ei auta poistamaan konfliktin todellisia syitä eikä takaa osapuolten etujen toteutumista.

Liike-elämässä sovittelulla on erityinen merkitys johtamisen alalla. Johtamisessa yhä suurempi rooli on yhteistyöhön ja yhteisymmärrykseen perustuvalla johtamistavalla, joka on tullut perinteisen määräävän johtamistavan tilalle.³ Sovitteluun turvaudutaan eri alojen pitkän tähtäimen suunnittelua ja kehitystä koskevissa konflikteissa ja uusimman tekniikan ja teknologian käytön mahdollisten seurausten arvioinnissa.

Sovittelua suositellaan tehokkaana velkojen hoitoon liittyvien ongelmien ratkaisukeinona.⁴ Osapuolet voivat sopia vapaaehtoisesti velan uudelleenjärjestelystä myös ilman kolmatta osapuolta, mutta jos syntyy väärinkäsitys, joka huonontaa liikesuhteita, on välittäjän osallistuminen tarpeen.

Sovittelua on järkevää käyttää yhtiöiden sisäisissä riidoissa, joiden ratkaisemisessa luottamuksellisuus on erityisen tärkeää ja konflikti voidaan ratkaista vahingoittamatta yhtiön mainetta. Tällä sovittelua puoltavalla argumentilla on erityinen merkitys tapauksissa, joissa mainetta koskevat riskit ovat suorassa suhteessa taloudellisiin riskeihin, kuten esimerkiksi julkisissa osakeyhtiöissä.

Sovittelu on tarkoituksenmukaista myös silloin, kun riita johtuu vähäisestä syystä. Osapuolet voivat olla esimerkiksi tunnetasolla eri aaltopituudella tai osapuolet eivät ymmärrä toisen kulttuurin erityispiirteitä.⁵ Joissakin perinteisissä liike- tai oikeuskulttuureissa, esimerkiksi japanilaisessa kulttuurissa, kanteen nostamista pidetään epäeettisenä, jolloin sovittelu on tärkeä vaihtoehtoinen mahdollisuus riidan ratkaisemiseksi.⁶

³ Šamlikašvili T.A. Azbuka mediatsii. Moskova: Nautš.-metod. Tsentr m-tsii i prava. 2011, s. 27.

⁴ Sablin M.T. Vzyskanie dolgov: ot profilaktiki do prinuždenija: praktičeskoe rukovodstvo debitorskoj zadolžennost'ju. Moskova: Wolters Kluwer. 2010, s. 158.

⁵ Gaidajenko Šer N.I. Mediatsija kak sposob razrešenija meždunarodnyh kommertšeskih sporov. Žurnal rossijskogo prava. 2011, No 7, s. 80.

⁶ Michele de Meo, mainittu teos, s. 193.

Päätöksen saamiseen ja täytäntöönpanoon liittyvien lainsäädännöllisten ja taloudellisten hankaluuksien vuoksi sovittelua suositellaan yhdeksi kansainvälisten liike-elämän riitojen ratkaisumenetelmäksi.⁷

On vaikea osoittaa tilanteita, joissa sovittelu ei olisi mahdollista. Ehkä sellaisia tilanteita ei ole. Kannattaa varmaankin puhua tapauksista, joissa menettelyn käyttäminen ei ole tarkoituksenmukaista. Sovittelu on mahdollista vain silloin, kun riidan osapuolet ovat orientoituneita etsimään tulevien (liike)kumppanuussuhteiden molempia osapuolia hyödyttäviä etuja ja pitämään yllä normaaleja eettisiä liikesuhteita. Jos etusijalle sen sijaan nousevat oikeudelliset vaatimukset, sovittelua ei voida käyttää tai sen käyttö ei ole tehokasta.

Asiantuntijoiden mielestä kärjistyneiden (pitkäaikaisten) konfliktien ratkaisemisessa sovittelun käytöstä on vähän hyötyä. Näissä tapauksissa etusijalla ovat juridiset (oikeudelliset) motiivit ja intressit, esimerkiksi omistusoikeuksiin liittyvissä riidoissa ja yrityskaappauksiin liittyvissä konflikteissa, joissa sovittelu sekoitetaan tavalliseen petokseen.⁸

Sovittelun käyttökelpoisuudesta puhuttaessa on ennen kaikkea muis-tettava osapuolten tasavertaisuus. Sovittelu ei ole paikallaan silloin, kun laki suojaa ”heikkoa osapuolta”, joka ei pysty vaadittavalla tavalla puolustamaan oikeuksiaan oikeusprosessin ulkopuolella.⁹ Tällaisessa tapauksessa ”heikolla osapuolella” on oltava puolustaja tai asianajaja, joka puolustaa hänen oikeuksiaan tuomioistuimessa.

Loppupäätelmänä voidaan todeta, että käyttämällä sovittelumenetelyä erillisenä oikeudenkäyntinä edeltävänä riidanratkaisukeinona tai missä tahansa oikeuskäsittelyn vaiheessa voidaan välttää tuomioistuin- ja arbitraatituoimioistuinkäsittelyjen tiukat prosessissädökset, säilyttää liikesuhteet ja pienentää olennaisesti konfliktin ratkaisemisen osapuolille aiheuttamia kustannuksia ja siihen kuluva-aikaa. Näyttää siltä, että nämä ominaisuudet tekevät sovittelusta erityisen houkuttelevan pienille ja keskisuurille yrityksille.

⁷ Gaidajenko Šer N.I., mainittu teos, s. 80.

⁸ Markov S.M. Zarubežnyj i rossijskij opyt vnedrenija mediatsii v sudebnuju sistemu: perspektivy jejo primenenija v sovremennoj Rossii. Filosofija prava. 2010, No 5 (42), s. 102.

⁹ Šamlikašvili T.A. Azbuka mediatsii. Moskova: Nautš.-metod. Tsentr m-tsii i prava. 2011, s. 39.

IV

*Rikosasioiden sovittelu
Venäjällä*

Kokemuksia sovitteluohjelmien toteuttamisesta alaikäisten rikosasioissa Petroskoissa

Svetlana Gladkih

Nuoret joutuvat usein erilaisiin, monesti sekaviin ja monimutkaisiin tilanteisiin ja konflikteihin. Konflikti tai lainrikkomus on nuorille riskinottoa, yhteiskunnan rajojen koettelemista, tapa testata itseään. Konfliktitilanteisiin jouduttuaan suurin osa alaikäisistä ei selviä niistä omin voimin, ei löydä tilanteesta ulospäätä eikä pysty ottamaan vastuuta ja luomaan rakentavia suhteita ympärillä oleviin ihmisiin. Sovitteluohjelmat tarjoavat tukea sellaisten tilanteiden ratkaisemiseen järjestämällä neuvotteluja, joiden kuluessa kärsinyt osapuoli ja syyllinen sopivat konfliktin ratkaisusta.

Petroskoin kaupungin lastenjärjestö Doroga-nuorisoliitto ja Petroskoin kunnallinen Lasten ja nuorten keskus ovat kehittäneet sovitteluohjelmia yhdessä vuodesta 2001 saakka. Alun perin sovitteluohjelmia kehitettiin kouluissa. Moskovassa toimivan restoratiivisen oikeuden keskuksen (Public Center for Legal and Judicial Reform) vuosina 2001–2002 toteuttaman projektin puitteissa Petroskoin oppilaitoksiin perustettiin koulusovittelutoimistoja. Karjala oli yksi kolmesta ensimmäisestä alueesta, joihin sellaisia toimistoja perustettiin. Nyt koulusovittelu on levinnyt laajalti koko maahan.

Vuodesta 2005 lähtien olemme tutustuttaneet Suomen Lasten ja nuorten säätiön tuella oppilaitosten, sosiaalipalveluiden ja lainvalvontaviranomaisten asiantuntijoita kokemuksiin sovitteluohjelmien käytöstä rikosasioissa. Tällöin toteutettiin ensimmäiset sovitteluohjelmat koskien alaikäisten rikoksia, joista saatiin tiedot alaikäisten asioiden komissios-
ta ja sisäministeriön alaikäisten asioiden yksiköistä.

Vuodesta 2008 lähtien Lasten ja nuorten keskuksen sovittelutoimisto on hoitanut tapauksia, jotka ovat käsiteltävinä Petroskoin kaupungin-oikeudessa. Tuomioistuimen ja sovittelutoimiston yhteistyötä säätelee Petroskoin kaupungin-oikeuden ja Lasten ja nuorten keskuksen välinen sopimus.

Sovitellen – sovittelutoiminta Itä-Suomessa ja Karjalan tasavallassa -projektin ansiosta sovitteluohjelmien kehittämisen laatu on noussut uu-

delle tasolle. Projektin osallistujien aloitteesta on perustettu asiantuntijatyöryhmä alaikäisille tarkoitettujen sovitteluohjelmien kehittämiseksi. Työryhmän toimintaan ovat ottaneet aktiivisesti osaa Karjalan tasavallan korkeimman oikeuden varapuheenjohtaja N. I. Kabanen, Petroskoin kaupunginoikeuden tuomari O. V. Paltšun sekä sisäministeriön ja alaikäisten asioiden komission edustajia, minkä ansiosta voidaan luoda restoratiivisen oikeuden järjestelmä, jonka tavoitteena on palauttaa alaikäiset rikoksenteikijät yhteiskuntaan osapuolten välisen sovittelun avulla.

Helmikuussa 2012 allekirjoitettiin Karjalan tasavallan sisäministeriön kanssa yhteistyösopimus, joka säätelee sisäministeriön yksiköiden ja Lasten ja nuorten keskuksen sovittelutoimiston välistä yhteistoimintaa alaikäisten rikoksenteikijöiden sovitteluohjelmien toteuttamisessa. On huomattava, että vastaavia sopimuksia ei tällä hetkellä ole muilla Venäjän alueilla. Rakentavan yhteistyön järjestämisen teki mahdolliseksi Karjalan tasavallan sisäministeriön tutkintahallinnon asiantuntijoiden ja hallinnon päällikön A. V. Gorentsovin henkilökohtainen aktiivinen tuki.

Sovitteluohjelmien kehittämiseksi tehty työ luo edellytykset Kansallisen lapsiasiain toimintastrategian¹ määräysten onnistuneelle toteuttamiselle. Sovittelutoimistojen verkoston kehittäminen ja alaikäisiä rikoksenteikijöitä koskevien sovitteluohjelmien käyttöönotto sisältyvät strategiaan oleellisena osana lapsiystävällisen oikeudenkäytön kehittämistä. Samanlaisia määräyksiä suunnitellaan sisällytettäväksi Karjalan tasavallassa tällä hetkellä valmisteilla olevaan alueelliseen lapsiasiain toimintastrategiaan.

Sovitteluohjelmat (joita kutsutaan myös restoratiivisen oikeuden ohjelmiksi, vahingon sovittamiseksi, rikosasioiden sovitteluksi) ilmaantuvat 1970-luvulla vaihtoehtoisiksi rikosoikeudellisten riitojen ratkaisumuodoiksi. Sovitteluohjelmien perustana ovat konfliktin osapuolten eli uhrin ja rikoksenteikijän keskinäiset neuvottelut. Restoratiivisen oikeuden avainajatus on, että vastuu tehdystä teosta ymmärretään rikoksenteikijän velvollisuutena hyvittää vahinko kärsineelle osapuolelle. Uhrin vaatimien hyvitysten suorittaminen on yksi sovitteluohjelmien päätaavoitteista.

Yksi restoratiivisen oikeuden alkuunpanijoista, norjalainen kriminologi Nils Christie² kirjoittaa siitä, että riita voidaan ymmärtää sen osapuolten omaisuutena. Rikoksen tekemisen jälkeen osapuolet jatkavat elämää samassa yhteisössä, joskus opiskelevat yhdessä ja asuvat samalla alueella. Heidän täytyy puhua siitä, miten he jatkossa toimivat yhdessä. Riidan osapuolet ovat tässä mielessä parhaita asiantuntijoita sen suhteen, mitä he tarvitsevat jatkaakseen normaalia elämää.

¹ Presidentti Vladimir Putinin ukaasilla No 761 vahvistettu Kansallisen lapsiasiain toimintastrategia vuosille 2012-2017, 1.6. 2012.

² Nils Christie. Conflicts as Property. Sähköinen julkaisu venäjäksi restoratiivisen oikeuden keskuksen verkkosivulla <http://sprc.ru/?p=384>.

Sovitteluohjelmissa paino ei ole itse rikoksessa vaan siinä, miten sen seuraukset korjataan ja miten voidaan estää saman toistuminen vastaisuudessa. Uhreille on tärkeää, ettei heidän tarvitse pelätä kadulla tai koulussa, missä he voivat tavata rikoksentehtijän, jolla nyt on hankaluuksia poliisin kanssa. Toisaalta teini-ikäiset rikolliset puhuvat siitä, että heitä hävettää tehty rikos, mutta he eivät tiedä, kuinka voivat pyytää anteeksi ja sovittaa rikkomuksensa. On myös paljon sellaisia nuoria, jotka puolestaan ylpeilevät tehdyllä rikoksella. Heidän mielestään rikosten tekeminen on ”siistiä” ja vain parantaa heidän asemaansa muiden rikollista toimintaa harrastavien ikätovereiden keskuudessa.

Lainvalvontaviranomaiset eivät voi ratkaista mainittuja ongelmia ilman yhteiskunnan apua, ilman restoratiivisen lähestymistavan käyttöä. Sovitteluohjelmat eivät korvaa poliisin ja tuomioistuimen työtä, vaan ne tavoittelevat yleistä päämäärää, jonka vuoksi oikeusjärjestelmä on luotukin eli rikollisuuden vähentämistä, turvallisuuden tason nostamista ja kansalaisten turvallisuuden säilyttämistä.

Herää kysymys, millaiset rikosasiat sopivat sovitteluohjelmiin. Petroskoin kaupunginoikeuden ja Karjalan tasavallan sisäministeriön välisiin sopimuksiin³ sisältyvät seuraavat rajoitukset: syytettyä ei ole vangittu eikä rikos liity tappoon, raiskaukseen tai huumebisnekseen. Muita rajoituksia sovitteluohjelmien käytölle ei ole. Työmme on käytännössä osoittanut, että rikoksen törkeysaste tai se, että rikosvastausta ei voi vapautua osapuolten sovinnon perusteella taikka rikoksen osapuolten asema rikosprosessissa eivät ole sovitteluohjelman käyttöä estäviä tekijöitä. Se, että on olemassa kärsinyt osapuoli ja syytetty tunnustaa osallisuutensa lainrikkomukseen, riittää sovitteluohjelman käynnistämiseen.

Sovitteluohjelman ohjaajan erityisasema on siinä, että hän ei suorita tutkintaa eikä selvitä osapuolten syyllisyyttä. Yksi ohjaajan perustehtävistä on turvata fyysisesti ja psykologisesti turvallinen tilanne, jossa tapaamisen osanottajat voivat keskustella pelkäämättä ja ilman pelkoa siitä, että heidän sanojaan voidaan käyttää heitä vastaan.

Vapaaehtoisuuden ja luottamuksellisuuden periaatteet ovat voimassa koko ohjelman ajan. Osapuolet voivat kieltäytyä osallistumasta minä hetkenä tahansa, mikä auttaa heitä tajuamaan päätöstensä itsenäisyyden ja vastuullisuuden. Usein tällainen lähestymistapa tuntuu rikoksentehtijästä ja uhrista epätavalliselta. Ihmiset ovat tottuneet tapaan, jolla lainvalvontaviranomaiset reagoivat rikoksiin, eivätkä he myöskään tiedä, että heillä itsellään on mahdollisuus vaikuttaa tilanteeseen. Sen vuoksi on tärkeää, että ohjelman osanottajat ymmärtävät täysin sen erityislaadun ja pystyvät asettumaan heille uuteen asemaan.

Sovitteluohjelmia voidaan tarjota toistuvasti, vaikka osapuolet olisivat ensimmäisellä kerralla kieltäytyneet. Joissakin tapauksissa on vält-

³ Ks. liite 5.

tämätöntä, että ohjelmaa ehdottaa nuorelle tuttu ihminen, johon hän luottaa. Alustavissa tapaamisissa ja sovittelutapaamisissa voi olla mukana ihmisiä nuoren lähipiiristä, jotka voivat tukea osapuolia tilanteen ratkaisemisessa.

Kokemuksia sovittelutoimiston käytännön työstä

Tapahtumien kulku: Alkoholin vaikutuksen alaisina olleet teini-ikäiset hyökkäsivät juopuneen miehen kimppuun, hakkasivat ja ryöstivät hänet. Tapaus tuli sovittelutoimistoon Petroskoin kaupunginoikeudesta. Sosiaalikeskukseen erikoistunut tuomarin avustaja antoi sovittelutoimistolle osapuolten yhteystiedot. Sovitteluohjelmien ohjaaja soitti yhden nuoren isälle. Vasilin (nimi muutettu) isä ilmaisi kiinnostuksensa siihen, että poika sovittaisi rikkomuksensa, mutta ei antanut suostumustaan hänen osallistumiselleen ohjelmaan. Tämän jälkeen tuomarin avustaja tapasi Vasilin äidin ja pyysi ohjaajaa ehdottamaan ohjelmaa perheelle vielä kerran. Toisessa keskustelussa Vasilin isä vahvisti, ettei hän vastusta pojan osallistumista ohjelmaan. Puhelinkeskustelussa ohjaajan kanssa Vasilin antoi oman suostumuksensa. Myös uhri suostui tapaamiseen sovitteluohjelman ohjaajan kanssa.

Jos osapuolet suostuvat osallistumaan sovitteluohjelmaan, sovittelija (sovittelun ohjaaja) tapaa erikseen kunkin osapuolen. Tapaaminen rikoksentekijän kanssa järjestetään ensimmäisenä, jotta uhria ei traumatisoitaisi uudelleen jos käykin niin, että rikoksentekijä kieltäytyy sovittelusta.

Alustavassa tapaamisessa rikoksentekijän kanssa arvioidaan vaihtoehtoisia hyvittämistapoja (vahingonkorvaus, anteeksipyyntö, tapaamiset kärsineen osapuolen kanssa) ja mahdollisuuksia rikoksentekijän käytöksen parantamiseen. Tällä tarkoitetaan muutoksia nuoren vapaaajan käyttöön ja tarpeen mukaan arvioidaan kuntouttavia tai ehkäiseviä toimenpiteitä. Joskus selviää, että nuorella on sosiaalisia ja psykologisia ongelmia, ja sen vuoksi kuntoutusohjelma voi alkaa jo ennen sovittelutapaamista.

Alustavissa tapaamisissa kärsineen osapuolen kanssa ohjaajan tehtävänä on kuunnella tunteita ja vaatimuksia sekä etsiä mahdollisia vaihtoehtoja, joilla rikoksentekijä voisi hyvittää vahingon. Rikoksen seuraukset uhrille eivät merkitse vain aineellisia menetyksiä, vaan usein turvallisuudentunteen menettämistä, kommunikointivaikeuksia toisten ihmisten kanssa, kyvyttömyyttä kertoa kenellekään omista tunteista, kysymyksiä, joihin ei ole vastauksia ("miksi minä?", "voiko tämä toistua?") jne.

Petroskoissa toteutetuissa sovitteluohjelmissa on ollut tapauksia, joissa uhrit ovat kieltäytyneet aineellisista vahingonkorvauksista. Heille on ollut tärkeää, että rikoksentekijä tunnustaa aiheuttamansa vahingon ja he itse saavat vastauksia kysymyksiinsä ja sosiaaliset suhteet ennalleen. Kohtuuttomiin vaatimuksiin rikoksentekijöille emme ole törmänneet, jos

ei oteta lukuun ensimmäisiä emotionaalisia mielenilmauksia kuten ”hänet on erotettava koulusta”.

Alustavissa tapaamisissa ohjaaja arvioi yhdessä osapuolten kanssa heidän mahdollisuutensa ratkaista tilanne.

Kokemuksia sovittelutoimiston käytännön työstä

Alustava tapaaminen rikoksenteikijän kanssa. Alustavassa tapaamisessa Vasili ilmaisi olevansa erittäin huolestunut rikokseen osallistumisensa mahdollisista seurauksista. Hän esitti toivomuksen rikoksen sovittamisesta. Hän kertoi, että oli ansainnut rahaa, jolla suunnitteli korvaavansa vahingot uhrille, mutta pelkäsi tämän reaktiota eikä tiennyt, miten kohtaisi tämän. Vasili kertoi myös, että oli pystynyt ratkaisemaan jotkin ongelmat itsenäisesti puoli vuotta ennen asian tuloa oikeuden käsittelyyn: häntä ei erotettu koulusta, hän sai kuntoon suhteet vanhempiinsa, eikä pitänyt yhteyttä porukkaan, jolle tämä rikos ei ollut ensimmäinen laatuaan.

Alustava tapaaminen uhrin kanssa. Ivan (nimi muutettu) kertoi, että tapahtumasta oli jo aikaa eikä hän kärsinyt kovasti. Yksi rikoksen seurauksista oli se, että hän tunsu syyllisyyttä läheistensä edessä, jotka hänen hakkaamisensa oli pelästyttänyt. Hän oli pahoillaan siitä, että oli päihtynyt. Ivan kertoi ohjaajalle, että häntä harmitti puhelimen varastaminen. Vaikka hän tarvitsikin rahaa uuden puhelimen ostoon, hän ei uskonut saavansa sitä.

Sovittelutapaamiseen osapuolet tulevat kertomaan riidan seurauksista ja kuuntelemaan toistensa tunteita sekä arvioimaan, mitä on tarpeen tehdä tilanteen ratkaisemiseksi. Tapaamisessa ihmiset saavat mahdollisuuden kuunnella, mitä toinen ihminen ajattelee: uhri saa kertoa omista tunteuksistaan ja rikoksen seurauksista ja rikoksenteikijä saa ottaa vastuun teoistaan.

Osapuolet kertovat suhtautumisestaan tilanteeseen, siitä, miten se on vaikuttanut heidän elämäänsä. Niinpä ongelma ikään kuin erotetaan ihmisestä, ”ongelma on ongelma”⁴. Usein molemmat osapuolet myöntävät, että ajattelevat, ettei ”toisella ole kaikki kohdallaan”. Seurausten pohdittaminen ja ongelman ratkaiseminen antavat sekä rikoksenteikijälle että uhrille voimia muutosten tekemiseen elämässään.

Yhteisessä tapaamisessa osapuolet käsittelevät kolmea kysymystä: mitä on tapahtunut, miten asia ratkaistaan ja mitä tehdään, jotta tilanne ei toistuisi. Vahingonkorvauksena nuoret voivat korjata sen, mitä ovat rikkoneet, tai hankkia rahaa, jolla korvaavat vahingon. Jos vanhemmat auttavat korvaamisessa, tapaamisissa sovitaan jonkinlaisesta korvauksesta vanhemmille, esimerkiksi kotitöistä.

⁴ Winslade J., Monk G. Narrative Mediation: A New Approach to Conflict Resolution. Moskova.: Public Center for Legal and Judicial Reform, 2009.

Kokemuksia sovittelutoimiston käytännön työstä

Sovittelutapaamisessa osapuolet kertoivat, mitä oli tapahtunut ja mitä seurauksia kullekin oli aiheutunut. Vasili pyysi Ivanilta anteeksi tekoaan ja tarjoutui korvaamaan vahingon ansaitsemillaan rahoilla. Ivan suostui tähän.

Seuraavassa tapaamisessa allekirjoitettiin sovittelusopimus ja vahinko korvattiin. Sovittelutoimisto välitti sovittelusopimuksen ja vahingonkorvausaikataulun Petroskoin kaupunginoikeudelle. Oikeusistunnossa osapuolten tekemä sovinto otettiin huomioon. Vasilille määrättiin rangaistus, johon ei sisällynyt vankeusrangaistusta.

Jos osapuolet ovat päätyneet sovittelutapaamisessa sovintoon ja allekirjoittaneet sovittelusopimuksen⁵, ohjaaja välittää kopion sopimuksesta ja vahingon korvaamisen todentamiseksi tarvittavat aineistot tuomioistuimeen tai sisäministeriöön. Jos osapuolet eivät pääse sovintoon, sovittelutoimisto ilmoittaa myös tästä tuomioistuimelle tai sisäministeriölle.

Alaikäisten rikosasioiden sovitteluohjelmien toteuttamisjärjestelmä Karjalan tasavallassa on muotoutumisvaiheessaan. Tällä hetkellä sovittelutoimistoon lähetettävien asioiden määrä Petroskoissa on alle 30 tapausta vuodessa. Vertailun vuoksi: suomalaiset kollegamme Pohjois-Karjalan sovittelutoimistossa hoitavat 500 sovittelua vuodessa, eivätkä yksistään lasten tekemiä lainrikkomuksia vaan myös täysi-ikäisten rikosasioita.

Sovitellen – sovittelutoiminta Itä-Suomessa ja Karjalan tasavallassa -projektin tulokset antavat meille aiheen suhtautua myönteisesti sovitteluohjelmien tulevaisuuteen Karjalassa. Saatu yhteistoimintakokemus antaa hyvät perusedellytykset yhteistyölle kansalliseen lapsiasiain toimintastrategiaan sisältyvien määräysten toteuttamisessa. Lähitulevaisuuden päätehtävä on siirtyä sovitteluohjelmien piloteista systemaattisen yhteistyön järjestämiseen. Yksi lähiajan suunnitelmista on sovittelutoimistojen verkoston luominen Karjalan tasavallan piireihin.

⁵ Ks. liite 4.3.

Sovittelun tulosten hyödyntämismahdollisuudet rikosasioden käsittelyssä yleisissä tuomioistuimissa

Paltšun Olga

Venäjällä hyväksyttiin 7.7.2010 federaatiolaki vaihtoehtoisesta riidanratkaisumenettelystä sovittelijan välityksellä (sovittelumenettelystä), joka tuli voimaan 1. tammikuuta 2011. Federaatiolailla säännellään sovittelumenettelyn soveltamista riitoihin, jotka perustuvat yksityisoikeudellisiin sekä työ- ja perhe-elämän riitoihin liittyviin oikeudellisiin suhteisiin. Jos riidat perustuvat muihin suhteisiin, kyseistä federaatiolakia sovelletaan sellaisten riitojen sovitteluun vain niissä tapauksissa, joista säädetään federaatiolaeilla.

Mainitun vaihtoehtoista riidanratkaisua koskevan federaatiolain ja rikoslain säännösten analyysin perusteella voidaan tehdä johtopäätös, että laki ei varsinaisesti sääntele, mutta se ei myöskään suoraan kiellä sovittelun tulosten (esimerkiksi sovitut toimenpiteet aiheutetun vahingon hyvittämiseksi ja aiheutetun vahingon korvaamiseksi, sovittelusopimus) soveltamista rikosprosessiin. Puuttumatta itse sovittelumenettelyyn arvioin lyhyesti sitä, millä tavalla sovittelumenettelyn tuloksia voidaan käyttää ja miten niitä käytetään Petroskoin kaupunginoikeudessa rikosasioden käsittelyssä.¹

On huomattava, että sovittelumenettelyssä solmitun sopimuksen seuraamukset riippuvat ennen kaikkea tehdyn rikoksen törkeysasteesta. Ensinnäkin yksityissyytteen alaisten rikosten (kunnianloukkaus, lievä pahoinpitely, lievän terveydellisen haitan aiheuttaminen) käsittely on lopetettava, jos niissä saadaan aikaan Venäjän rikosprosessikoodeksin (RPK) 20 § 2 momentin mukainen sovinto.² Määräävänä tekijänä on ni-

¹ Restoratiivisen oikeuden ohjelmien toteuttamismenettely Petroskoin kaupunginoikeuden ja restoratiivisen oikeuden ohjelmia toteuttavan tahon yhteistyönä on esitelty liitteessä 5. (Toim. huom.)

² RPK 20 §. Syytemenettelyn muodot: 1. Tehdyn rikoksen luonteesta ja törkeysasteesta riippuen syytemenettely, mukaan lukien syyte tuomioistuimessa, toteutetaan yleisessä, asianomistaja-perusteisessa tai yksityisessä syytemenettelyssä.

2. Venäjän federaation rikoskoodeksin 115 § 1 momentissa ja 116 § 1 momentissa säädetty rikokset ovat yksityissyytteen alaisia rikoksia, jotka tulevat vireille vain asianomistajan tai tämän laillisen edustajan hakemuksesta, pois lukien tämän pykälän neljännessä momentissa mainitut tapaukset. Rikosasian käsittely on lopetettava asianomistajan ja syytetyn päästyä sovintoon. Sovinnon teko on mahdollista ennen kuin tuomioistuimen jäsenet ovat poistuneet neuvotteluhuoneeseen pitämään päätösneuvottelun.

menomaan sovinto (ei vahingon hyvittäminen). Niinpä sovittelumenettely tässä tapauksessa on ehdoton peruste rikosprosessin lopettamiselle riippumatta sopimukseen sisältyvistä vahingonkorvausehdoista.

Toiseksi, lievien ja keskitörkeiden asianomistajarikosten tai virallisen syytteen alaisten rikosten käsittely voidaan Venäjän rikoskoodeksin 76 §:n³ ja rikosprosessikoodeksin 25 §:n⁴ perusteella lopettaa, jos osapuolet pääsevät sovintoon. On huomattava, että uhrille suoritettu vahingonkorvaus on ehdoton edellytys silloin, kun tehdään päätös asian käsittelyn lopettamisesta.

Kolmanneksi, törkeissä ja erittäin törkeissä rikoksissa sekä myös muissa rikoksissa, joihin syyllistyneellä tekijällä on rikosrekisteri (lukuun ottamatta asianomistajarikoksia, joista oli puhe aiemmin) syytetyt osallistumista sovittelumenettelyyn voidaan pitää vain rangaistusta lieventävänä seikkana, joka on todisteena katumisesta, aikeesta korvata aiheutettu vahinko yms. Vaikka asianomistajalla ei olisikaan vaatimuksia tekijää kohtaan, näiden rikosten tutkintaa ei voi lopettaa.

Mielestämme säädös uhrille jo suoritetusta vahingonkorvauksesta silloin, kun tehdään päätös asian käsittelyn lopettamisesta, on tietynlaisista muotovaatimuksista johtuen tehoton alaikäisten asioiden käsittelyssä. Yleensä alaikäisellä ei ole varaa vahingonkorvaukseen. Huolimatta oikeuden ulkopuolisen riidanratkaisun tuloksena syntyneestä sopimuksesta, jonka mukaan vahingonkorvaus suoritetaan vaiheittain tietyn ajan kuluessa oikeuskäsittelyn jälkeen tai vahinko hyvitetään muulla tavalla, Venäjän rikoskoodeksin 76 § perusteella rikosasian käsittelyä ei voi lopettaa, koska oikeuskäsittelyn hetkellä vahinkoa ei ole korvattu. Kaikissa kolmessa mainitsemaani tapauksessa on siis kyse tuomiois-

3. Venäjän federaation rikoskoodeksin 131 § 1 momentissa, 132 § 1 momentissa, 137 § 1 momentissa, 138 § 1 momentissa, 139 § 1 momentissa, 145 §:ssä, 146 § 1 momentissa ja 147 § 1 momentissa säädetty rikokset ovat asianomistajarikoksia, jotka tulevat vireille vain asianomistajan tai tämän laillisen edustajan ilmoituksesta. Rikosasian käsittelyä ei voi lopettaa asianomistajan ja syytetyt tekemän sovinnon seurauksena lukuun ottamatta tämän koodeksin 25 §:ssä säädettyjä tapauksia.

4. Tutkintaviranomaisen päällikkö, varsinaista esitutkintaa tekevä tutkija sekä suppeaa esitutkintaa tekevä tutkija syyttäjän suostumuksesta käynnistävät rikosasian tutkinnan mistä tahansa tämän pykälän toisessa ja kolmannessa momentissa mainitusta rikoksista myös silloin, kun asianomistajan tai tämän laillisen edustajan ilmoitus puuttuu, jos kyseinen rikos on kohdistunut henkilöön, joka riippuvaisen asemansa tai avuttomuutensa takia tai muista syistä ei kykene puolustamaan oikeuksiaan ja laillisia etujaan. Muihin syihin lasketaan kuuluvaksi myös tapaukset, jolloin rikoksen on tehnyt henkilö, josta ei ole tietoa.

5. Rikoksia, joita ei ole mainittu tämän pykälän toisessa ja kolmannessa momentissa, pidetään yleisen syytteen alaisina rikoksina.

³ RK 76 §. Vapauttaminen rikosoikeudellisesta vastuusta asianomistajan kanssa tehdyn sovinnon yhteydessä: Henkilö, joka on ensimmäisen kerran tehnyt lievän tai keskitörkeän rikoksen, voidaan vapauttaa rikosoikeudellisesta vastuusta, jos hän on tehnyt sovinnon asianomistajan kanssa ja korvannut tälle aiheutuneen vahingon.

⁴ RPK 25 §. Rikosasian tutkinnan lopettaminen osapuolten tehtyä sovinnon: Tuomioistuin, varsinaista esitutkintaa tekevä tutkija tutkintaviranomaisen päällikön suostumuksesta tai suppeaa esitutkintaa tekevä tutkija syyttäjän suostumuksesta voi asianomistajan tai tämän laillisen edustajan hakemuksen pohjalta tehdä päätöksen rikosasian tutkinnan lopettamisesta sellaisen henkilön osalta, jota epäillään tai syytetään lievän tai keskitörkeän rikoksen tekemisestä Venäjän RK 76 §:ssä säädettyissä tapauksissa, jos tuo henkilö on tehnyt sovinnon asianomistajan kanssa ja korvannut tälle aiheutuneen vahingon.

tuimen ulkopuolella tapahtuvan sovittelun käytöstä, minkä seurauksena oikeuskäsittelyn hetkellä on saatu aikaan sovinto ja vahingonkorvaus. Herää kysymys, voidaanko pienissä ja keskitörkeissä rikoksissa käyttää tuomioistuimen ulkopuolella saavutetun sovittelun tulosta, jos osapuolet ovat päässeet sopimukseen vahingonkorvauksesta tietyn ajan kuluessa tai vahingon hyvittämisestä muulla tavalla.

Kyseinen seikka voidaan tietysti ottaa huomioon rangaistusta lieventävänä seikkana. Selvitystemme mukaan Suomessa kuitenkin tällaiset sopimukset ovat perusteena syyttämättä jättämisspäätökselle. Nähtävästi tässä tapauksessa on pakko ottaa huomioon olemassa olevat tosiasiat: suomalaisten kollegojen antamien tietojen mukaan Suomessa 90 % sopimuksista saadaan pantua täytäntöön, kun taas Venäjällä rikoksenteikijät jättävät usein noudattamatta paitsi sopimuksen myös tuomioistuimen asettamat velvoitteet.

Kiinnostavin tapa käyttää sovittelun tuloksia näyttäisi tässä yhteydessä olevan sellainen menettely, jossa rikosvastuusta vapautuminen olisi suoraan sidoksissa tehdyn sopimuksen ehtojen noudattamiseen. Nähdäksemme sellainen on mahdollista vain yhdessä tapauksessa eli silloin, kun käsitellään alaikäisten rikosasioita, joissa määrätään kasvatuksellisia pakkotoimenpiteitä.

Tämän säännöksen ydin on siinä, että rangaistuksen sijaan aiemmin rikokseen syyllistymättömään alaikäiseen, joka on tehnyt lievän tai keskitörkeän rikoksen, sovelletaan kasvatuksellisia toimenpiteitä ja hänelle määrätään tiettyjä velvoitteita. Venäjän rikosprosessikoodeksin 427 § 5 momentin mukaisesti tapauksissa, joissa nämä vaatimukset jätetään systemaattisesti noudattamatta, päätös rikosasian keskeyttämisestä voidaan kumota, jolloin rikoksen tutkintaa jatketaan ja teosta voidaan määrätä rangaistus.

Alaikäisen osallistuminen sovittelumenettelyyn sallii siten tuomioistuimen (noudattaen muita lain määräämiä ehtoja) päättää alaikäisen vapauttamisesta rikosvastuusta ja velvoittaa hänet vahingonkorvaukseen solmitun sopimuksen mukaisesti. Jos sopimuksen ehtoja ei noudateta, päätös rikosasian tutkinnan lopettamisesta voidaan kumota.

Juuri tällainen menettely tuomioistuimen ulkopuolella tapahtuvan riidanratkaisumenettelyn tulosten käyttämisessä voimassa olevan rikos- ja rikosprosessikoodeksin säännökset huomioiden näyttää tehokkaimalta sekä uhrin etujen puolustamisen että uusien rikosten ennaltaehkäisyn kannalta.

Alaikäisiä koskevien konfliktien käsittely viranomaisyhteistyönä

Diana Jevstignejeva

Alaikäisten asioiden ja oikeusturvan komissiot ovat kollegiaalisia ja vaikiintuneita toimielimiä. Alaikäisten syrjäytymisen ja rikollisen käyttäytymisen ehkäisemistä koskevan federatiivisen lain (Zakon ob osnovah sistemy profilaktiki beznadzornosti ja pravonarushenij nesovershennoletnih) mukaan komissioiden toimivaltaan kuuluvat alaikäisiin kohdistettavat toimenpiteet, jotka on määritelty Venäjän federaation lainsäädännössä ja Venäjän federaation subjektien lainsäädännössä.

Alaikäisten asioiden ja oikeusturvan komissioiden toiminnan organisoinnista annetun Karjalan tasavallan lain 6 §:ssä määritellään ne alaikäisiä koskevat asiakategoriat, joita komissiot käsittelevät. Komissiot käsittelevät muun muassa sellaisten alaikäisten asioita, jotka ovat syylistyneet Venäjän rikoskoodeksissa säädettyihin yhteiskunnallisesti vaarallisiin tekoihin ennen rikosvastuunsa saavuttamista tai jotka ovat tehneet muita yhteiskuntajärjestyksen vastaisia tekoja.

Näiden asiakategorioiden käsittelyssä on mahdollista soveltaa sovittelumenettelyssä käytettäviä restoratiivisia toimintatapoja. Analysoitaessa rikostutkinnan aloittamatta jättämispäätöksiä (Venäjän rikosprosessikoodeksi 24 § 1 mom. 2 kohta), jotka perustuvat siihen, että tekijä ei ole saavuttanut rikosvastuutaan, voidaan todeta, että niissä esiintyvät rikokset ovat pääsääntöisesti varkausrikoksia tai tappeluita. Varkausrikoksissa ei tosin useinkaan ole kyse yksityishenkilöiltä varastamisesta vaan siitä, että alaikäiset varastavat suurista kaupoista esimerkiksi makeisia, marmeladia tai pähkinöitä. Tavaroita varastellaan myös varsin paljon koulussa.

Jos arvioidaan sovittelumenettelyn hyväksikäyttöä komission käsittelemissä asioissa, niin sen käyttöä hankaloittaa huomattavasti se, että alaikäisen lainvastaisen teon tekoajankohdasta kyseisen asian käsitteilyajankohtaan ehtii kulua aikaa kahdesta kuukaudesta puoleen vuoteen. Vastaavasti kun kyseessä on alaikäisen tekemän rikosasian käsittely, niin aineiston saapuminen komission käsiteltäväksi kestää tekohetkestä puolesta vuodesta puoleentoista vuoteen. Tuona aikana nuori ehtii ikään liittyvien psykologisten ominaisuuksiensa vuoksi elää kokonaisen elämän, kun taas me aloitamme puolen vuoden – vuoden kuluttua selvittää

tapahtunutta, etsiä syitä ja olosuhteita, jotka ovat mahdollistaneet teon tekemisen.

Alaikäisen kanssa tehtävän työn tulee alkaa siitä hetkestä, kun ”ongelma” paljastuu. Siitä hetkestä lähtien tulee myös hyödyntää sekä sovittelumenettelyä että nuoriso-oikeuden menettelytapoja. Ennen oikeuteen tai komission istuntoon menemistä alaikäisen on käytävä läpi kuntoutusohjelma.

Millaisia ovat alaikäisten syrjäytymistä ja rikollisuutta ehkäisevien viranomaisten mahdolliset yhteistyömuodot restoratiivisessa sovittelussa?

Jos konflikti on tapahtunut laitolosuhteissa, kuten koulussa, lastenkodissa tai harrastus- ja kerhotoiminnassa, ensisijaisesti opettajien ja ohjaajien tehtävänä on aloittaa toimet restoratiivisen sovittelumenettelyn toteuttamiseksi. Tätä varten pitää opettajilla ja ohjaajilla luonnollisesti olla käsitys sekä itse menettelystä että asiantuntijoista, jotka voivat auttaa asiassa. Tämä on tehtävä numero yksi. Muutamia vuosia sitten kunnallisessa opetustoimessa toteutettiin projekti, jossa koulutettiin opettajia perustamaan sovittelua hoitavia toimipisteitä kouluihin. Perussyyn siihen, miksi nämä keskuksat eivät ole vakiintuneet kouluihin, on se, että koululle on annettu niin paljon tehtäviä, ettei se enää voi niitä toteuttaa. Käsitykseni mukaan on käytettävä toista keinoa: oppilaitoksille on tiedotettava jatkuvasti jo kaupungissa olevista mahdollisuuksista hyödyntää kyseistä toimintatapaa. Tiedottamistoimintaa on jatkettava niin kauan, että toiminto automatisoituu sellaiseksi, että ongelman ilmaantuessa osataan välittömästi soittaa asiantuntijalle.

Jos asiaa käsittelevät lainvalvontaviranomaiset, restoratiivisen sovittelun käyttömahdollisuuksista puhuminen on jo hankalampaa. Virastojen omat määräykset ja asetukset eivät anna mahdollisuutta kovin tiiviiseen yhteistyöhön. Lainvalvontaviranomaisten järjestelmä on hyvin suljettu muilta toimijoilta, jotka pyrkivät ehkäisemään ennalta nuorten ongelmia. Parhaassakin tapauksessa näemme tutkintaprosessin aikana alaikäistä koskevan virka-apupyynnön, mutta siitäkään ei selviä, onko lapsi epäilty, asianomistaja vai todistaja. Toisena tehtävänä on motivoida lainvalvontaviranomaisten edustajat suorittamaan heille mahdollisesti vähemmän ominaisia tehtäviä, kuten antamaan esimerkiksi sosiaalista, psykologista tai kuntouttavaa apua alaikäiselle lainrikkojalle. Tämän tehtävän toteuttaminen edellyttää samanlaista selkeän toimintamallin kehittämistä kuin kouluissa ja muissa laitoksissa. Tässä tapauksessa se on kuitenkin vahvistettava federatiivisella lainsäädännöllä tai viraston omilla määräyksillä.

Lastensuojelukomissiot ovat alaikäisten syrjäytymisen ja rikollisen käyttäytymisen ehkäisemistä koskevan federatiivisen lain mukaan toimielimiä, jotka koordinoivat alaikäisten syrjäytymisen ja rikollisuuden ennalta ehkäisyä harjoittavien toimijoiden työtä. Yksi tavoite, jonka olemme asettaneet itsellemme, on restoratiivisen sovittelun menettelytapojen kehittäminen alaikäisten asioiden ja oikeusturvan komissioiden toiminnassa ja Petroskoin kaupungin oppilaitoksissa.

Liitteet

LIITE 1: LAKI RIKOSASIOIDEN JA ERÄIDEN RIITA- ASIOIDEN SOVITTELUSTA 9.12.2005/1015

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. Lain soveltamisala

Rikosasioiden sovittelulla (sovittelu) tarkoitetaan tässä laissa maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Sovittelu voi kohdistua myös sellaisiin riita-asioihin, joissa ainakin yksi osapuoli on luonnollinen henkilö. Muu kuin rikokseen perustuvaa vahingonkorvausvaatimusta koskeva riita-asia voidaan kuitenkin ottaa soviteltavaksi vain, jos riita sen kohde ja asiassa esitetty vaatimukset huomioon ottaen on vähäinen. Riita-asian sovittelusta on soveltuvin osin voimassa, mitä tässä laissa säädetään rikosasian sovittelusta.

2 §. Sovittelun yleiset edellytykset

Sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Ennen kuin osapuoli antaa suostumuksensa sovitteluun, hänelle tulee selvittää hänen sovitteluun liittyvät oikeutensa ja asemansa sovittelussa. Osapuolella on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa sovittelun aikana.

Alaikäisen henkilön on annettava suostumuksensa sovitteluun henkilökohtaisesti. Alaikäisen henkilön osallistuminen sovitteluun edellyttää lisäksi, että myös hänen huoltajansa tai muut lailliset edustajansa suostuvat siihen. Vajaavaltaiseksi julistettu täysi-ikäinen henkilö voi osallistua sovitteluun, jos hän ymmärtää asian merkityksen ja antaa henkilökohtaisesti suostumuksensa sovitteluun.

3 §. Sovittelussa käsiteltävät asiat

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi on erityinen

suojantarve. Jos rikosta ei voida sovittaa, myöskään siitä aiheutuneen vahingon korvaamista koskevaa asiaa ei saa ottaa soviteltavaksi.

Riita-asia voidaan ottaa soviteltavaksi, jos sen käsittelemistä sovitte-
lussa voidaan pitää tarkoituksenmukaisena.

Asian käsittely ja ratkaisu poliisi- tai syyttäjäviranomaisessa taikka
tuomioistuimessa eivät estä sovittelua.

4 §. Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) sovittelutoimistolla toimintayksikköä, jonka tehtävänä on 8 §:n mukaisesti tuottaa sovittelupalvelut tietyllä alueella;
- 2) sovittelijalla tehtävään koulutettua henkilöä, joka hoitaa yksittäisiä sovittelutehtäviä sovittelutoimiston ohjauksen ja valvonnan alaisena;
- 3) sovittelutoiminnan vastuuhenkilöllä henkilöä, jonka tehtävänä on vastata sovittelutoiminnan suunnittelusta, kehittämisestä ja asianmukaisesta toteuttamisesta sovittelutoimiston toimialueella sekä toimia tarvittaessa myös sovittelijana; ja
- 4) sovittelun ohjaajalla henkilöä, jonka tehtävänä on ohjata ja valvoa sovittelijoiden toimintaa sekä toimia tarvittaessa sovittelijana.

2 luku. Sovittelun järjestäminen ja kustannusten korvaaminen

5 §. Yleinen johto, ohjaus ja valvonta

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle.

6 §. Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta

Sovittelutoiminnan valtakunnallista ohjausta, seuranta ja kehittämistä varten sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii valtioneuvoston kolmeksi vuodeksi kerrallaan asettama rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, jonka tehtävistä ja kokoonpanosta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

7 §. Palvelujen järjestämisvelvollisuus (22.12.2009/1563)

Aluehallintovirasto on velvollinen järjestämään sovittelutoiminnan siten, että palvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna aluehallintoviraston toimialueen kaikissa osissa.

8 §. Palvelujen tuottaminen (22.12.2009/1563)

Palvelut voidaan tuottaa siten, että aluehallintovirasto tekee:

- 1) kunnan kanssa kuntalain (365/1995) 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun toimeksiantosopimuksen, jolla kunta sitoutuu huolehtimaan palvelun tuottamisesta omalla alueellaan tai sen lisäksi muidenkin kuntien tai niiden osien alueella siten kuin 9 §:n mukaan sovitaan; tai
- 2) muun julkisen tai yksityisen palveluntuottajan kanssa sopimuksen, jolla palveluntuottaja sitoutuu huolehtimaan palvelun tuottamisesta 9 §:n mukaisesti sovitulla alueella.

Jollei palveluja saada jollakin alueella tuotetuksi 1 momentin mukaisesti, aluehallintoviraston tulee tuottaa alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla.

9 §. Palvelujen tuottamista koskeva sopimus

Palvelujen tuottamista koskevassa sopimuksessa tulee sopia ainakin:

- 1) toimialueesta, jolla sopimuksessa tarkoitettu palvelu järjestetään;
- 2) valtion varoista maksettavan korvauksen määrästä 12 §:n 3 momentissa säädettyjä perusteita noudattaen sekä korvauksen maksamisesta;
- 3) sovittelutoiminnan vastuuhenkilöstä, sovittelutoimiston muusta henkilöstöstä sekä sovittelijoiden määrästä;
- 4) sovitteluun osallistuville henkilöille järjestettävästä koulutuksesta;
- 5) sopimuksen voimassaoloajasta; sekä
- 6) sopimuksen irtisanomisesta.

10 §. Sovittelutoimintaan osallistuvilta henkilöiltä vaadittava kelpoisuus

Sovittelutoiminnan vastuuhenkilöllä ja sovittelun ohjaajalla tulee olla tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto. Erityisestä syystä tehtävään voidaan ottaa muukin henkilö, jolla on hyvä perehtyneisyys sovittelutoimintaan sekä sen suunnitteluun ja ohjaamiseen. Sovittelijana voi toimia henkilö, joka on suorittanut sovittelutoimintaan perehdyttävän koulutusjakson ja jolla muutoin on sellainen koulutus, taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää.

Tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden kelpoisuusvaatimuksista voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

11 §. Täydennyskoulutuksen järjestäminen (22.12.2009/1563)

Aluehallintovirastojen tulee huolehtia sovittelutoimintaan osallistuville henkilöille tarkoitetun täydennyskoulutuksen järjestämisestä valtakunnallisesti ja alueellisesti.

12 §. Valtion varoista maksettava korvaus (12.11.2010/966)

Sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuvat kustannukset korvataan valtion varoista. Valtion varoista maksettavan korvauksen yhteismäärä vahvistetaan vuosittain sellaiseksi, että se vastaa niitä kustannuksia, joiden arvioidaan keskimäärin aiheutuvan sovittelutoimistojen ylläpitämisestä, palvelujen asianmukaisesta tuottamisesta sekä sovittelutoimintaan osallistuville henkilöille tarkoitetusta koulutuksesta.

Korvauksen yhteismäärä jaetaan aluehallintovirastojen kesken käytettäväksi 1 momentissa tarkoitettuihin kustannuksiin. Jaon perusteina ovat aluehallintoviraston toimialueen asukasluku, pinta-ala ja rikollisuustilanne varainhoitovuotta edeltävää vuotta edeltäneen vuoden lopussa. Asukaslukuna käytetään väestötietojärjestelmän vuositilastoa, pinta-alalukuna Maanmittauslaitoksen vuositilastoa maa-alueen ja maan veden alueen pinta-alasta ja rikollisuuslukuna Tilastokeskuksen vuositilastoa poliisin tietoon tulleista rikoslaissa (39/1889) rangaistaviksi säädettyistä rikoksista. Varainhoitovuodella tarkoitetaan tässä laissa sitä kalenterivuotta, jolle korvaus on myönnetty.

Aluehallintovirasto maksaa korvauksen ennakkona 8 §:n 1 momentissa tarkoitetuille palveluntuottajille niiden toimialueiden asukasluvun, pinta-alan ja rikollisuustilanteen suhteessa. Aluehallintovirasto vahvistaa päätöksellään palveluntuottajan saaman lopullisen korvauksen, joka on enintään sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneiden todellisten kustannusten suuruinen.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 2 momentissa tarkoitettua korvauksen jakamisesta sekä 3 momentissa tarkoitettua korvauksen määräytymisestä ja korvauksen maksamisesta aluehallintovirastolle 8 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa.

12a §. Kustannuksia koskevan selvityksen antaminen sekä valtion varoista maksetun korvauksen palautus ja uudelleen jakaminen (12.11.2010/966)

Palveluntuottaja antaa vuosittain aluehallintovirastolle edeltävää varainhoitovuotta koskevan selvityksen sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista sekä palauttaa käyttämättä jääneen osan 12 §:n 3 momentissa tarkoitettua korvauksesta.

Aluehallintovirasto voi jakaa palautunutta määrärahaa sellaisille toimialueensa palveluntuottajille, joiden saama korvaus on ollut aiheu-

tuneisiin kustannuksiin nähden liian vähäinen. Palautuneesta määrärahasta ja sen uudelleenjaetusta osuudesta toimitetaan tieto sosiaali- ja terveysministeriöön. Ministeriö voi päättää jakamatta jääneen osuuden siirrosta aluehallintovirastojen toimialueiden välillä.

Tarkempia säännöksiä kustannuksia koskevan selvityksen sisällöstä ja antamisesta, korvauksen palauttamisesta ja uudelleen jakamisesta, jakamatta jääneen osuuden siirtämisestä sekä 2 momentissa tarkoitettujen tietojen toimittamisesta sosiaali- ja terveysministeriöön voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

12b §. Valtionavustuslain soveltaminen (12.11.2010/966)

Edellä 12 §:n 3 momentissa tarkoitettuun korvaukseen sovelletaan vastaavasti, mitä säädetään valtionavustuslain (688/2001):

- 1) 14 §:ssä valtionavustuksen saajan tiedonantovelvollisuudesta;
- 2) 15 §:ssä valtionapuviranomaisen valvontatehtävästä;
- 3) 16 §:ssä valtionapuviranomaisen sekä tämän valtuuttaman tai tätä avustavan tarkastusoikeudesta sekä tarkastuksessa noudattavasta menettelystä ja virkavastuusta;
- 4) 17 §:ssä tarkastuksen suorittamisesta sekä valtionavustuksen saajan velvollisuudesta avustaa;
- 5) 18 §:ssä valtionapuviranomaisen oikeudesta saada virka-apua;
- 6) 21 §:ssä velvollisuudesta valtionavustuksen takaisinperintään;
- 7) 22 §:ssä valtionavustuksen harkinnanvaraisesta takaisinperinnästä;
- 8) 25 §:ssä valtionavustuksen viivästyskorosta;
- 9) 28 §:ssä valtionavustuksen takaisinperinnän määräajasta;
- 10) 29 §:n 1 momentissa valtionavustuksen maksatuksen raukeamisesta;
- 11) 30 §:ssä palautettavan tai takaisin perittävän valtionavustuksen kuittauksesta;
- 12) 31 §:ssä valtionapuviranomaisen oikeudesta saada tietoja toiselta viranomaiselta;
- 13) 32 §:ssä tietojen luovuttamisesta; ja
- 14) 34 §:ssä muutoksenhausta valtionapua koskevassa asiassa.

Edellä 1 momentissa viitatuissa säännöksissä tarkoitettuna valtionavustuksen saajana pidetään tässä laissa palveluntuottajaa ja valtionapuviranomaisena aluehallintovirastoa.

12c §. Kulujen korvaus sovittelijalle (12.11.2010/966)

Sovittelijalle maksetaan sovittelusta aiheutuvien tavanomaisen kulujen kattamiseksi peruskorvaus. Peruskorvausta voidaan täydentää lisäosalla, joka on enintään 50 prosenttia peruskorvauksesta. Vaihtoehtoisesti kulut voidaan korvata sovittelijan laatiman kulueritte-

lyn mukaisesti.

Tarkempia säännöksiä kulukorvausten maksamisesta ja määrästä voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

3 luku. Menettely sovittelua toteutettaessa

13 §. Asioiden ohjautuminen sovitteluun

Sovittelua koskevan aloitteen voi tehdä rikoksesta epäilty, rikoksen uhri, poliisi- tai syyttjäviranomainen taikka muu viranomainen. Jos rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on alaikäinen, myös hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä. Vajaavaltaiseksi julistettua täysi-ikäistä henkilöä koskevassa asiassa aloitteen sovittelusta voi tehdä myös hänen edunvalvojansa.

Vain poliisi- tai syyttjäviranomaisella on kuitenkin oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen.

Arvioidessaan käsiteltävänä olevan asian soveltuvan 3 §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti sovitteluun, poliisi- tai syyttjäviranomaisen tulee tiedottaa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille sovittelumahdollisuudesta ja ohjata heidät sovitteluun, jollei tämän pykälän 2 momentista muuta johdu. Jos rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on alaikäinen, tieto sovittelumahdollisuudesta tulee antaa myös tällaisen henkilön huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Vajaavaltaiseksi julistettua täysi-ikäistä henkilöä koskevassa asiassa tieto tulee antaa vajaavaltaisen lisäksi hänen edunvalvojalleen.

14 §. Sovittelupaikka

Sovittelua koskeva aloite otetaan käsiteltäväksi sellaisessa sovittelu-toimistossa, jonka alueella joku osapuolista asuu ja jossa sovittelu voi heidän olosuhteensa huomioon ottaen tapahtua joustavasti. Aloite voidaan ottaa käsiteltäväksi myös siinä toimistossa, jonka toimialueella rikos on tapahtunut.

Osapuoli voi aina tehdä sovittelua koskevan aloitteen sille sovittelu-toimistolle, jonka toimialueella hän asuu. Jollei aloitteen vastaanottanut sovittelutoimisto ota aloitetta käsiteltäväkseen, sen tulee viipymättä siirtää asia sellaiselle toimistolle, jolle se katsoo aloitteen käsittelemisen soveltuvan 1 momentin perusteella.

Jollei sovittelutoimistojen välillä päästä yksimielisyyteen siitä, mikä 1 momentissa tarkoitetuista toimistoista ottaa sovittelua koskevan aloitteen käsiteltäväkseen, aloitteen käsittely kuuluu aluehallintoviraston

määräämälle sovittelutoimistolle, jos sovittelutoimistot sijaitsevat saman aluehallintoviraston toimialueella. Jos sovittelutoimistot sijaitsevat eri aluehallintovirastojen toimialueilla, määräyksen antaa sosiaali- ja terveysministeriö. (22.12.2009/1563)

15 §. Sovittelun edellytysten selvittäminen ja sovittelusta päättäminen

Ennen kuin sovittelutoimisto päättää sovittelun aloittamisesta, sen tulee varmistaa, että 2 §:ssä säädetty edellytykset sovittelulle ovat olemassa, sekä arvioida, soveltuuko asia soviteltavaksi. Jos kysymyksessä on riita-asia, sovittelutoimiston tulee lisäksi arvioida, onko asian käsittely sovittelussa tarkoituksenmukaista. Sovittelutoimistossa sovittelu-toiminnan vastuuhenkilö päättää asian ottamisesta soviteltavaksi.

16 §. Sovittelumenettelyyn liittyvät sovittelutoimiston tehtävät

Kun sovittelutoimisto on ottanut asian soviteltavakseen, sen tulee:

- 1) nimetä asiaa sovittelemaan sellainen sovittelija, joka soveltuu tehtävään kokemuksensa ja henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella eikä ole esteellinen hallintolaissa (434/2003) tarkoitetulla tavalla;
- 2) hankkia sovittelua varten tarvittavat asiakirjat osapuolten suostumuksella poliisi- tai syyttjäviranomaiselta, tuomioistuimelta taikka muilta tahoilta;
- 3) huolehtia tulkin tai kääntäjän hankkimisesta, jos osapuoli ei hallitse sovittelussa käytettävää kieltä taikka ei aisti- tai puhevian tai muun syyn vuoksi voi ymmärtää sovittelussa käytävää keskustelua tai tulla ymmärretyksi siinä; sekä
- 4) sovittelun päätyttyä toimittaa poliisi- tai syyttjäviranomaiselle salassapitoa koskevien säännösten estämättä tieto sovittelun kulusta ja lopputuloksesta.

17 §. Sovittelijan tehtävät

Sovittelijan tulee:

- 1) järjestää sovittelutapaamiset osapuolten kanssa;
- 2) sovitella puolueettomasti ja kaikkia osapuolia kunnioittaen;
- 3) auttaa osapuolia löytämään keskenään heitä tyydyttävät ratkaisut rikoksesta sen uhrille aiheutuneiden henkisten ja aineellisten haittojen hyvittämiseksi;
- 4) antaa osapuolille tietoa saatavissa olevasta oikeusavusta ja muista palveluista;
- 5) laatia sovittelussa syntyneestä osapuolten välisestä sopimuksesta asiakirja ja varmentaa se allekirjoituksellaan; sekä

- 6) sovittelun päätyttyä toimittaa sovittelutoimistolle selostus sovittelusta.

18 §. Sovittelun järjestäminen

Sovittelu toimitetaan yleisön läsnä olematta. Osapuolten tulee osallistua sovitteluun henkilökohtaisesti. Sovittelutapaamisissa osapuoli saa käyttää avustajaa tai tukihenkilöitä, jollei se vaaranna sovittelun häiriötöntä kulkua. Jos osapuolena on alaikäinen henkilö, sovittelu tulee järjestää siten, että tällä on mahdollisuus saada tukea huoltajaltaan tai muulta lailliselta edustajaltaan. Huoltajan tai muun laillisen edustajan läsnäolo sovittelutapaamisessa voidaan kieltää vain, jos se on selvästi alaikäisen osapuolen edun vastaista. Alle 15-vuotiaan osapuolen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa ei kuitenkaan saa kieltää osallistumasta sovittelutapaamiseen.

Jos avustajan, tukihenkilön taikka alaikäisen osapuolen huoltajan tai muun laillisen edustajan osallistumisesta sovitteluun ei päästä yhteisymmärrykseen sovittelijan, sovittelun osapuolten ja alaikäisen osapuolen laillisen edustajan kesken, asiasta päättää sovittelutoimistossa sovittelutoiminnan vastuhenkilö.

Sovittelija voi järjestää osapuolen kanssa sovittelutapaamisen myös muiden osapuolten läsnä olematta, jos osapuolet tähän suostuvat.

19 §. Sovittelun keskeyttäminen

Sovittelutoimiston on keskeytettävä sovittelu välittömästi, jos osapuoli peruuttaa suostumuksensa tai jos on syytä epäillä, ettei suostumus ole vapaaehtoinen. Sovittelu on keskeytettävä myös, jos on perusteltua syytä epäillä, ettei sovittelun osapuoli kykene ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitystä, tai jos sovittelun jatkaminen on selvästi vastoin alaikäisen osapuolen etua.

Sovittelutoimisto voi keskeyttää sovittelun, jos osoittautuu, että muusta kuin 1 momentissa tarkoitettusta syystä sovittelun onnistumiselle ei ole edellytyksiä.

20 §. Salassapito ja vaitiolovelvollisuus

Sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa olevien asiakirjojen julkisuuteen sekä sovittelutoimiston henkilöstön tai muun sovitteluasioiden käsittelyyn osallistuvan henkilön vaitiolovelvollisuuteen sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

Sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:ssä säädetään, sovittelutoimisto päättää tiedon antamisesta so-

vitteluun liittyvästä asiakirjasta, joka on sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa. Sovittelutoimiston oikeudesta antaa aluehallintovirastolle tieto salassa pidettävästä asiakirjasta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 29 §:ssä säädetään. (22.12.2009/1563)

Sovittelutoimistossa tässä pykälässä tarkoitetuista asioista päättää sovittelutoiminnan vastuuhenkilö. Muutoksenhausta tällaiseen päätökseen on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 33 §:ssä säädetään.

4 luku. Erinäiset säännökset

21 §. Todistamis- ja vetoamiskielto

Sovittelija ei saa todistaa siitä, mitä hän tehtävässään on saanut tietää sovittelavasta asiasta, jolleivät erittäin tärkeät syyt vaadi, että sovittelijaa kuulustellaan siitä.

Sovittelun osapuoli ei saa asian myöhemmässä käsittelyssä ilman vastapuolen suostumusta vedota siihen, mitä tämä on sovintoon pääsemiseksi esittänyt sovittelussa.

22 §. Sovittelun järjestämisestä tehtyä sopimusta koskevan riidan käsittely

Sovittelutoiminnan järjestämisestä 9 §:n mukaisesti tehtyä sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

23 §. Muutoksenhaku (22.12.2009/1563)

Aluehallintoviraston tai sosiaali- ja terveysministeriön 14 §:n 3 momentin nojalla tekemään päätökseen sekä sovittelutoimiston 15 §:n 1 momentin, 18 §:n 2 momentin ja 19 §:n nojalla tekemään päätökseen haetaan valittamalla muutosta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

24 §. Sovittelutoimiston ilmoittamisvelvollisuus

Sovittelutoimiston on viipymättä ilmoitettava poliisi- tai syyttäjäviranomaiselle päätöksestään, jolla se on kieltäytynyt ottamasta asiaa sovittelavakseen tai keskeyttänyt sovittelun.

25 §. Sovittelua varten hankittavien asiakirjojen maksuttomuus

Sovittelutoimistolla on oikeus saada sovittelua varten tarvittavat asia-

kirjat poliisi- ja syyttäjäviranomaiselta sekä tuomioistuimelta maksutta.

26 §. Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

Tässä laissa tarkoitetut palvelut on järjestettävä 7 §:n mukaisesti ja tuotettava 8 §:n mukaisesti 1 päivästä kesäkuuta 2006.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

HE 93/2005, LaVM 13/2005, EV 133/2005

Muutossäädösten voimaantulo ja soveltaminen:

22.12.2009/1563:

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2010.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

HE 161/2009, HaVM 18/2009, EV 205/2009

12.11.2010/966:

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2011.

Tämän lain 12 a §:ää sovelletaan vuodesta 2009 lähtien myönnettyihin sovittelumäärärahoihin.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

HE 92/2010, LaVM 16/2010, EV 148/2010

LIITE 2: LAKI RIITA-ASIOIDEN SOVITTELUSTA JA SOVINNON VAHVISTAMISESTA YLEISISSÄ TUOMIOISTUIMISSA 29.4.2011/394

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan riita-asioiden ja riitaisten hakemusasioiden sovitteluun yleisessä tuomioistuimessa (tuomioistuinsovittelu).

Laissa säädetään lisäksi tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon vahvistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi.

Lain säännöksiä tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon vahvistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi sovelletaan myös muussa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tai tämän lain 2 luvun menettelyyn rinnastuvassa tuomioistuinsovittelussa tehtyyn sovintoon. Lain säännöksiä ei kuitenkaan sovelleta Tanskassa tehtyyn sovintoon tai sovintoon, joka ei koske tietyistä sovittelun näkökohdista siviili- ja kauppaoikeuden alalla annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2008/52/EY määritellyä rajat ylittävää riitaa.

2 §. Suhde muihin säännöksiin

Jos muussa laissa on tästä laista poikkeavia säännöksiä sovittelusta tai sovitteluun liittyvästä seikasta, noudatetaan niitä tämän lain sijasta.

2 luku. Tuomioistuinsovittelu

3 §. Tuomioistuinsovittelun tavoite ja edellytykset

Tuomioistuinsovittelulla pyritään asian sovinnolliseen ratkaisuun.

Tuomioistuinsovittelun edellytyksenä on, että asia soveltuu soviteltavaksi ja sovittelu on tarkoituksenmukaista osapuolten vaatimuksiin nähden.

4 §. Tuomioistuinsovittelun aloittaminen

Asia, joka ei ole tuomioistuimessa oikeudenkäyntiasiana käsiteltävänä, voidaan ottaa soviteltavaksi riidan osapuolen tai osapuolten hakemuksesta. Hakemus on tehtävä kirjallisesti ja siinä on selostettava, mitä riita koskee ja miten osapuolten näkemykset eroavat toisistaan. Lisäksi tulee ilmoittaa perusteet, joilla asia soveltuisi soviteltavaksi.

Hakemuksessa on ilmoitettava osapuolet ja heidän yhteystietonsa noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetään haastehakemuksesta. Hakemuksessa voidaan myös pyytää tuomioistuimen tietyn tuomarin määräämistä sovittelijaksi.

Asia, joka on tuomioistuimessa oikeudenkäyntiasiana käsiteltävänä, voidaan osoittaa soviteltavaksi asianosaisen tai asianosaisten pyynnöstä. Pyyntö on vapaamuotoinen, ja se on tehtävä ennen kuin asian valmistelu on todettu päättyneeksi.

Sovittelun aloittaminen edellyttää kaikkien osapuolten suostumusta. Sovittelua koskeva pyyntö tai sellainen hakemus, jota eivät ole tehneet osapuolet yhdessä, on soveltuvalta tavalla annettava tiedoksi muille osapuolille ja heille on varattava tilaisuus tulla kuulluiksi pyynnön tai hakemuksen johdosta. Kuuleminen voi tapahtua suullisesti tai kirjallisesti.

Tuomioistuin päättää sovittelun aloittamisesta.

5 §. Sovittelija ja sovittelijan avustaja

Asiaa sovittelemaan määrätään sovittelija. Sovittelijana toimii asiaa käsittelevän tuomioistuimen tuomari.

Sovittelun kohteena olevassa asiassa tarvittavan asiantuntemuksen turvaamiseksi tai sovittelun edistämiseksi muuten sovittelija voi osapuolten suostumuksella käyttää avustajaa. Sovittelija nimeää avustajan saatuaan valinnalle osapuolten hyväksymisen. Avustajan palkkion ja korvauksen hänen kuluistaan suorittavat osapuolet.

6 §. Tuomioistuinsovittelun toteutus

Sovittelu on toteutettava joutuisasti sekä tasapuolisuutta ja puolueettomuutta noudattaen.

Sovittelijan tulee kuulla osapuolia ja neuvotella heidän kanssaan. Osapuolten suostumuksella voidaan kuulla muitakin henkilöitä ja esittää muuta selvitystä.

Sovittelija voi neuvotella osapuolen kanssa muiden osapuolten läsnä olematta, jos osapuolet tähän suostuvat.

Menettelyn muusta järjestämisestä sovittelija päättää osapuolten kanssa neuvoteltuaan.

7 §. Sovinnon aikaansaaminen

Sovittelijan tulee auttaa osapuolia heidän pyrkimyksessään päästä yhteisymmärrykseen ja sovinnolliseen ratkaisuun.

Osapuolten pyynnöstä tai suostumuksella sovittelija voi tehdä ehdotuksen asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi. Ehdotus voidaan perustaa siihen, minkä sovittelija osapuolten sovittelussa esiin tuomien seikkojen perusteella harkitsee tarkoituksenmukaiseksi.

8 §. Sovinnon vahvistaminen

Tuomioistuinsovittelussa tehdyn sovinnon vahvistamiseen ja sovintoon sovelletaan vastaavasti, mitä laissa säädetään sovinnosta oikeudenkäynnissä. Sovittelussa vahvistettava sovinto voi kuitenkin koskea myös muuta kuin osapuolten alkuperäisiä vaatimuksia.

9 §. Tuomioistuinsovittelun päättyminen

Tuomioistuinsovittelu päättyy, kun:

- 1) asiassa vahvistetaan sovinto tai osapuolet ilmoittavat sovittelijalle muuten sopineensa asian;
- 2) osapuoli ilmoittaa sovittelijalle, että ei halua asiaa enää sovittel-tavan; tai
- 3) sovittelija päättää osapuolia kuultuaan, että sovittelun jatkami-nen ei ole enää perusteltua.

Sovittelun päättymisestä 1 momentin 2 ja 3 kohdan mukaisesti sovittelijan on ilmoitettava osapuolille.

Sovittelun päättyessä tuomioistuimessa myös oikeudenkäyntiasiana käsiteltävänä olevassa asiassa 1 momentin 2 tai 3 kohdan mukaisesti asian käsittelyä jatketaan riita-asian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä.

10 §. Lapsen asemaa ja oikeutta koskevat asiat

Lapsen asemaa ja oikeutta koskevista asioista voidaan tuomioistui-messa sovittaa niitä, jotka koskevat lapsen elatusta tai lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta. Tuomioistuinsovittelu on toteutettava siten, että lap-sen etu turvataan. Harkitessaan, voidaanko sovinto vahvistaa, tuomio-istuimen on otettava huomioon lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) sekä lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) säännökset.

Sovinto, joka vahvistetaan 1 momentin mukaisesti sovittelussa asias-sa, rinnastetaan tuomioistuimen päätökseen tai tuomioon näissä asiois-sa.

11 §. Toimivaltainen tuomioistuin

Asiaa sovittelemaan toimivaltainen on se tuomioistuin, joka on toimi-valtainen käsittelemään asian oikeudenkäynnissä.

Tuomioistuin on päätösvaltainen tuomioistuinsovittelun aloittamista ja sovittelua koskevassa asiassa siinä kokoonpanossa, jossa tuomioistuin päättää asian valmisteluun liittyvistä toimista.

12 §. Tuomioistuinsovittelun julkisuus

Sovittelun, siinä käsiteltävien asiakirjojen ja sovinnon julkisuuteen sovelletaan soveltuvien osin, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (370/2007) säädetään. Yleisö ei kuitenkaan saa olla läsnä tämän lain 6 §:n 3 momentissa tarkoitettussa tilaisuudessa, jossa sovittelija neuvottelee vain toisen osapuolen kanssa. Lisäksi osapuolten pyynnöstä sovittelu voidaan toimittaa yleisön läsnä olematta, jos luottamus sovittelun asianmukaisuuteen tai muu painava syy ei edellytä asian julkista käsittelyä.

13 §. Salassapitovelvollisuus

Sovittelija tai sovittelijan avustaja ei saa ilmaista mitä hän tehtävässään on saanut tietää soviteltavasta asiasta, jollei se, jonka hyväksi vaittovelvollisuus on säädetty, anna suostumustaan tietojen ilmaisemiseen tai laissa muuta säädetä.

14 §. Sovittelijan esteellisyys

Sovittelijan ja hänen avustajansa esteellisyyteen sovelletaan, mitä tuomarin esteellisyydestä säädetään.

Sovittelija ei saa käsitellä tuomarina oikeudenkäynnissä asiaa, jossa hän on toiminut sovittelijana.

15 §. Osapuolten edustaminen

Osapuolten edustamiseen tuomioistuinsovittelussa sovelletaan, mitä laissa säädetään asianosaisen puhevallan käyttämisestä oikeudenkäynnissä.

Osapuolen oikeudesta käyttää tuomioistuinsovittelussa avustajaa ja asiamiestä sekä avustajan ja asiamiehen kelpoisuuteen sovelletaan, mitä laissa säädetään oikeudenkäyntiavustajasta ja -asiamiehestä riita-asiasa. Sovittelun edistämiseksi sovittelija voi osapuolen esittämästä perustellusta syyistä kuitenkin hyväksyä tämän avustajaksi tai asiamieheksi muunkin kuin oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettun henkilön, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. (17.6.2011/723)

16 §. Vetoamiskielto

Osapuoli ei saa soviteltavana olleen asian myöhemmässä tuomioistuinkäsittelyssä ilman vastapuolen suostumusta vedota siihen, mitä tämä on sovintoon pääsemiseksi tuomioistuinsovittelussa esittänyt.

17 §. Muutoksenhakukielto

Päätökseen, jolla tuomioistuinsovittelu aloitetaan, tuomioistuinsovitte-
telua koskeva pyyntö hylätään tai tuomioistuinsovittelu todetaan päätty-
neeksi, ei saa hakea muutosta.

3 luku. Tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn so- vinnon vahvistaminen täytäntöönpanokelpoiseksi

18 §. Tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu

Tässä laissa tuomioistuimen ulkopuolisella sovittelulla tarkoitetaan
sopimuksen, sääntöjen tai muun vastaavan järjestelyn perusteella toi-
mitettua jäsenneltyä menettelyä, jossa riita-asian osapuolet pyrkivät itse
vapaaehtoisesti ratkaisemaan riitansa sovinnollisesti sovittelijan avus-
tuksella.

Lain säännöksiä ei sovelleta menettelyyn, jonka tarkoituksena on,
että sovittelija tekee asiantuntijana päätöksiä tai ratkaisusuosituksia
riippumatta siitä, ovatko sanotut päätökset tai suositukset osapuolia si-
tovia.

Edellä 1 momentissa tarkoitetaan:

- 1) riita-asialla sellaista siviili- tai kauppaoikeudellista asiaa, jossa
sovinto on sallittu;
- 2) sovittelijalla sovitteluun koulutettua henkilöä, joka hoitaa sovit-
telutehtäviä joko yksityisesti tai sovittelupalveluja tarjoavan or-
ganisaation palveluksessa;
- 3) sovinnolla tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehtyä
kirjallista sopimusta, jonka riita-asian osapuolet ovat allekirjoit-
taneet ja jonka sovittelija on allekirjoituksellaan vahvistanut.

Tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehtyä sopimusta lapsen
huoltoa, tapaamisoikeutta tai elatusta koskevassa asiassa ei voida vah-
vistaa täytäntöönpanokelpoiseksi tässä luvussa säädetyssä menettelyssä.

19 §. Sovinnon sisältö

Sovinnosta, jota haetaan vahvistettavaksi täytäntöönpanokelpoisek-
si, on käytävä ilmi:

- 1) sovinnon osapuolet;
- 2) sovinnon kohteena oleva asia;
- 3) sovinnon sisältö;
- 4) sovittelija.

20 §. Sovinnon vahvistaminen täytäntöönpanokelpoiseksi

Käräjäoikeus voi vahvistaa tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon tai sen osan täytäntöönpanokelpoiseksi. Asia pannaan vireille käräjäoikeuden kansliaan toimitettavalla kirjallisella hakemuksella.

Hakemuksen voivat tehdä sovinnon osapuolet yhdessä taikka yksi tai useampi osapuoli muiden osapuolten nimenomaisella suostumuksella.

Hakemuksessa on ilmoitettava hakijan pyyntö sovinnon vahvistamiseksi sekä millä perusteella tuomioistuin on toimivaltainen, jos toimivalta ei muutoin ilmene hakemuksesta tai siihen liitetyistä asiakirjoista. Hakemuksessa on lisäksi soveltuvin osin ilmoitettava oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitetut tiedot.

Hakemukseen on liitettävä:

- 1) sovintosopimus;
- 2) tarvittaessa oikeaksi todistettu käännös sovintosopimuksesta suomeksi tai ruotsiksi, jollei tuomioistuin myönnä tästä poikkeusta;
- 3) tarvittaessa muiden sovinnon osapuolten kirjallinen suostumus sovinnon vahvistamiseen;
- 4) jäljennös sovittelua koskevasta kirjallisesta sopimuksesta tai muu vastaava selvitys, josta ilmenee sovittelumenettelyn olleen 18 §:n 1 momentin mukainen.

21 §. Toimivaltainen tuomioistuin

Tässä luvussa tarkoitettu sovinto voidaan vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä sovinnon osapuolella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Jos kenelläkään osapuolella ei ole kotipaikkaa tai vakituista asuinpaikkaa Suomessa, toimivaltainen tuomioistuin on Helsingin käräjäoikeus.

22 §. Asiakirjajulkisuus

Tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon täytäntöönpanokelpoiseksi vahvistamista koskevassa menettelyssä annettavien asiakirjojen ja sovintosopimuksen julkisuuteen sovelletaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettussa laissa säädetään.

23 §. Este sovinnon vahvistamiselle

Sovintoa ei saa vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi, jos se on lain vastainen tai selvästi kohtuuton taikka jos se loukkaa sivullisen oikeutta.

Sovintoa ei myöskään saa vahvistaa, ellei sitä voida panna täytäntöön siten kuin ulosottokaassa (705/2007) säädetään.

24 §. Muutoksenhaku

Tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon täytäntöönpanokelpoiseksi vahvistamista koskevaan päätökseen saa hakea muutosta siten kuin muutoksenhausta asianomaisen tuomioistuimen tuomioon säädetään.

25 §. Tuomioistuinsovittelu muussa Euroopan unionin jäsenvaltiossa

Säännöksiä tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon vahvistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi sovelletaan soveltuvin osin myös toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tämän lain 2 luvun menettelyyn rinnastuvassa tuomioistuinsovittelussa tehtyyn sovintoon.

26 §. Asian käsittely

Sovinnon täytäntöönpanokelpoiseksi vahvistamista koskevan asian käsittelyyn sovelletaan muutoin mitä hakemusasioden käsittelystä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään.

4 luku. Yhteiset säännökset

27 §. Sovittelun kustannukset

Osapuoli vastaa tuomioistuinsovittelusta hänelle aiheutuneista kustannuksista itse.

Osapuoli ei voi soviteltavana ollutta asiaa koskevassa oikeudenkäynnissä vaatia vastapuolelta korvausta hänelle tuomioistuinsovittelusta tai tuomioistuimen ulkopuolisesta sovittelusta aiheutuneista kuluista.

28 §. Maksut

Asian sovittelemista tai sovinnon täytäntöönpanokelpoiseksi vahvistamista tämän lain mukaisesti tarkoittavan hakemuksen tai pyynnön käsittelemisestä perittävistä maksuista säädetään tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetussa laissa (701/1993).

29 §. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan 21 päivänä toukokuuta 2011.

Tällä lailla kumotaan riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa annettu laki (663/2005).

Ennen tämän lain voimaantuloa vireille tulleisiin tuomioistuinsoviteluihin sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Säännöksiä tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon vahvistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi sovelletaan lain voimaantulon jälkeen tehtyihin sovintoihin.

HE 284/2010, LaVM 32/2010, EV 294/2010, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/52/EY (32008L0052); EUVL L 136, 24.5.2008, s.3

Muutossäädösten voimaantulo ja soveltaminen:

17.6.2011/723:

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2013.

HE 318/2010, LaVM 40/2010, EV 337/2010

LIITE 3: FEDERAATIOLAKI VAIHTOEHTOISESTA RIIDAN- RATKAISUMENETTELYSTÄ SOVITTELIJAN VÄLITYKSELLÄ (SOVITTELUMENETTELYSTÄ)

1 §. Lain sääntelykohde ja soveltamisala

1. Tämän federaatiolain (myöhemmin laki) tavoitteena on luoda puolueettoman sovittelijan välityksellä (sovittelumenettely) tehtävän vaihtoehtoisen riidanratkaisumenettelyn oikeudelliset edellytykset Venäjän federaatiossa, edistää liiketoimintasuhteiden kehittämistä ja liiketoimintaetiikan muotoutumista sekä yhteiskunnallisten suhteiden harmonisointia.

2. Lakia sovelletaan sellaisten riitojen sovitteluun, jotka perustuvat yksityisoikeudellisiin suhteisiin, mukaan lukien yritystoiminnan tai muun taloudellisen toiminnan harjoittaminen, sekä työ- ja perhe-elämän riitoihin liittyviin oikeudellisiin suhteisiin.

3. Mikäli riidat perustuvat muihin kuin tämän pykälän 2 momentissa mainittuihin suhteisiin, tätä lakia sovelletaan sellaisten riitojen sovitteluun vain niissä tapauksissa, joista säädetään federaatiolaeilla.

4. Sovittelumenettelyä voidaan käyttää sellaisten riitojen ratkaisemiseksi, joita käsitellään siviilioikeudellisessa oikeudenkäyntimenettelyssä tai arbitraatio-oikeuden oikeudenkäyntimenettelyssä.

5. Sovittelumenettelyä ei sovelleta kollektiivisiin työriitoihin eikä riitoihin, jotka perustuvat tämän pykälän 2 momentissa mainittuihin suhteisiin siinä tapauksessa, jos kyseiset riidat koskevat tai voivat koskea sellaisten kolmansien henkilöiden oikeuksia tai laillisia intressejä, jotka eivät osallistu sovittelumenettelyyn tai julkisia intressejä.

6. Lain säännöksiä ei sovelleta suhteisiin, joissa tuomari tai välimies edistää oikeudenkäyntimenettelyssä tai välimiesmenettelyssä sovinnon saavuttamista osapuolten välillä, ellei federaatiolaille muusta säädetä.

2 §. Laissa käytettävät keskeiset käsitteet

Laissa käytetään seuraavia keskeisiä käsitteitä:

- 1) *osapuolet* ovat lain 1 §:ssä mainittujen oikeudellisten suhteiden subjekteja, jotka haluavat ratkaista riidan sovittelumenettelyn avulla;
- 2) *sovittelumenettely* on tapa ratkaista riita sovittelijan avulla osapuolten vapaaehtoisen sopimuksen pohjalta tavoitteena osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytäminen;
- 3) *sovittelija* on puolueeton luonnollinen henkilö ja sovittelijat ovat puolueettomia luonnollisia henkilöitä, joita osapuolet käyttävät välittäjinä riita-asian ratkaisemisessa tavoitteena edistää osapuolten sopimista riita-asiassa;

- 4) *sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaava organisaatio* on oikeushenkilö, jonka perustoimintoihin kuuluu sovittelumenettelyn toteuttaminen sekä muiden tässä laissa säädettyjen toimien toteuttaminen;
- 5) *sovittelumenettelyn soveltamista koskeva sopimus* on osapuolten sopimus, joka tehdään kirjallisena ennen riidan tai riitojen syntymistä (sovitteluklausuuli) taikka riidan tai riitojen syntymisen jälkeen osapuolten jostakin konkreettisesta oikeussuhteesta johduneen riidan tai riitojen ratkaisemisesta sovittelumenettelyn avulla;
- 6) *sovittelumenettelyn toteuttamista koskeva sopimus* on osapuolten sopimus, jonka solmimisesta lähtien aletaan soveltaa sovittelumenettelyä osapuolten väliseen riitaan tai riitoihin;
- 7) *sovittelusopimus* on kirjallisena laadittu sopimus, johon osapuolet ovat päätyneet riitaan tai riitoihin tai yksittäisiin erimielisyyksiin kohdennetun sovittelumenettelyn tuloksena.

3 §. Sovittelumenettelyn periaatteet

Sovittelumenettely toteutetaan osapuolten keskinäisen tahdonilmaisun pohjalta ja se perustuu osapuolten vapaaehtoisuuden, luottamuksellisuuden, yhteistyön ja tasa-arvon periaatteisiin sekä sovittelijan puolueettomuuden ja riippumattomuuden periaatteisiin.

4 §. Sovittelumenettely riita-asian käsittelyssä tuomioistuimessa tai välimiesoikeudessa

1. Siinä tapauksessa, jos osapuolet ovat tehneet sovittelumenettelyn soveltamista koskevan sopimuksen ja sovitun ajan kuluessa sitoutuneet olemaan kääntymättä tuomioistuimen tai välimiesoikeuden puoleen ratkaistakseen riidan, joka on syntynyt tai voi syntyä osapuolten välille, tuomioistuin tai välimiesoikeus tunnustaa tuon sitoumuksen pätevyyden siihen asti, kunnes tuon sitoumuksen ehdot on täytetty, pois lukien tapaukset, joissa toisen osapuolen on mielestään välttämätöntä puolustaa omia oikeuksiaan.

2. Jos riita on siirretty tuomioistuimen tai välimiesoikeuden käsittelyyn, osapuolet voivat soveltaa sovittelumenettelyä milloin tahansa ennen kuin tuomioistuin tai välimiesoikeus on antanut riita-asiasta päätöksen. Riita-asian käsittelyn lykkääminen tuomioistuimessa tai välimiesoikeudessa sekä muut prosessitoimet määritellään prosessilainsäädännössä.

5 §. Sovittelumenettelyä koskevan tiedon luottamuksellisuus

1. Kaikki sovittelumenettelyyn liittyvä tieto on luottamuksellista, lu-

kuun ottamatta federaatiolaeissa säädettyjä tapauksia, ja tapauksia, joista osapuolet ovat sopineet toisin.

2. Sovittelijalla ei ole oikeutta levittää ilman osapuolten suostumusta sovittelumenettelyä koskevaa tai hänen tietoonsa sen aikana tullutta tietoa.

3. Osapuolet, sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaavat organisaatiot, sovittelija ja muut sovittelumenettelyssä läsnä olleet henkilöt, riippumatta siitä, liittyykö asian käsittely tuomioistuimessa tai välimiesoikeudessa riitaan, joka on ollut sovittelumenettelyn kohteena, eivät saa, elleivät osapuolet ole sopineet toisin, viitata oikeudenkäyntimenettelyssä tai välimiesoikeudellisessa menettelyssä tietoon, joka koskee

- 1) osapuolen ehdotusta sovittelumenettelyn soveltamisesta, samoin kuin osapuolen valmiutta osallistua kyseiseen menettelyyn;
- 2) toisen osapuolen lausumaa mielipidettä tai ehdotusta, joka koskee mahdollisuutta ratkaista riita;
- 3) osapuolen tunnustuksia, joita se on tehnyt sovittelumenettelyn toteuttamisen aikana;
- 4) osapuolen valmiutta hyväksyä sovittelijan tai muun osapuolen ehdotus riidan sovittelusta.

4. Sovittelijalta tai sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaavalta organisaatiolta ei saa vaatia sovittelumenettelyyn liittyvää tietoa, pois lukien federaatiolaeissa säädetyt tapaukset ja tapaukset, joista osapuolet ovat sopineet toisin.

6 §. Sovittelijaa koskeva sovittelumenettelyyn liittyvän tiedon paljastamisen ehto

Siinä tapauksessa, että sovittelija on saanut toiselta osapuolelta sovittelumenettelyä koskevaa tietoa, hän saa kertoa tämän tiedon toiselle osapuolelle vain tiedon antaneen osapuolen suostumuksella.

7 §. Sovittelumenettelyn ehdot

1. Sovittelumenettely toteutetaan osapuolten tekemän sopimuksen pohjalta, muun muassa sovittelumenettelyn soveltamista koskevan sopimuksen perusteella. Sopimuksessa oleva viittaus asiakirjaan, joka sisältää sovittelijan välityksellä tapahtuvan riidan sovittelun ehdot, hyväksytään sovitteluklausuuliksi sillä ehdolla, että sopimus on tehty kirjallisena.

2. Sovittelumenettelyä voidaan soveltaa riidan syntyessä ennen kuin asiassa on käännytty tuomioistuimen tai välimiesoikeuden puoleen taikka sen jälkeen, kun asian käsittely tuomioistuimessa tai välimiesoikeudessa on alkanut, muun muassa tuomarin tai välimiehen ehdotuksesta.

3. Sovittelumenettelyn soveltamista koskevan sopimuksen samoin kuin sovittelumenettelyn toteuttamista koskevan sopimuksen olemassa-

olo ja siihen liittyvä välitön sovittelumenettelyn toteuttaminen eivät estä kääntymästä tuomioistuimen tai välimiesoikeuden puoleen, jollei federaatiolaeilla toisin säädetä.

4. Sovittelumenettelyn toteuttaminen alkaa siitä päivästä lähtien kun osapuolet ovat tehneet sovittelumenettelyn toteuttamista koskevan sopimuksen.

5. Jos osapuoli on lähettänyt kirjallisena ehdotuksen sovittelumenettelystä, eikä se ole kolmenkymmenen päivän kuluessa tai muun ehdotuksessa mainitun kohtuullisen ajan kuluessa saanut siihen toisen osapuolen suostumusta, katsotaan kyseinen ehdotus hylätyksi.

6. Sovittelumenettelyä koskevan ehdotuksen täytyy sisältää tämän lain 8 §:n 2 momentissa mainitut tiedot

7. Sovittelumenettelyä koskevan ehdotuksen voi tehdä toisen osapuolen pyynnöstä sovittelija tai sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaava organisaatio.

8 §. Sovittelumenettelyn toteuttamista koskeva sopimus

1. Sovittelumenettelyn toteuttamista koskeva sopimus tehdään kirjallisena.

2. Sovittelumenettelyn toteuttamista koskevan sopimuksen täytyy sisältää tiedot

- 1) riidan kohteesta;
- 2) sovittelijasta, sovittelijoista tai sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaavasta organisaatiosta;
- 3) sovittelumenettelyn toteuttamisjärjestyksestä;
- 4) ehdoista, joilla osapuolet osallistuvat sovittelumenettelystä aiheutuviin kuluihin;
- 5) sovittelumenettelyn toteuttamisaikataulusta.

9 §. Sovittelijan valinta ja määrääminen

1. Sovittelumenettelyn toteuttamiseksi osapuolet valitsevat keskinäisestä sopimuksesta yhden tai useamman sovittelijan.

2. Sovittelumenettelystä vastaava organisaatio voi suositella sovittelijaehdokasta tai sovittelijaehdokkaita tai määrätä ne siinä tapauksessa, kun osapuolet ovat lähettäneet asianomaisen pyynnön mainittuun organisaatioon sovittelumenettelyn toteuttamista koskevan sopimuksen mukaisesti.

3. Sovittelija, joka on valittu tai määrätty tämän pykälän mukaisesti, on velvollinen ilmoittamaan osapuolille välittömästi kaikista sovittelumenettelyssä ilmenevistä tai syntyvistä seikoista, jotka voivat vaikuttaa

hänen riippumattomuuteensa ja puolueettomuuteensa taikka siinä tapauksessa, kun sovittelumenettelyä toteuttaa sovittelumenettelystä vastaava organisaatio, on se velvollinen ilmoittamaan niistä myös kyseiselle organisaatiolle.

10 §. Sovittelutoiminnan toteuttamisesta aiheutuvat maksut

1. Sovittelija ja sovittelijat harjoittavat sovittelutoimintaa sekä ilman maksua että maksua vastaan. Sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaavat organisaatiot toimivat maksua vastaan.

2. Osapuolet suorittavat sovittelijan, sovittelijoiden ja sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaavan organisaation sovittelumenettelyyn liittyvät maksuosuudet samansuuruisina, elleivät he ole sopineet toisin.

11 §. Sovittelumenettelyn kulku

1. Sovittelumenettelyn kulusta määrätään sovittelumenettelyn toteuttamista koskevassa sopimuksessa.

2. Osapuolet voivat sopia sovittelumenettelyn kulusta sovittelumenettelyn toteuttamista koskevassa sopimuksessa viittaamalla sovittelumenettelyn sääntöihin, jotka on vahvistanut asianomainen sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaava organisaatio.

3. Sovittelutoiminnan toteuttamisesta vastaavan organisaation vahvistamissa säännöissä on mainittava

- 1) riidat, joiden sovittelussa noudatetaan kyseisiä sääntöjä;
- 2) sovittelijoiden valinta- tai määräämismenettely;
- 3) perusteet, joiden mukaan osapuolet osallistuvat sovittelumenettelystä aiheutuviin kuluihin;
- 4) tiedot standardeista ja sovittelijoiden ammatillisen toiminnan säännöistä, joita sovittelutoiminnan toteuttamisesta vastaava organisaatio noudattaa toiminnassaan;
- 5) sovittelumenettelyn kulku, mukaan lukien osapuolten oikeudet ja velvollisuudet sovittelumenettelyssä, erityyppisten riitojen sovittelumenettelyn erityispiirteet, sekä muut sovittelumenettelyn toteuttamisen ehdot.

4. Sovittelumenettelyn toteuttamista koskevassa sopimuksessa osapuolet voivat mainita sen, jollei federaatiolaissa säädetä toisin tai jollei osapuolet ole sopineet toisin (muun muassa sovittelumenettelyn toteuttamista koskevassa sopimuksessa), että sovittelija määrittelee itsenäisesti sovittelumenettelyn toteuttamisen kulun ottaen huomioon riitaan liittyvät seikat, osapuolten toivomukset ja tarpeen sovittaa riita mahdollisimman nopeasti.

5. Sovittelijalla ei ole oikeutta tehdä riidan sovintoesityksiä, jolleivät osapuolet ole sopineet toisin.

6. Koko sovittelumenettelyn keston aikana sovittelija voi tavata ja pitää yllä yhteyksiä kaikkiin osapuoliin yhdessä ja jokaiseen osapuoleen erikseen.

7. Sovittelumenettelyn toteuttamisen aikana sovittelijalla ei ole oikeutta asettaa toiminnallaan toista osapuolta etusijalle, eikä myöskään heikentää toisen osapuolen oikeuksia ja laillisia intressejä.

12 §. Sovittelusopimus

1. Sovittelusopimus tehdään kirjallisena ja sen on sisällettävä osapuolia, riidan kohdetta, toteutettua sovittelumenettelyä, sovittelijaa sekä osapuolten sopimia velvoitteita, niiden täyttämisen ehtoja ja määräaikoja koskevat tiedot.

2. Sovittelusopimus pannaan täytäntöön osapuolten vapaaehtoisuuden ja tunnollisuuden periaatteiden pohjalta.

3. Kun sovittelumenettely toteutetaan sen jälkeen kun riita on siirretty tuomioistuimen tai välimiesoikeuden käsittelyyn, tuomioistuin tai välimiesoikeus voi vahvistaa sovittelumenettelyn tuloksena syntyneen sovittelusopimuksen riita-asiassa tehdyksi sovintosopimukseksi prosessi-lainsäädännön, välimiesoikeutta koskevan tai kansainvälistä kaupallista välimiesoikeutta koskevan lainsäädännön mukaisesti.

4. Sovittelusopimus, jonka osapuolet tekevät siviilioikeudellisista suhteista syntyneessä riita-asiassa sovittelumenettelyn tuloksena ilman asian siirtämistä tuomioistuin- tai välimiesoikeuskäsittelyyn, muodostaa yksityisoikeudellisen liiketoimen, jonka tavoitteena on osapuolten oikeuksien ja velvoitteiden asettaminen, muuttaminen tai lopettaminen. Tällaiseen liiketoimeen voidaan soveltaa siviililainsäädännön säädöksiä, jotka koskevat velvoitteiden lopettamista korvaavilla tai uusilla suorituksilla, velan anteeksiantamista, keskinäisiä tilityksiä ja vahingonkorvausta. Sellaisten oikeuksien suojele, joita rikotaan jättämällä täyttämättä tai täyttämällä epäasianmukaisesti sovittelusopimuksen ehdot, toteutetaan siviililainsäädännössä säädetyillä keinoilla.

13 §. Sovittelumenettelyn toteuttamisen aikataulu

1. Sovittelumenettelyn toteuttamisen kesto määritellään sovittelumenettelyn toteuttamista koskevassa sopimuksessa. Sovittelijan ja osapuolten on tässä yhteydessä kaikin mahdollisin toimin pyrittävä siihen, ettei sovittelumenettely kestäisi kuuttakymmentä päivää kauemmin.

2. Poikkeustapauksissa, jos soviteltava riita-asia on vaikea taikka asiaan tarvitaan lisätietoja tai asiakirjoja, sovittelumenettelyn toteuttamisen kesto voidaan jatkaa osapuolten keskinäisestä sopimuksesta ja sovittelijan suostumuksella.

3. Sovittelumenettelyn toteuttaminen ei saa kestää sataakahdeksänkymmentä päivää kauemmin, pois lukien tapaukset, joissa sovittelume-

nettely toteutetaan sen jälkeen, kun asia on siirretty tuomioistuimen tai välimesoikeuden käsittelyyn, jolloin enimmäiskesto on kuusikymmentä päivää.

14 §. Sovittelumenettelyn lopettaminen

Sovittelumenettely lopetetaan seuraavin edellytyksin:

- 1) osapuolet ovat tehneet sovittelusopimuksen – kyseisen sopimuksen allekirjoittamispäivästä alkaen;
- 2) osapuolet ovat tehneet sopimuksen sovittelumenettelyn lopettamisesta saavuttamatta yksimielisyyttä riita-asiassa – kyseisen sopimuksen allekirjoittamispäivästä alkaen;
- 3) sovittelijan kirjallisesta ilmoituksesta, joka lähetetään osapuolille sen jälkeen, kun heidän kanssaan on neuvoteltu sovittelumenettelyn lopettamisesta sen jatkamisen epätarkoituksenmukaisuuden takia – kyseisen ilmoituksen lähettämispäivänä;
- 4) sovittelijalle lähetetyn toisen osapuolen, usean osapuolen tai kaikkien osapuolten kirjallisesta ilmoituksesta, jossa kieltäydytään jatkamasta sovittelumenettelyä – siitä päivästä alkaen, kun sovittelija on saanut kyseisen ilmoituksen;
- 5) sovittelumenettelyn määräaikojen mentyä umpeen – määräaikojen umpeen kulumispäivästä alkaen ottaen huomioon tämän lain 13 §:n säännökset.

15 §. Sovittelijoille asetetut vaatimukset

1. Sovittelutoimintaa voidaan harjoittaa ammattimaisesti ja ei-ammattimaisesti.

2. Ei-ammattimaisena sovittelijana voi toimia kahdeksantoista vuotta täyttänyt henkilö, joka on täysin oikeustoimikelpoinen, ja jolla ei ole rikosrekisteriä. Ammattimaisesti sovittelijana voivat toimia henkilöt, jotka täyttävät tämän lain 16 §:ssä säädetty vaatimukset.

3. Sovittelutoiminta ei ole yritystoimintaa.

4. Sovittelutoimintaa harjoittavilla henkilöillä on oikeus harjoittaa myös mitä tahansa muuta toimintaa, jota ei ole kielletty Venäjän federaation lainsäädännöllä.

5. Sovittelijoina eivät voi toimia henkilöt, jotka toimivat Venäjän federaation valtiollisissa viroissa, Venäjän federaation subjektien valtiollisissa viroissa, siviilivirkamiehinä valtiollisessa palvelussa tai kunnan virkamiehinä, jollei muusta säädetä federaatiolaeilla.

6. Sovittelijalla ei ole oikeutta:

- 1) olla minkään osapuolen edustaja;
- 2) antaa millekään osapuolelle oikeudellista, konsultti- tai muuta apua;

- 3) toimia sovittelijana, jos sovittelumenettelyä toteuttaessaan hänellä on lopputulosta koskeva henkilökohtainen intressi (suoraan tai välillisesti), mukaan lukien sukulai-suussuhde jonkun osapuolen kanssa;
- 4) antaa riitaa koskevia julkisia lausuntoja ilman osapuolten lupaa.

7. Osapuolten sopimuksella tai sovittelutoiminnasta vastaavan organisaation vahvistamalla sovittelumenettelyn säännöillä voidaan asettaa lisävaatimuksia sovittelijalle, myös ammattimaisesti toimivalle sovittelijalle.

16 §. Ammattimainen sovittelutoiminta

1. Sovittelutoimintaa voivat harjoittaa ammattimaisesti henkilöt, jotka ovat täyttäneet kaksikymmentäviisi vuotta ja joilla on korkean asteen ammattikoulutus ja jotka ovat suorittaneet sovittelijoiden koulutusohjelman, joka on vahvistettu Venäjän federaation hallituksen määräämässä järjestyksessä.

2. Sovittelutoiminnan toteuttamisesta vastaavat organisaatiot voivat liittyä yhteen järjestäytymällä yhdistyksiksi (liitoiksi) tai muiksi Venäjän federaation lainsäädännön mukaisiksi yhteenliittymiksi toimintansa koordinoimiseksi, sovittelijoiden ammatillisen toiminnan standardien ja sääntöjen sekä sovittelumenettelyn sääntöjen ja työjärjestyksen kehittämiseksi. Mainitut organisaatiot voivat olla itsesääntelevien sovitteluorganisaatioiden jäseniä.

3. Ennen sovittelumenettelyn alkamista tuomioistuimen tai välimiesoikeuden käsiteltäväksi siirrettyjen riita-asioiden sovittelijana voi toimia vain ammattimaisesti sovittelutoimintaa harjoittava henkilö.

17 §. Sovittelijoiden ja sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaavien organisaatioiden vastuu

Sovittelijat ja sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaavat organisaatiot ovat vastuussa sovittelutoiminnalla osapuolille aiheutetusta vahingosta siviililainsäädännön määräämässä järjestyksessä.

18 §. Sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatio

1. Ammattimaisen sovittelutoiminnan standardien ja sääntöjen kehittämiseksi ja niiden asettamiseksi, sekä ammattisovittelijoiden ja (tai) sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaavien organisaatioiden mainittujen standardien ja sääntöjen noudattamisen valvomiseksi voidaan perustaa sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatioita.

2. Sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatioiden muotona ovat yhdistykset (liitot) tai ei-kaupalliset kumppanuudet.

3. Organisaatio saa sovittelijoiden itsesääntelyorganisaation statuksen siitä päivästä lähtien, kun sitä koskevat tiedot on merkitty sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatioiden valtionrekisteriin. Se menettää sovittelijoiden itsesääntelyorganisaation statuksen samana päivänä, kun sitä koskevat tiedot poistetaan mainitusta rekisteristä. Sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatioiden rekisteriviranomaisena toimii Venäjän federaation

hallituksen valtuuttama federaatiotason toimeenpanovallan viranomaisen.

4. Organisaatio rekisteröidään sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatioiden valtionrekisteriin sillä edellytyksellä, että se täyttää seuraavat ehdot:

- 1) sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatio yhdistää vähintään sata jäsentä, ammattimaisesti sovittelijana toimivaa luonnollista henkilöä, ja (tai) vähintään kaksikymmentä sovittelutoiminnan toteuttamisesta vastaavaa organisaatiota. Mainittujen henkilöiden ja organisaatioiden on vastattava tässä laissa asetettuja vaatimuksia, jotka koskevat jäsenyyttä tällaisessa organisaatiossa;
- 2) organisaatiossa on vahvistettu sovittelijoiden itsesääntelyorganisaation jäsenten toiminnan laadunvalvontaa koskeva menettely sekä hyväksytty sovittelijoiden ammattietiikan säännöstö;
- 3) sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatio vastaa vaatimuksia, jotka on asetettu itsesääntelyorganisaatioista 1. joulukuuta 2007 annetussa federaatiolaissa nro 315-FZ (myöhemmin: laki itsesääntelyorganisaatioista).

5. Jotta mainittu organisaatio voisi toimia itsesääntelyorganisaationa, sen pitää perustaa erityiselimiä, jotka valvovat sitä, että sovittelijoiden itsesääntelyorganisaation jäsenet noudattavat tämän lain ja Venäjän federaation muiden säädösten vaatimuksia sekä sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatioiden sääntöjä ja sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatioiden jäsenyysehtoja. Tämän lisäksi erityiselinten toimenkuvaan kuuluu sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatioiden jäseniä koskevien kurinpi-toasioiden käsittely.

6. Itsesääntelyorganisaatioista annetun lain sisältämien oikeuksien lisäksi sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatiolla on oikeus asettaa jäsenilleen lisävaatimuksia federaatiolaissa asetettujen vaatimusten lisäksi ja jäsentensä vastuun varmistamiseksi.

7. Sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatio ei voi olla toisen sovittelijoiden itsesääntelyorganisaation jäsen.

8. Ammattimaisesti sovittelutoimintaa harjoittava sovittelija ja sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaava organisaatio voi olla jäsenenä vain yhdessä sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatiossa.

9. Hyväksyessään jäsenekseen ammattimaisesti sovittelutoimintaa harjoittavia sovittelijoita ja sovittelutoiminnan toteuttamisesta vastaa-

via organisaatioita sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatiolla on oikeus esittää niille lisävaatimuksia, jotka liittyvät sovittelutoimintaan eivätkä ole ristiriidassa tämän lain ja muiden federaatiolakien kanssa.

10. Sovittelijoiden itsesääntelyorganisaation vakituisen kollegiaalisen hallintoelimen ja erityiselinten jäsenet voivat harjoittaa näiden toimielinten tehtävien lisäksi sovittelutoimintaa.

19 §. Sovittelijoiden itsesääntelyorganisaation keskeiset tehtävät

Sovittelijoiden itsesääntelyorganisaatio toteuttaa seuraavia keskeisiä tehtäviä:

- 1) laatii ja asettaa ammattimaisesti sovittelutoimintaa harjoittavien sovittelijoiden ja sovittelumenettelyn toteuttamisesta vastaavien organisaatioiden jäsenyysehdot itsesääntelyorganisaatiossa;
- 2) määrää ja käyttää kurinpidollisia toimenpiteitä jäseniinsä;
- 3) pitää rekisteriä sovittelijoiden itsesääntelyorganisaation jäsenistä;
- 4) edustaa sovittelijoiden itsesääntelyorganisaation jäsenten intressejä niiden ja valtiovallan federaatiotason toimielinten, Venäjän federaation subjektien valtiovallan toimielinten, paikallisen itsehallinnon sekä sovittelijoiden kansainvälisten ammatillisten järjestöjen välisissä suhteissa;
- 5) laatii ja vahvistaa sovittelijoiden ammatillisen toiminnan standardit ja säännöt;
- 6) laatii ja vahvistaa sovittelijoiden virka- ja ammattietiikan säännöt, mukaan lukien sovittelijoiden ammattietiikan koodeksin;
- 7) laatii sovittelumenettelyn toteuttamisen säännöt;
- 8) laatii sovittelijoiden ammatillisen koulutuksen standardit;
- 9) valvoo jäsentensä ammattitoimintaa siltä osin, joka koskee tämän lain, muiden federaatiolakien vaatimusten sekä muiden Venäjän federaation normatiivisten säädösten, standardien ja sovittelijoiden itsesääntelyorganisaation sääntöjen ja jäsenyysehtojen noudattamista;
- 10) jakaa jäsenilleen tietoa sovittelutoiminnasta ja sen menetelmistä;
- 11) toteuttaa muita tehtäviä, joista on säädetty itsesääntelyorganisaatioita koskevassa laissa.

20 §. Lain voimaantulo

Tämä federaatiolaki tulee voimaan 1. tammikuuta 2011.

Venäjän federaation presidentti

D. Medvedev

LIITE 4: SOVITTELUSOPIMUSLOMAKKEET

4.1 Rikosasian sovittelusopimus (Suomi)

Sovittelutoimiston yhteystiedot:

Sovittelutoimisto

Katuosoite

Postinumero ja postitoimipaikka

Puhelin

Sähköposti

Faksi

RIKOSASIAN SOVITTELUSOPIMUS

1. Sopijaosapuolet

Nimet

2. Muut läsnäolijat

Nimet

3. Sopimuksen kohde

Rikosnimike

Tutkintailmoitus nro/esitutkintapöytäkirjan
nro

Syyttäjän asianumero

Sovittelutoimiston
asianumero

4. Sopimuksen sisältö

Osapuolet ovat suostuneet ja osallistuvat vapaaehtoisesti sovitteluun. Osapuolet ymmärtävät sovittelun ja siinä tehtyjen ratkaisujen merkityksen.

5. Korvausvaatimukset

☐	Ei muita kuin kohdassa 4 ilmaistuja korvausvaatimuksia.
☐	Muita/myöhemmin esitettäviä korvausvaatimuksia Mitä:

6. Muut sopimusehdot

Sopimukseen valitaan aina vain yksi vaihtoehto, jonka asianomistaja ilmaisee:	
☐	Asianomistaja luopuu rangaistusvaatimuksesta sopimuksen allekirjoituksen jälkeen. Kyseisen asianomistajan/asianomistajien nimet: _____
☐	Asianomistaja luopuu rangaistusvaatimuksesta kun korvaussummasta on maksettu _____ (euroa), __ / __ 20 ____ (pp.kk.vvvv) mennessä. Kyseisen asianomistajan/asianomistajien nimet: _____
☐	Asianomistaja luopuu rangaistusvaatimuksesta sopimuksen täyttymisen jälkeen. Kyseisen asianomistajan/asianomistajien nimet: _____
☐	Asianomistaja ei luovu rangaistusvaatimuksesta. Kyseisen asianomistajan/asianomistajien nimet: _____
Ellei sopimusta noudateta ja korvausta joudutaan hakemaan oikeusteitse, sitoutuu tekijä/tekijät korvaamaan siitä asianomistajalle aiheutuvat kulut.	

7. Sovinnon vahvistaminen täytäntöönpanokelpoiseksi

Ellei sopimusta ole noudatettu ja korvausta joudutaan hakemaan sovinnon vahvistamista täytäntöönpanokelpoiseksi menettelyllä sitoutuu tekijä/tekijät korvaamaan siitä hakijalle/hakijoille/mahdolliselle edustajalle/edustajille aiheutuvat kulut.
Molemmat, tämän sopimuksen, osapuolet suostuvat siihen, että kumpi tahansa voi pyytää käräjäoikeudelta tämän rikosasiassa syntyneen sovinnon vahvistamista vahingonkorvauksen osalta täytäntöönpanokelpoiseksi.
☐ Kyllä

8. Sopimuksen seuranta

Sopimuksen täyttymistä seuraa sovittelutoimisto
☐ Kyllä ☐ Ei

9. Sopimus tiedoksi

Tätä sopimusta on laadittu _____ samansisältöistä kappaletta; yksi kullekin asianosaiselle sekä yksi sovittelutoimistolle. Kopio sopimuksesta lähetetään tiedoksi asiaa käsittelevälle viranomaiselle.
--

10. Allekirjoitukset

Paikka ja aika
Allekirjoitukset ja nimenselvennykset
etunimi sukunimi etunimi sukunimi
Sopimuksen varmennukseksi: Sovittelijat (nimenselvennykset)
etunimi sukunimi etunimi sukunimi

4.2 Riita-asian sovittelusopimus (Suomi)

Sovittelutoimiston yhteystiedot:

Sovittelutoimisto
Katuosoite
Postinumero ja postitoimipaikka
Puhelin
Sähköposti
Faksi

RIITA-ASIAN SOVITTELUSOPIMUS

1. Sopijaosapuolet

Nimet

2. Muut läsnäolijat

Nimet

3. Sopimuksen kohde

Riita-asia

Sovittelutoimiston asianumero

4. Sopimuksen sisältö ja korvausvaatimukset

Osapuolet ovat suostuneet ja osallistuvat vapaaehtoisesti sovitteluun. Osapuolet ymmärtävät sovittelun ja siinä tehtyjen ratkaisujen merkityksen.

5. Muut sopimusehdot

Ellei sopimusta noudateta ja korvausta joudutaan hakemaan oikeusteitse, sitoutuu korvaava osapuoli suorittamaan siitä aiheutuvat kulut.

6. Sovinnon vahvistaminen täytäntöönpanokelpoiseksi

Ellei sopimusta ole noudatettu ja korvausta joudutaan hakemaan sovinnon vahvistamista täytäntöönpanokelpoiseksi menettelyllä, sitoutuu korvaava osapuoli suorittamaan hakumenettelystä aiheutuvat kulut.

Molemmat osapuolet suostuvat siihen, että kumpi tahansa voi pyytää käräjäoikeudelta tämän riita-asiaassa syntyneen sovinnon vahvistamista korvauksen osalta täytäntöönpanokelpoiseksi.

☐ Kyllä

7. Sopimuksen seuranta

Sopimuksen täyttymistä seuraa sovittelutoimisto

☐ Kyllä

☐ Ei

8. Sopimus tiedoksi

Tätä sopimusta on laadittu _____ samansisältöistä kappaletta; yksi kullekin osapuolelle sekä yksi sovittelutoimistolle. Kopio sopimuksesta lähetetään tiedoksi asiaa käsittelevälle viranomaiselle.

9. Allekirjoitukset

Paikka ja aika

Allekirjoitukset ja nimenselvennykset

etunimi sukunimi

etunimi sukunimi

Sopimuksen varmennukseksi: Sovittelijat (nimenselvennykset)

etunimi sukunimi

etunimi sukunimi

4.3 Vahingonkorvaussopimus (Venäjä)

VAHINGONKORVAUSSOPIMUS

Rikoksen tekijän (konfliktin osapuolen) nimi, sukunimi, isännimi

Uhrin (konfliktin osapuolen) nimi, sukunimi, isännimi

Syyte on nostettu VF:n RK:n pykälien mukaisesti, asia käsitellään _____,
ilmoitettu miliisille _____ tapahtuma-aika _____

Olemme tavanneet henkilökohtaisesti, keskustelleet tilanteesta ja tehneet seuraavat johtopäätökset:

Tehdyn vääryyden / aiheutetun vahingon määrittäminen

Olemme käsitelleet tapahtumaan liittyviä tosiasioita ja tunteita ja sitä miten kukin on kokenut tapahtuneen, ja olemme yhtä mieltä siitä, että oli sattunut epäoikeudenmukainen ja normaalia poikkeava tapaus, jossa

Oikeudenmukaisuuden palauttaminen

Olemme sopineet, että

Sopimusehtojen noudattamisen tarkistaa ja niiden täyttämisestä sovitteluohjelman ohjaajalle ilmoittaa

- ◇ Vahingonkorvausta _____ lta/ltä ei vaadita / vaaditaan.
- ◇ Selitys _____

Jatkotoimenpiteet

Olemme pohtineet seuraavaa kysymystä: "Miten toimitaan, jotta vastaava ei toistuisi tulevaisuudessa?"

Tapaamisen osallistujat esittivät kyseiseen kysymykseen seuraavanlaisia ehdotuksia:

Osallistujat tulivat siihen tulokseen, että _____
käytöksen muuttamiseksi tarvitaan kuntoutusohjelma.
Kuntoutusohjelmaan sisältyy:

Kuntoutusohjelman suorittamisen tarkistaa _____

Jatkotapaamisten järjestäminen:

Osallistujat arvioivat tarvetta jatkotapaamisiin seuraavasti:

Rikoksen tekijän (konfliktin osapuolen) allekirjoitus

Uhrin (konfliktin osapuolen) allekirjoitus

Sovitteluohjelman ohjaajan allekirjoitus

Päiväys _____

LIITE 5: YHTEISTYÖSOPIMUSMALLIT (VENÄJÄ)

5.1 Yhteistyösopimus tuomioistuimen kanssa

YHTEISTYÖSOPIMUS

Petroskoissa

_____ 2008

Petroskoin kaupunginoikeus, jäljempänä ”Tuomioistuin”, edustajanaan oikeuden puheenjohtaja [nimi], joka toimii asetuksen perusteella, yhdeltä puolelta, ja Petroskoin kunnallinen Lasten ja nuorten keskus, jäljempänä ”LNK”, edustajanaan johtaja [nimi], joka toimii ohjesäännön perusteella, toiselta puolelta, ovat solmineet tämän sopimuksen seuraavasta:

1. Sopimuksen kohde

1.1. Tämän sopimuksen kohteena on yhteistyö alaikäisille suunnattujen restoratiivisen oikeuden ohjelmien toteuttamisessa.

1.2. Restoratiivisen oikeuden ohjelmilla pyritään saamaan aikaan sovinto osapuolten välille, korvaamaan aiheutettu vahinko vapaaehtoisesti sekä suunnittelemaan ja toteuttamaan toimenpiteitä, joilla poistetaan alaikäisten uusintarikollisuuteen johtavia tekijöitä.

1.3. Restoratiivisen oikeuden ohjelmat, joihin osallistuu tuomioistuimen käsittelemissä rikosasioissa osallisina olevia alaikäisiä syytettyjä ja asianomistajia, toteutetaan osapuolten vapaaehtoisella suostumuksella.

1.4. Restoratiivisen oikeuden ohjelmat ovat maksuttomia.

1.5. Restoratiivisen oikeuden ohjelmat toteutetaan tämän sopimuksen liitteenä olevan toteuttamismenettelyn mukaisesti (Liite 1).

2. Osapuolten velvollisuudet

2.1. LNK sitoutuu:

2.1.1. Vastaamaan siitä, että LNK:n asiantuntijat osallistuvat restoratiivisen oikeuden ohjelmien toteuttamiseen toteuttamismenettelyn mukaisesti (Liite 1).

2.1.2. Järjestämään tilat restoratiivisen oikeuden ohjelmien toteuttamiseen.

2.1.3. Osallistumaan restoratiivisen oikeuden ohjelman lopputulosten perusteella suunniteltujen toimenpiteiden, joilla poistetaan alaikäisten uusintarikollisuuteen johtavia tekijöitä, toteuttamiseen.

2.1.4. Takaamaan restoratiivisen oikeuden ohjelmien toteuttamisen aikana saatujen tietojen luottamuksellisuuden.

2.2. Tuomioistuinin sitoutuu:

2.2.1. Huolehtimaan tuomioistuimen edustajien osallistumisesta restoratiivisen oikeuden ohjelmien toteuttamiseen toteuttamismenettelyn mukaisesti (Liite 1).

3. Muut sopimusehdot

3.1. Sopimus astuu voimaan kun osapuolet ovat sen allekirjoittaneet.

3.2. Sopimus voidaan purkaa osapuolten keskinäisellä sopimuksella tai yksipuolisesti.

3.3. Osapuolten välillä tämän sopimuksen suhteen syntyvät erimielisyydet ratkaistaan keskinäisellä sopimuksella.

3.4. Sopimukseen tehdään muutoksia osapuolten keskinäisellä sopimuksella.

3.5. Tämä sopimus on tehty kahtena juridisesti samanarvoisena kappa-
leena, yksi kappale kummallekin osapuolelle.

4. Osapuolten osoitteet ja yhteystiedot

Petroskoin kaupunginoikeus	Lasten ja nuorten keskus
Osoite: [osoite] [puhelinnumero]	Osoite: [osoite] [ALV-numero] [puhelinnumero]
Oikeuden puheenjohtaja	Johtaja
----- [nimi]	----- [nimi]
leiman paikka	leiman paikka

RESTORATIIVISEN OIKEUDEN OHJELMIEN TOTEUTTAMISMENETTELY

I. Osallistuvat asiantuntijat

Restoratiivisen oikeuden ohjelmien toteuttamiseen osallistuvat:

Tuomioistuimen puolelta:

- tuomari, joka käsittelee alaikäisiä syytettyjä koskevaa asiaa;
- tuomarin avustaja, joka on erikoistunut sosiaalikysymyksiin.

LNK:n puolelta:

- Lasten ja nuorten keskuksen psykologi – restoratiivisten ohjelmien ohjaaja;
- sosiaalipedagogi, lastenpedagogit – LNK:n sosiaali-pedagogisten ohjelmien ja projektien koordinaattorit.

II. Restoratiivisen oikeuden ohjelmien toteuttamismenettely

1. Kun käsittelyyn tulee asia, joka liittyy alaikäisten tekemiin lainrikkomuksiin, tuomari tutkii restoratiivisen oikeuden ohjelman käytön tarkoituksenmukaisuuden. Tarvittaessa käydään alustavia neuvotteluja restoratiivisen oikeuden ohjelmien ohjaajan (LNK:n psykologin) kanssa. Jos restoratiivisen oikeuden ohjelman toteuttaminen näyttää tarkoituksenmukaiselta, tuomari antaa sosiaalikysymyksiin erikoistuneelle avustajalle määräyksen aloittaa ohjelman toteuttaminen.

2. Tuomarin sosiaalikysymyksiin erikoistunut avustaja selvittää alaikäisille syytetyille, heidän laillisille edustajilleen ja asianomistajille restoratiivisen oikeuden ohjelman perusasiat. Jos he suostuvat osallistumaan ohjelmaan, avustaja kutsuu jokaisen osapuolen alustaviin tapaamisiin. Tapaamiset järjestetään Lasten ja nuorten keskuksessa osoitteessa: [osoite]. Tapaamisaika sovitaan restoratiivisen oikeuden ohjelmien ohjaajan kanssa. Jokaisen osapuolen kanssa erikseen tapahtuvat alustavat tapaamiset on järjestettävä viimeistään kaksi viikkoa ennen oikeuden istuntoa.

3. Restoratiivisen oikeuden ohjelmien ohjaaja hoitaa alustavat tapaamiset, joissa hän selvittää syytettyjen ja asianomistajien suhtautumisen tilanteeseen, heidän valmiutensa riidan ratkaisemiseen, suhteiden normalisointiin ja aiheutetun vahingon korvaamiseen. Alustaviin tapaamisiin voi osallistua tuomarin sosiaalikysymyksiin erikoistunut avustaja. Alustavien tapaamisten perusteella restoratiivisen oikeuden ohjelmien ohjaaja tekee päätöksen sovittelutapaamisen järjestämisen tarkoituksenmukaisuudesta. Tarvittaessa neuvotellaan tuomioistuimen asiantuntijoiden kanssa. Restoratiivisen oikeuden ohjelmien ohjaaja ilmoittaa alustavien tapaamisten tuloksista tuomarin sosiaalikysymyksiin erikoistuneelle avustajalle. Jos sovittelutapaamisen järjestäminen todetaan

epätarkoituksenmukaiseksi, restoratiivisen oikeuden ohjelma keskeytetään.

4. Restoratiivisen oikeuden ohjelmien ohjaaja määrittelee sovittelutapaamisen osallistujakokoonpanon, määrää tapaamisajan sekä ilmoittaa asiasta osallistujille ja tuomarin sosiaalikeskusteluun erikoistuneelle avustajalle. Sovittelutapaamisen aikana osapuolet ilmaisevat suhtautumisensa tilanteeseen, voivat pyytää anteeksi ja sopia toimenpiteistä vahingon hyvittämiseksi ja aiheutetun vahingon korvaamiseksi. Tapaamisessa arvioidaan myös toimenpiteitä, joita tarvitaan alaikäisten uusintarikollisuutta aiheuttavien tekijöiden poistamiseksi. Sovitut asiat kirjataan Sovittelusopimukseen, jonka tapaamisen osallistujat allekirjoittavat.

5. Restoratiivisen oikeuden ohjelmien ohjaaja antaa yhden Sovittelusopimuksen kappaleen tuomarin sosiaalikeskusteluun erikoistuneelle avustajalle. Jos osapuolet eivät onnistu sovittelutapaamisen aikana pääsemään sopimukseen, restoratiivisen oikeuden ohjelmien ohjaaja ilmoittaa siitä tuomioistuimen edustajille.

III. Restoratiivisen oikeuden ohjelman tulosten käyttö

1. Jos alaikäistä syytetään lievistä tai keskitörkeistä rikoksista eikä hänellä ole rikosrekisteriä, tuomari tai tuomarin sosiaalinen avustaja ilmoittaa asianomistajalle hänen oikeudestaan jättää tuomioistuimelle hakemus sovittelusta syytetyn kanssa ja aiheutetun vahingon korvaamisesta (Venäjän rikosprosessikoodeksin 25 §).

2. Jos jokin osapuoli jättää pyynnön, että asian käsittelyaineistoon tulee liittää asiakirjat, joissa sovitaan restoratiivisen oikeuden ohjelman tuloksista (Sovittelusopimus ja asiakirja, joka vahvistaa sen ehtojen noudattamisen), tuomioistuin voi tehdä niin.

3. Oikeusistunnon aikana tuomioistuin voi kysyä asianomistajalta ja syytetyltä restoratiivisen oikeuden ohjelman tuloksista.

4. Tuomioistuin voi käyttää sovittelun tuloksia alaikäisen syytetyn vapauttamiseen rikosvastuusta (Venäjän rikoskoodeksin 76 §, Venäjän rikosprosessikoodeksin 25 §, 90 § ja 427 §).

5. Tuomioistuin voi rangaistusta määrätessään käyttää sovittelun tuloksia rangaistusta lieventävänä perusteena (Venäjän rikoskoodeksin 61 § 1 mom. k-kohta). Rangaistuksen lieventämisen perusteena voi olla niin itse Sovittelusopimus ja asiakirja sen ehtojen täyttämisestä kuin myös se, ettei asianomistajalla ole tehdyn sopimuksen seurauksena minkäänlaisia vaatimuksia syytettyä kohtaan.

6. Tehdessään päätöksen kasvatuksellisista toimenpiteistä tuomioistuin voi ottaa huomioon restoratiivisen oikeuden ohjelman tulosten perusteella tehdyt ehdotukset. Tarvittaessa tuomioistuin vie päätökset käsiteltäväksi viranomaiselle, jonka toimivaltaan alaikäisten sosiaalisen sopeuttamisen, kasvatuksen ja kuntoutuksen palvelut kuuluvat.

7. Lasten ja nuorten keskus auttaa toimenpiteissä, joilla pyritään poistamaan alaikäisten uusintarikollisuutta aiheuttavia tekijöitä, mm. ottaa alaikäisiä mukaan sosiaalipedagogisiin ohjelmiin ja projekteihin.

5.2 Yhteistyösopimus sisäasiainministeriön kanssa

YHTEISTYÖSOPIMUS

Petroskoissa

_____ 2012

Karjalan tasavallan sisäasiainministeriö, jäljempänä "MVD", edustajanaan ministeri [nimi], joka toimii asetuksen perusteella, yhdeltä puolelta, ja Petroskoin kunnallinen Lasten ja nuorten keskus, jäljempänä "LNK", edustajanaan johtaja [nimi], joka toimii ohjesäännön perusteella, toiselta puolelta, ovat solmineet tämän sopimuksen seuraavasta:

1. Sopimuksen kohde

1.1. Tämän sopimuksen kohteena on yhteistyö alaikäisten tekemien lainrikkomusten ennalta ehkäisemiseksi.

1.2. MVD ja LNK toteuttavat yhteistyössä alaikäisiin lainrikkajiin kohdistettavia sovitteluohjelmia, joiden päämääränä on lainrikkajan ja asianomistajan välinen sovinto, vapaaehtoinen vahingonkorvaus sekä sellaisten toimenpiteiden kehittäminen ja toteuttaminen, jotka poistavat alaikäisten uusintarikollisuuteen johtavia tekijöitä.

1.3. Alaikäisten sovitteluohjelmat toteutetaan osapuolten vapaaehtoisella suostumuksella.

1.4. Sovitteluohjelmat ovat maksuttomia.

1.5. Sovitteluohjelmat toteutetaan toteuttamismenettelyn mukaisesti, joka on tämän sopimuksen liitteenä (Liite 2).

2. Osapuolten velvollisuudet

2.1. LNK sitoutuu:

2.1.1. Toteuttamaan alaikäisten lainrikkajien sovitteluohjelmia MVD:n Petroskoin kaupunkipiirin alueen toimielinten pyynnöstä toteuttamismenettelyn mukaisesti (Liite 2).

2.1.2. Auttamaan sovitteluohjelmien toteuttamisen asiantuntijoiden koulutuksessa muissa Karjalan tasavallan kunnissa.

2.1.3. Takaamaan sovitteluohjelmien toteuttamisen aikana saatujen tietojen luottamuksellisuuden.

2.1.4. Osallistumaan restoratiivisen oikeuden ohjelman tulosten perusteella suunniteltujen toimenpiteiden toteuttamiseen, joilla poistetaan alaikäisten uusintarikollisuuteen johtavia tekijöitä.

2.1.5. Antamaan apua MVD:n työntekijöiden kouluttamisessa sovitteluohjelmien järjestämisasioissa.

2.2. MVD sitoutuu:

2.2.1. Myötävaikuttamaan toteuttamismenettelyn mukaisesti (Liite 2) sellaisten alaikäisten sovitteluohjelmien järjestämiseen, joita koskevia rikosasioita on tutkittavana MVD:n tutkintayksiköissä tai kun käsillä on muuta tietoa mahdollisista alaikäisten tekemistä lainrikkomuksista, joilla on aiheutettu vahinkoa muille ihmisille.

3. Muut sopimusehdot

- 3.1. Sopimus astuu voimaan kun osapuolet ovat sen allekirjoittaneet.
3.2. Sopimus voidaan purkaa osapuolten keskinäisellä sopimuksella tai yksipuolisesti.
3.3. Osapuolten välillä tämän sopimuksen suhteen syntyvät erimielisyydet ratkaistaan keskinäisellä sopimuksella.
3.4. Sopimukseen tehdään muutoksia osapuolten keskinäisellä sopimuksella.
3.5. Tämä sopimus on tehty kahtena juridisesti samanarvoisena kappaletena, yksi kappale kummallekin osapuolelle.

4. Osapuolten osoitteet ja yhteystiedot

Karjalan tasavallan sisäasiainministeriö	Lasten ja nuorten keskus
Osoite: [osoite] [puhelinnumero]	Osoite: [osoite] [ALV-numero] [puhelinnumero]
Karjalan tasavallan sisäasiainministeri	Johtaja
----- [nimi]	----- [nimi]
leiman paikka	leiman paikka

SOVITTELUOHJELMAN TOTEUTTAMISEHDOT

I. Sovitteluohjelmaan osallistuvat asiantuntijat:

Sovitteluohjelmien toteuttamiseen osallistuvat:

MVD:n puolelta:

- rikostutkija, jolla on tutkittavana alaikäisen tekemä rikos

LNK:n puolelta:

- Lasten ja nuorten keskuksen psykologi – sovitteluohjelmien ohjaaja,
- sosiaalipedagogi, lastenpedagogit – LNK:n sosiaalipedagogisten ohjelmien ja projektien koordinaattorit.

II. Sovitteluohjelman järjestämisen ehdot:

Sovitteluohjelma toteutetaan, jos:

- asianomistaja on tiedossa (myös oikeushenkilö);
- epäilty (syytetty) tunnustaa osallisuutensa rikokseen;
- alaikäisen tekemä rikos ei liity tappoon, raiskaukseen tai huume-kauppaan;
- syytettynä on alaikäinen, jota ei ole määrätty tutkintavankeuteen.

SOVITTELUOHJELMIEN TOTEUTTAMISMENETTELY

1. MVD:n rikostutkintayksiköiden työntekijät tiedottavat kyseisille henkilöille sovitteluohjelman toteuttamismahdollisuudesta sen jälkeen, kun he ovat kuulustelleet asianomistajaa, epäiltyä (syytettyä) tai hänen lailista edustajaansa. Jos asianomaiset suostuvat osallistumaan ohjelmaan, rikostutkija ohjaa jokaisen osapuolen sovitteluohjelmaan. Tapaamiset järjestetään Lasten ja nuorten keskuksessa osoitteessa [osoite]. Tapaamisaika sovitaan sovitteluohjelmien ohjaajan kanssa. Alustavat tapaamiset järjestetään kunkin osapuolen kanssa erikseen.

2. Sovitteluohjelmien ohjaaja, Lasten ja nuorten keskuksen edustaja, järjestää alustavat tapaamiset, joissa hän selvittää epäiltyjen (syytettyjen) ja asianomistajien suhtautumisen tilanteeseen, heidän valmiutensa riidan ratkaisemiseen, suhteiden normalisointiin ja aiheutetun vahingon korvaamiseen. Alustavien tapaamisten perusteella sovitteluohjelmien ohjaaja tekee päätöksen sovittelutapaamisen järjestämisen tarkoituksenmukaisuudesta. Tarvittaessa neuvotellaan MVD:n työntekijöiden kanssa. Sovitteluohjelmien ohjaaja ilmoittaa alustavien tapaamisten tuloksista rikostutkijalle. Jos sovittelutapaamisen järjestäminen todetaan epätarkoituksenmukaiseksi, sovitteluohjelma lopetetaan.

3. Sovitteluohjelmien ohjaaja määrittelee sovittelutapaamisen osallistujakokoonpanon ja ilmoittaa sen ajankohdan. Sovittelutapaamisen aikana osapuolet ilmaisevat suhtautumisensa tilanteeseen, voivat pyytää anteeksi ja sopia toimenpiteistä, joilla aiheutunut vahinko korvataan. Lisäksi arvioidaan toimenpiteitä, joita tarvitaan alaikäisten uusintarikollisuutta aiheuttavien tekijöiden poistamiseksi. Sovitut asiat kirjataan Sovittelusopimukseen, jonka tapaamisen osallistujat allekirjoittavat.

4. Sovitteluohjelmien ohjaaja toimittaa sovittelusopimuksen kappaleen rikostutkijalle. Jos osapuolet eivät onnistu sovittelutapaamisen aikana pääsemään sopimukseen, ohjaaja ilmoittaa siitä MVD:n työntekijöille.

Sovitteluohjelman tulosten käyttö

1. Rikostutkijalla on oikeus Sovittelusopimuksen vastaanottamisen jälkeen kuulustella asianomistajaa ja epäiltyä (syytettyä) sovittelutapaamisten tulosten selventämiseksi.

2. MVD voi käyttää sovittelun tuloksia alaikäisen syytetyn vapauttamiseen rikosvastuusta.

(Venäjän rikoskoodeksin 76 §, Venäjän rikosprosessikoodeksin 25 §, 90 § ja 427 §).

3. MVD voi liittää Sovittelusopimuksen ja sen ehtojen täyttämisen vahvistavan asiakirjan käsittelyaineistoon.

4. Lasten ja nuorten keskus auttaa toimenpiteissä, joilla pyritään poistamaan alaikäisten lainrikkomusten uusimista aiheuttavia tekijöitä, mm. ottaa alaikäisiä mukaan

Kirjoittajat

Batalin, Aleksandr Vladimirovitš

Hallinto- ja finanssioikeuden vanhempi opettaja, jatko-opiskelija,
Venäjän federaation oikeusministeriön alainen oikeusakatemia

Benjaminova, Svetlana Aleksandrovna

Karjalan tasavallan hallituksen jäsen, Karjalan tasavallan oikeusministeriön ensimmäinen varaministeri

Demin, Pavel Ivanovitš

Venäjän federaation oikeusministeriön alaisen oikeusakatemian pohjoisen filiaalın täydennyskoulutuskeskuksen dekaani, poliittisten tieteiden liseniaatti

Gladkih, Svetlana Jakovlevna

Petroskoin kunnallisen Lasten ja nuorten keskuksen psykologi, sovittelutoimiston johtaja

Gurejev, Vladimir Aleksandrovitš

Ulosoton ja täytäntöönpanon organisoimnin oppiaineen johtaja, Venäjän federaation oikeusministeriön alainen oikeusakatemia, oikeustieteen liseniaatti

Jevstignejeva, Diana Vladimirovna

Petroskoin kaupunkipiirin alaikäisten asioiden ja oikeusturvan komission toiminnasta vastaavan osaston johtaja

Makkonen, Leevi

Rikoskomisario, Pohjois-Karjalan poliisilaitos

Mäenpää, Pia

Erikoissyöttäjä, Itä-Suomen syöttäjänvirasto

Paltšun, Olga Vladimirovna

Petroskoin kaupunginoikeuden tuomari

Pereplesnina, Jelena Mihailovna

Karjalan tasavallan korkeimman oikeuden siviiliasioden tuomarikollegion tuomari, Karjalan tasavallan ansioitunut juristi, oikeustieteen liseniaatti

Sopanen, Leena

Pohjois-Karjalan sovittelutoimiston johtaja

Tolvanen, Matti

OTT, rikos- ja prosessioikeuden professori, Itä-Suomen yliopisto, Pohjois-Karjalan sovittelutoiminnan neuvottelukunnan jäsen

Turpeinen, Tuija

Käräjätuomari, Pohjois-Karjalan käräjäoikeus

SARJASSA AIKAISEMMIN VUONNA 2012 JULKAISTUT TEOKSET:

1/2012

Hilkka Seppälä: Idän kirkon pyhä laulu. Laulajien perinne ortodoksisessa kirkossa.

2/2012

Lääkepäivät X - 20 vuotta ajankohtaista asiaa lääkkeistä ja lääkehuollosta

3/2012

Juha Suoranta, Juha Kauppila, Hilkka Rekola, Petri Salo ja Marjatta Vanhalakka-Ruoho: Aikuiskasvatuksen risteysasemalla. Johdatus aikuiskasvatukseen.

4/2012

Anne Pitkänen, Toni Kosonen ja Ari Antikainen

**SONJA KORTTELAINEN &
JARMO KOISTINEN (TOIM.)**

Sovittelu – vaihtoehtoinen valinta

Tämä teos tarjoaa tietoa sovittelusta Suomessa ja Venäjällä. Ajankohtaisissa ja käytännönläheisissä artikkeleissa käsitellään rikos- ja riitaasioiden sovittelun käytäntöjä sekä pohditaan sovittelun kehityssuuntia. Lopun liitteissä julkaistaan lisäksi tärkeimmät sovittelutoimintaa säätelevät lait molemmista maista. Teos on hyödyllinen apuväline sovittelun tunnetuksi tekemisessä ja sitä voivat käyttää tietolähteenä niin virkamiehet, sovittelijat, opiskelijat kuin muutkin rajan yli toimivat asiantuntijat.

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

*Aducate – Centre for Training
and Development*

ADUCATE REPORTS AND BOOKS

ISSN 1798-9116

ISBN: 978-952-61-0915-2 (NID.)

ISBN: 978-952-61-0916-9 (PDF)